

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÂYETLER VE HADİSLER BAĞLAMINDA DOĞAL ÂFETLER

YÜKSEK LİSANS

Gülsüm BULUT

HAZİRAN-2025
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÂYETLER VE HADİSLER BAĞLAMINDA DOĞAL ÂFETLER

NATURAL DISASTERS IN THE CONTEXT OF VERSES AND HADITHS

YÜKSEK LİSANS

Gülsüm BULUT

HAZİRAN-2025

GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÂYETLER VE HADİSLER BAĞLAMINDA DOĞAL ÂFETLER

NATURAL DISASTERS IN THE CONTEXT OF VERSES AND HADITHS

YÜKSEK LİSANS

Gülsüm BULUT

Danışman: Doç. Dr. Abdulvehhab GÖZÜN

HAZİRAN-2025

GÜMÜŞHANE

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Âyetler ve Hadisler Bağlamında Doğal Âfetler**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

20/06/2025

.....
Gülsüm BULUT

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez yazım aşamasında desteğini üzerimden eksik etmeyen danışman hocam sayın Doç. Dr. Abdulvehhab Gözün hocama teşekkür ederim. Ayrıca tezi okuyup düzeltmelerde bulunan kardeşim Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni Seren İnce'ye ve her zaman yanımda olan eşim ile çocuklarıma şükranlarımı sunarım.

Gülsüm BULUT
GÜMÜŞHANE

ÖZET

İnsanların önlemekte güçlük çektiği, sonucunda mal ve can kaybının yaşandığı doğada meydana gelen olaylara doğal âfetler denir. Yaşanılan bu felâketler; maddî kayıplar yanında birçok manevî sorunları da beraberinde getirir. Rutin hayatın alt üst olduğu, yaşam koşullarının âniden değiştiği bu durum karşısında insan çaresizlik içinde bocalar. Bir suçlu arar. Sorgulama sırasında bu musibetin kendi başına gelmesinin haksızlık olduğu düşüncesiyle ümitsizliğe kapılır. Yaşanılan yakın akraba, eş, dost kayıpları, uğranılan ekonomik zararlar âfetzedenin bu stresle başa çıkmasını zorlaştırabilir.

Birçok maddî/manevî desteğini yitirmiş olan insan, meydana gelen âfetler karşısında sığınılacak bir liman arayışına girer. Hayata tutunma çabaları kişiyi genel olarak yaratıcısına yakınlaştırırken bazan uzaklaşma söz konusudur. Bu uzaklaşma kulaktan dolma bilgilerle, yanlış yönlendirmelerle daha da büyüyebilir. Tam bu noktada doğru bilgiye ulaşmak, acısı taze olan kişi için çok önemlidir. Bu nedenle araştırmada gerek Kurân-ı Kerîm'deki konuyla alakalı âyetlerin gerekse Hz. Peygamber'in (sav) hadislerinin âfetzedelere ulaşması hedeflenmektedir. Böylece kişinin yaratıcıyla bağlarının kopmaması, bütün acı yaşanmışlıklara, kayıplara rağmen normal yaşantısına daha kolay dönmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âfet, Âfetzede, Âyet, Doğal âfet, Hadis

SUMMARY

Natural disasters are events that occur in nature that people have difficulty in preventing and that result in loss of property and life. These disasters that occur; bring with them many spiritual problems as well as material losses. In the face of this situation where routine life is turned upside down and living conditions change suddenly, the person flounders in despair. He looks for a culprit. During the interrogation, he falls into despair thinking that it is unfair for this disaster to happen to him. The losses of close relatives, spouses, friends and the economic losses suffered can make it difficult for the disaster victim to cope with this stress.

People who have lost many material/spiritual supports search for a haven to take shelter in the face of disasters. While the efforts to hold on to life generally bring the person closer to his creator, sometimes there is a distance. This distance can grow even more with hearsay and misdirection. At this point, accessing the right information is very important for the person whose pain is still fresh. For this reason, the aim of the research is to reach the disaster victims with both the verses in the Holy Quran and the hadiths of the Prophet (pbuh). In this way, it is aimed that the person's connection with the Creator is not broken, and that he/she can return to his/her normal life more easily despite all the painful experiences and losses.

Keywords: Disaster, Disaster Victim, Verse, Natural Disaster, Hadith

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	X
1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
1.2.Araştırmanın Amacı ve Metodu.....	2
1.3.Araştırmanın Kapsamı ve Kaynakları.....	3
2.ÂFETLERLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1.Âfet	5
2.2.Âfetzede	6
2.3.Kur'an ve Sünnet Açısından Âfet Kavramı	7
2.3.1. Musibet.....	7
2.3.2. Belâ.....	8
2.3.3. Azab	8
2.3.4. ed-Durr	8
2.3.5. Helâk	9
2.3.6. Ahz	9
2.3.7. Tedmîr	9
2.3.8. Hayk	9
2.3.9. Kat'	10
2.3.10. Hasf	10
2.3.11. Temzîk.....	10
2.3.12. Hızıy	10
2.3.13. Matar	10
2.3.14. Be's.....	11
2.3.15. Fitne.....	11
2.3.16. İstircâ.....	11
3.ÂYETLER VE HADİSLER BAĞLAMINDA DOĞAL ÂFETLER	13
3.1.Deprem.....	13

3.2.Sel	21
3.3.Rüzgâr	28
3.4.İklim Değişikliği, Kuraklık ve Kıtılık	35
3.5.Orman Yangınları.....	46
3.6.Volkanik Patlamalar.....	49
3.7.Yıldırım.....	52
3.8.Böcek İstilâsı.....	54
3.9.Salgın Hastalıklar	57
3.10.Âfetlerden Sakınma.....	63
4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	69
KAYNAKÇA.....	71
ÖZGEÇMİŞ	76

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD	: Âfet ve Âcil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKUT	: Arama Kurtarma Derneği
a.s.	: Aleyhisselâm
Bk. / bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celâluhû
COVID-19	: Coronavirus Disease 2019
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EM-DAT	: Uluslararası Âfet Veri Tabanı
Erişim	: Erişim Tarihi
Hız.	: Hazreti
Md.	: Madde
Nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü
ra	: Radıyallâhu Anh
S	: Sayı
sav	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk. / thk.	: Tahkik eden
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UNISDR	: Birleşmiş Milletler Âfetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi
Ün/Üni.	: Üniversitesi
vb.	: Ve benzeri
v.d.	: Ve diğerleri, ve devamı
Yay.	: Yayınları
y.y.	: Yayıncı bilinmiyor

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

6 Şubat 2023 tarihinde ülkemiz asrın felâketi diye adlandırılan büyük bir depremle sarsıldı. Daha öncesinde bütün dünyayı etkisi altına alan pandemi süreci yaşandı. Bu vb. âfetler insanoğlunu sadece bugün değil geçmişte de olumsuz olarak etkilemiştir. Tarihî kaynaklarda olduğu gibi dinî kaynaklarda da bu olayların birçok örneği vardır.

Âfetlere karşı bireylerin/toplumların tepkileri, kabulleniş şekilleri, bu duruma katlanabilirlikleri farklılık arz eder. Birey yaşadığı felâketi hayattaki imtihanların bir parçası olarak görebilir. Psikolojik olarak dini başa çıkma yolları tercih edilebilir. Bu durumda âfetzedeler ibadetlerini (namaz, dua vb.) artırıp manevî güçlere yakınlaşırlar. Bunun yanında isyan edip sorgulayanlar da vardır. Öte yandan Kur'ân-ı Kerîm'deki helâk kıssalarının ilâhî ikaz/ceza olarak örnek gösterilmesi, bu yaşanan felâketlerin kıyametin habercisi olduğu tartışması, zihinlerdeki yerini korumaktadır.

Araştırmanın konusu; âyetler ve hadisler bağlamında doğal âfetlerdir. İnsanları hem maddî hem de manevî açıdan etkileyen doğal âfetler, Kur'an'daki ilgili âyetler ve Hz. Peygamber'in (sav) hadisleri ele alınarak incelenecektir. Âyetler ve hadislerin beraber değerlendirilmeye tâbi tutulmuş olması karşılaştırma yapmak için kolaylık sağlamaktadır.

Âfetlerle karşılaşmadan önce insanların âfet bilinci kazanmaları âfet esnasında stresle başa çıkma açısından önem arz etmektedir. Ayrıca âfete mâruz kalan bireylere manevî destek verilirken kişinin dinî duyarlılıklarına dikkat ederek teselli vermek sürecin sağlıklı işlemesine kolaylık sağlayacaktır. Manevî rehberlikte örnek alınacak en önemli kaynak nebevî metottur. Peygamberimizin (sav) musibet anlarını nasıl yönettiğini, ne gibi tavsiyelerde bulunduğunu bilerek hareket etmek, rehber olan kişinin elini güçlendirecektir. Âfetzede açısından bakıldığında, peygamberî metot önderliğinde destek görmek bu zorlu süreçte kişinin normal hayatına daha güvenli bir yolla dönmesini sağlayacaktır.

Doğal âfetler ile ilgili İlâhiyat alanında yapılan araştırmalar içerik olarak Kur'an'daki kıssalar üzerinden örneklendirilmiş hadislerle pek yer verilmemiştir. Araştırma bu alanda katkı sunacaktır. Daha önceki çalışmalarda hadisler açısından doğal âfetler bir bütün olarak ele alınmamıştır. Ayrıca âfet konusunda yapılmış akademik

alışmalar daha çok Temel İslâm Bilimleri dışında farklı disiplinlerde yapılmıştır. Mesela Din Psikolojisi alanında Kılınç; yüksek lisans tezini sadece Covid-19 ve Deprem âfetleri hakkında yapmıştır.¹ Felsefe ve Din Bilimleri alanında Kalkan; yüksek lisans tezini Z kuşağının dayanıklılığı konusunda araştırmıştır.² İslâm Tarihi ve Sanatları alanında Karakış; yüksek lisans tezini Abbâsîler döneminde doğal âfetler üzerinde yapmıştır.³ Kelâm alanında Bulak; yüksek lisans tezini doğal âfetler konusunu kader ve tevekkül açısından ele almıştır. ⁴ Bahsedilen tezler v.b çalışmalar incelendiğinde âfetlerden yola çıkarak farklı konulara değinilmiştir. Ayrıca yapılan araştırmalarda bir veya iki âfet incelenmiş olup âfetlerin bütünü söz konusu edilmemiştir. Bu açıdan da araştırma konusu olan “âyetler ve hadislerle doğal âfetler” bu alandaki özgün çalışma olacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Metodu

Doğal âfetlere mâruz kalan insan âniden değışen hayat şartlarında yaşadığı kayıplar, korku, kaygı ve stresle başa çıkma da desteğē ihtiyaç duyar. Yaşadığı acıyı kabullenmek ve normal hayatına devam etmek zaman isteyen bir süreçtir. Bu sürecin içerisinde insan sadece kaybettiklerinin üzüntüsüyle baş başa kalmaz. Aynı zamanda başına gelmiş olan âfetin etkisiyle yaşama tutunmayı, güven duymayı devre dışı bırakır. Tüm bunların ilâhî bir ikaz veya ceza olduğu fikri ağır basar. Bu konuda yapılan araştırmalar olumlu ve olumsuz dini başa çıkma olarak değerdendirmeye tâbi tutulmuş ve genellikle âfetzedelerin olumlu dini başa çıkma tarafını tercih ettikleri anlaşılmıştır.⁵

Bir felâketin ilâhî ikaz veya ceza olarak değerdendirilmesi, güven duygusunun kaybolmasına sebep olabilmektedir. Bu noktada konuyla alakalı Kur’ân-ı Kerîm âyetlerinin ve Peygamberimizin (sav) hadislerinin doğru anlaşılması ve aktarılması önemlidir. Araştırma bu amacı gütmektedir. Âyetlerde geçen âfetlerin günümüz dünyasında ibret nazarıyla okunması ve bunlara karşı tedbir alınması önem arz etmektedir. Hemen akabinde âfetler konusunda hadislerden faydalanarak Hz. Peygamberin (sav) rehberliği hedeflemektedir. Bu noktadan hareketle, ele alınan âyet ve hadislerin konuya ışık tutması beklenmektedir. Geçmiş kavimlerle ilgili helâk âyetleri

¹ Gönül Kılınç, “*Biyolojik Afet (Covid-19) ve Doğal Afet (deprem) Zamanında Gruplararası Tehdit Algısı ve Dini Tutumun Suriyelilere İlişkin n Yargıdaki Rolü*”, Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ-2021.

² Elif Kalkan, *Afet Durumları Bağlamında Z Kuşağında Prososyal Davranış ve Dayanıklılık*: Ankara rneğ, Yüksek Lisans Tezi, Ankara- 2024.

³ Eda karakış, *Abbâsîler Dönemi Doğal Afetler ve Siyasete Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum-2024.

⁴ Rukiye Bulak, *Doğal Afetler ve Trafik kazaları Bağlamında Kader ve Tevekkül*, Yüksek Lisans Tezi, Malatya-2022.

⁵ Naci Kula, “*Deprem ve Dini Başa ıkma*”, Gazi niversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi 1 (2002), s. 255.

ile hadislerdeki musibetlere karşı davranış modellerinin birlikte ele alınmasının konuya bütüncül yaklaşımı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Araştırma yaparken literatür taraması metodu kullanılmış olup, dijital platformdan faydalanılmıştır. Çalışma hazırlanırken nitel araştırma süreci (problemi belirleme, problemi analiz ederek detaylandırma, çalışmayı tasarlama, veri toplama, verilerin tasnif-yorumlama ve raporlanması) takip edilip toplanan veriler belge/metin analizi yöntemine tâbi tutulmuştur.

Araştırmanın konusu olan hadisler Mektebetü’ş- Şâmile adlı programdan yararlanılarak elde edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Kaynakları

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde âfetlerle ilgili kavramlar ele alınmaktadır. İlk olarak âfet kelimesinin sözlük anlamları verildikten sonra Kur’an ve sünnet açısından hangi kavramlarla ifade edildiği ve ne anlama geldiği örnek âyetlerle aktarılmıştır.

İkinci bölümde doğal âfetler, âyet ve hadisler çerçevesinde peşpeşe değerlendirilmiş ve âfetlerden sakınma hakkında nebevî tedbirler anlatılmıştır.

Araştırmanın kaynaklarına gelince; DİB yayınlarından Kur’ân-ı Kerîm, Kur’an Yolu Tefsiri, Hadislerle İslam, şerhleriyle beraber Kütüb-ü Tis’a ve TDV İslâm Ansiklopedisinden faydalanılmıştır.

Araştırmayla ilgili kısmî olarak kelâm, mezhepler tarihi, İslâm hukuku, din sosyolojisi, din psikolojisi alanında birçok çalışma yapılmıştır. Temel İslâm Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları alanları dışında farklı disiplinler de kısmen doğal âfetlerle ilgili çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalardan bazıları hakkında bilgi verilecektir.

Temel İslâm Bilimleri alanında yapılmış tezlere bakıldığında âfet kelimesinin muradiflerinden musibet⁶ ve doğal âfet çeşitlerinden deprem⁷ sadece Kur’an üzerinden incelenmiştir. Salgın hastalıklar kelâm alanında yazılmış bir eser üzerinden çalışılmıştır.⁸ Musibetler İmam Mâturûdî’nin bakış açısından araştırılmıştır.⁹ Helâk

⁶ İsmail Genç, *Kur’an’da Musibet*, Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi, 2019; Fatih Kaya, *Kur’an’a Göre Musibet ve Sebepleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ktü Trabzon, 2001.

⁷ Mutlu Saylık, *Kur’an’da Deprem*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014.

⁸ Bedrettin Arvasi, *Salgın Hastalıkların Teolojik Açıdan Değerlendirilmesi (Hamdan b. Osman el-Cezairi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

⁹ Mümin Çöpür, *İmam Mâturûdî’ye Göre Musibetler Karşısında İnsanın Konumu*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üni., 2022.

olmuş toplumlar hadisler üzerinden incelenmiştir.¹⁰ İklim değişikliği psikolojik açıdan ele alınmıştır.¹¹

İlahiyat alanı dışında birçok disiplin tarafından doğal âfet konusunda çalışmalar yapıldığı gözlenmiştir. Bu çalışmalar genel olarak istatistiksel bilgiler içermekte olup tek bir âfet üzerinden araştırmalar yapılmıştır. Kamu Yönetimi, Mimarlık, Halk Sağlığı, Coğrafya, Hemşirelik ve daha birçok alanda âfet ile ilgili çalışmalar mevcuttur.¹²

İlahiyat alanında yapılan araştırmaların ya Kur'an merkezli veya eser/müellif üzerinden çalışılmış olduğu gözlenmiştir. Doğal âfetler konusunda hem Kur'an hem de sünnet açısından kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Yapmış olduğumuz araştırma bu açığı kapatmayı hedeflemekte ve doğal âfetleri bir bütün olarak ele almayı hedeflemektedir.

¹⁰ Mustafa Soykök, *Hadislerde Anlatılan Helak Olmuş Toplamlar*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üni. Balıkesir, 2010.

¹¹ Ayşe Büşra Aydemir, *Yetişkinlerde İklim Değişikliği Endişesi Dini Başa Çıkma ve Dindarlık İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni. İstanbul, 2022.

¹² Örneğin; Bahar Altıntaş Çolak, *Ankara ili Altındağ ilçesinde İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin afete bireysel hazırlık düzeylerinin genel afete hazırlık inanç ölçeği ile değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üni. Ankara, 2023.; Fadime Ulupınar, *Afet hemşireliği hazırlık ve müdahale yetkinliği ölçeği'nin Türkçe uyarlanması ve Türkiye'de hemşirelerin afete hazırlık algısıyla ilişkili bazı faktörlerin meta-analiz yöntemiyle incelenmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üni. Konya, 2023.; Mert Bilen, *Sosyal bilgilerde meteorolojik afetlerin öğretiminde çoklu ortam materyalleri kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve afet bilinci düzeylerine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2023.; Göksel Öztürk, *Afete dirençli kent kapsamında yerel düzeyde topluluğun afetlere karşı dayanıklılığının değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Çanakkale, 2023.; Güler Özyıldırım, *Türk afet yönetmeliklerinin mimari tasarıma etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üni. Ankara, 2007.

2. ÂFETLERLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Öncelikle âfet ve âfetzede kelimeleri kavram olarak açıklanıp, Kur'an ve sünnet açısından âfetin tanımı yapılacaktır. Kur'an'da ve hadislerde geçen âfetler ile ülkemiz sınırları içerisinde meydana gelen âfetler hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Âfet

Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylara âfet denir. Âfet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.¹³ Bir diğer tanıma göre: Doğal olayların âfet boyutuna ulaşması için can ve mal kayıplarına neden olması gerekir. Bu açıdan doğal âfetler, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel etkinliklerini olumsuz yönde etkileyen, önemli ölçüde can ve mal kaybına neden olan, çoğunlukla doğal etkenlerin neden olduğu, doğal tehlikelerle ortaya çıkan olaylardır.¹⁴

Ülkemizde Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğü güncel baskısında âfet kelimesi “Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım” olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) âfet kavramını “Etkilenen topluluğun baş etme kapasitesini büyük ölçüde aşan, ciddi bir ekolojik ve psikososyal bozulma durumu” olarak tanımlamaktadır.¹⁶ Âfet kavramı Birleşmiş Milletler Âfetlerin Azaltılması Uluslararası Strateji belgesinde (UNISDR) “Etkilenen topluluk veya toplumun kendi kaynaklarını kullanarak baş etme becerilerini aşan, yaygın insanî, maddî, ekonomik veya çevresel kayıplar ve etkiler içeren, bir topluluk veya toplumun işleyişinin ciddi şekilde bozulmasına neden olan olay” olarak tanımlanmıştır.¹⁷

Tüm bu tanımlara baktığımızda ortak yargı; insanın bu durumun altından tek başına kalkamaması ve âfetten söz edebilmek için, bir olayın kendisinden ziyade doğurduğu sonuca bakılması olarak anlaşılmaktadır.

¹³ AFAD, “Âfet”, erişim 11 Şubat 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

¹⁴ Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş., 2003, *Doğal Afetler ve Türkiye*, Gündüz Eğ. ve Yay. Ankara, s.6.

¹⁵ TDK, “Âfet”, erişim 11 Şubat 2025, <https://sozluk.gov.tr/>.

¹⁶ DSÖ, “Âfet”, erişim 11 Şubat 2025, <https://www.google.com/search?q=ds%C3%B6+afet>.

¹⁷ Melike Pak, *Âfetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin Âfetzedelerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Dayanıklılık Düzeylerine Etkisinin Değerlendirilmesi: Sinop Ayancık Örneği*, s.2

2.2. Âfetzede

Âfetzede; âfete uğramış, âfetten etkilenmiş kişiye denir. Sözlükte; olmuş ya da olması muhtemel âfet ve acil durumlardan dolayı fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden zarara uğrayan veya uğraması muhtemel kişi anlamına gelir.¹⁸

TDK'ye göre âfet kelimesi Arapça, zede kelimesi ise Farsçadır. Bu kavram yaşanan âfetin çeşidine göre değişime uğrayabilir. Örneğin deprem felâketine mâruz kalanlar için depremzede, sele kapılanlar için selzede, kazalardan etkilenenler için kazazede kullanılır.¹⁹

Âfetler kaynaklarına göre çeşitlere ayrılmışlardır. Afad sözlüğündeki tanıma göre âfetler; doğal ve insan kaynaklıdır. Doğal âfetler kendi içerisinde yavaş gelişen ve âni gelişen diye ikiye ayrılmaktadır. Yavaş gelişenler; şiddetli soğuklar, kuraklık, kıtlık vb., âni gelişen doğal âfetler; deprem, seller, su taşkınları, toprak kaymaları, kaya düşmeleri, çığ, fırtınalar, hortumlar, volkanlar, yangınlar vb. İnsan kaynaklı âfetler; nükleer, biyolojik ve kimyasal kazalar, taşımacılık kazaları, endüstriyel kazalar, aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar, göçmenler ve yerlerinden edilenler vb.²⁰

Diyanet İşleri Başkanlığının âfetleri türlerine ayırış biçimi, insanın müdahalesinin olup olmayacağı şeklinde verilmiştir. Buna göre doğal âfet ve musibetlerin deprem, hortum, tsunami, sel vb. bir kısmı insan unsurundan kaynaklanmayıp sünnetullah kapsamında gerçekleşmekte; maden göçüğü, biyolojik ve kimyasal atık yayılması gibi diğer bir kısmı ise insan unsurundan (kusurlar) kaynaklanabilmektedir.²¹

Uluslararası Âfet Veri Tabanı (EM-DAT), doğal âfet kategorisini sırasıyla 15 âfet türü ve 30'dan fazla alt türü kapsayan 5 alt gruba ayırmıştır. Bu alt gruplar; jeofizik (deprem, volkanik aktivite), meteorolojik (fırtına, yüksek sıcaklık), hidrolojik (sel, toprak kayması), klimatolojik (orman yangını, kuraklık), biyolojik (epidemi, böcek istilası), dünya dışı (meteor çarpması) âfetlerdir.²²

Yukarıda âfet türlerinin ülkemiz ve dünya genelinde olmak üzere açıklanmasının yanında dinî açıdan incelenme şekline yer verilmiştir. Her disiplin kendi penceresinden âfet türlerini araştırma konusu yapmıştır.

¹⁸ AFAD, “Afetzede”, erişim 11 Şubat 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

¹⁹ TDK, “Âfet”, erişim 2 Şubat 2025, <https://sozluk.gov.tr/>.

²⁰ AFAD, “Âfet Türleri”, erişim 12 Şubat 2025, <https://www.afad.gov.tr/>.

²¹ Cenksu Üçer vd., “Diyanet İşleri Başkanlığının Doğal Afetler Hakkındaki Yaklaşımı”, *Ulum*, 6/2 (2023), 191-253.

²² Em-dat, erişim 11.02.2025, <https://doc.emdat.be/docs/data-structure-and-content/disaster-classification-system/>.

2.3. Kur'an ve Sünnet Açısından Âfet Kavramı

Klasik Arapça eserlerde âfet kavramı sözlük anlamı olarak meşakkat, sıkıntı,²³ isabet ettiği şeyi bozan hastalık ve kuraklık,²⁴ insanın canına, malına, ekinlere arız olan belalar²⁵ gibi isabet ettiği her şeyi ifsad eden şey²⁶ anlamlarına gelmektedir. Modern Arapça metinlerinde ise âfet kavramını karşılayacak şekilde daha çok كارثة "kârise" kavramının kullanıldığı görülür. Bu kavramın kökü olan ك ر ث /" k-r-s" kelimesi sözlükte; sıkıntı, meşakkat, gam ve hüzn gibi insanlar açısından kötü olan ve kişiye ağır gelen hususlar şeklinde ifade edilirken²⁷ "كارثة" kârise" kavramına nadiren yer verilmiştir.²⁸ Ne var ki geçtiği bu yerlerde de "kârise" kavramı, sözlük manasına uygun olarak kullanılmıştır. Modern Arapça metinlerde genelde âfet kavramına karşılık gelecek şekilde müfret olarak الكارثة "el-kârise", cemî olarak da الكوارث "el-kevâris"; doğal âfetler için de الكوارث الطبيعية "el-kevârisu't-tabîiyye" kavramlarına yer verilmiştir.²⁹

Âfet; İslâm ahlâkı, fıkıh ve hadis alanlarında farklı anlamlarda kullanılan bir terimdir. Sözlükte “belâ, musibet, hastalık, kusur, genellikle isabet ettiği şeyi faydalı olmaktan çıkaran durum” gibi mânalara gelir. Kur’ân-ı Kerîm’de bulunmamakla birlikte hadislerde bu anlamlar yanında “ölüm, bir kabiliyet veya hasletin fayda ve değerini ortadan kaldıran ârizî hal” gibi mânalarda da geçmektedir.³⁰

TDV İslâm Ansiklopedisinde de geçtiği gibi Kur’ân-ı Kerîm’de âfet kelimesi doğrudan yer almamakla beraber bu mânada kullanılan birçok kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazılarına aşağıda yer verilecektir.

2.3.1. Musibet

Bunlardan ilki Kur’an’da sıklıkla geçen musibet kavramıdır. “Musibet” kavramı; insanın genellikle kendi iradesi dışında ve beklemediği şekilde karşılaştığı durum” demektir.³¹ Âyette görüldüğü üzere âfet mânasında musibet kullanılmıştır. “Yeryüzünde

²³ Ebû'l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî 'İbn Manzûr, *Lisân'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Şâdir, 1414/1993), c.2, s. 180.

²⁴ İbrahim Mustafa-Ahmed ez-Ziyat-Hamid Abdulkadir-Muhammed en-Neccâr, el-Mu 'cemu'l-Vasît, Dâru'd-Da'Ve, ts., c.1, s. 32.

²⁵ Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. Muḥammed b. 'Alî el-Ḥamevî el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-Munîr fî Ğarîbi's-Şerhi'l-Kebîr* (Beyrut: el-Mektebetu'l-'İlmiyye, ts.), c.1, s. 113.

²⁶ İbn Manzûr, *Lisân'l-'Arab*, c.9, s. 16.

²⁷ İbn Manzûr, *Lisân'l-'Arab*, c.2, s. 180.

²⁸ Muḥammed b. Muḥammed b. 'Abdurrezzâk ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Heyet (b.y.: Dâru'l-Hidâye, ts.), c. 5, s. 352.

²⁹ Ebû Abbâh, Muḥammed b. Abdülaziz, et-Ta'vîd anî'd-Darar fî Fıkhi'l- İslâmî ve Alâkatuhu bi Ta'vîzi Edrâri'l-Kevârisi't-Tabîiyye fi'n- Nizâmi's-Suûdî, Nâyif el-Arabîyye Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Riyad 2011, s. 49, 57-58, 65.

³⁰ Abdullah Aydın, “Âfet (Hadis)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/398-399.

³¹ Mustafa Çağrıncı, “Musibet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/255-256.

ve kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.”³²

2.3.2. Belâ

Lugatte; “sınav/imtihan, gam, dert, keder, tasa, musibet, âfet, ceza ve çok zor iş gibi anlamlara gelmektedir.”³³ Âyette “*belâ*” kelimesi “imtihan” anlamında kullanılmıştır: “*Hani, sizi azabın en kötüsüne uğratan, kadınlarınızı sağ bırakıp, oğullarınızı boğazlayan Firavun ailesinden kurtarmıştık. Bunda, size Rabbinizden (gelen) büyük bir imtihan vardı.*”³⁴

2.3.3. Azab

Âfet anlamı içeren âyetlerde çoğunlukla karşılaşılan bir kelime de “*azab*” kelimesidir. En sık kullanıldığı anlamı İsfehânî'ye göre şiddetli bir biçimde canını yakmak ve acı vermektir.³⁵ Âyette “*azab*” kelimesi şu şekilde gelmiştir: “*Nice kentlerin halkı Rablerinin ve O'nun elçilerinin emrinden uzaklaşıp azdılar. Bu yüzden kendilerini çetin bir hesaba çektik ve görülmedik bir azaba çarptırdık.*”³⁶

2.3.4. ed-Durr

Âfet gibi insanı sıkıntıya sokan anlamında bir kelime de “*ed-durr*” ile ifade edilmektedir. “*ed-durr*” hoş olmayan durum, kötü hâl, zayıflık” anlamında olup yaşanan sıkıntılar dolayısıyla bedenin ıstırap duyduğu nefsin rahatsız olduğu şeyler için kullanılmaktadır.³⁷ Bu mânada Kur'an'da geçen âyet şu şekildedir: “*Şayet Allah sana bir zarar dokundursa bunu O'ndan başka giderecek yoktur. Fakat sana bir hayır dokunduracak olsa onu da kimse gideremez. Bil ki O her şeye hakkıyla gücü yetendir.*”³⁸

³² el- Hadid, 57/22.

³³ İbn Manzûr, *Lisân'ı-l-‘Arab*. 4/ s. 2553-2556.

³⁴ el-Bakara, 2/49.

³⁵ Ebû'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed er-Râğıb el-İsfehânî, *el-Mufredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, thk. Şafvân 'Adnân ed-Dâvûdî (Dımaşk; Beyrut: ed-Dâru's-Şâmiyye, 1412)., s. 425.

³⁶ et-Talâk, 65/8.

³⁷ Ebû Hilâl el-Hasen b. 'Abdullâh Ebû Hilâl el-'Askerî, *Mu'cemu'l-Furûķi'l-Luġaviyye* (Kum: y.y., 1412)., s.287-288.

³⁸ el-En'âm, 6/17.

2.3.5. Helâk

Âfet kelimesine murâdif olarak “*helâk*” lügatte; mahvolmak, yok olmak, yıkıma uğramak anlamındadır.³⁹ “*Saltanatım da yok olup gitti.*”⁴⁰ Âyette geçtiği üzere kişinin gücünü kaybetmesi âfete uğramak mânasında kullanılmıştır.

2.3.6. Ahz

Bir başka âfete benzer kelime olan “*ahz*” lügat mânası olarak; bir şeyi elde etmek, sahip olmak, toplamak ve bir şeyi zorla almak, tutmak, yakalamak, cezalandırmak, kınama anlamlarına gelmektedir.⁴¹ “*Derken, onları o kuvvetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yüzüstü hareketsiz çöke kaldılar.*”⁴² âyetinde “*ahz*” cezalandırmak anlamında kullanılmıştır.

2.3.7. Tedmîr

“*Tedmîr*” kelimesi sözlükte; helâk etmek, kökten kazımak, izinsiz girmek, yok etmek, harap etmek, saldırmak, parçalamak, darmadağın etmek vb. anlamlara gelir.⁴³ Bu kelime âyette şu şekilde geçmektedir: “*Biz bir memleketi helâk etmek istediğimizde, onun refah içinde yaşayan şumarık elebaşlarına (itaati) emrederiz de onlar orada kötülük işlerler. Böylece o memleket hakkındaki hükmümüz gerçekleşir de oranın altını üstüne getiririz.*”⁴⁴

2.3.8. Hayk

Sözlükte; hile yapmak, alay etmek, dalga geçmek gibi anlamların yanı sıra Allah’ın (c.c.) vahyini değersizleştirerek insanların gözünde düşürmeye uğraşan kişilerin bu haddi aşan davranışları karşısında başlarına gelen musibetler anlamında kullanılan “*hayk*” âfet kavramına benzemektedir.⁴⁵ “*Bu sebeple işledikleri kötülüklerin cezası onlara ulaştı ve alay ettikleri şey kendilerini kuşattı.*”⁴⁶ Bu âyette müşrikler alay etmeleri sebebiyle azabı hak etmişlerdir.

³⁹ İbn Manzûr, *Lisân’l-‘Arab*, “Helâk”.s. 4686-4688.

⁴⁰ el-Hâkka, 69/29.

⁴¹ Râğıb el-İşfehânî, *el-Mufredât fî Ğarîbi’l-Ķur’ân*, s. 67-68.

⁴² el-A’râf, 7/78.

⁴³ Râğıb el-İşfehânî, *el-Mufredât fî Ğarîbi’l-Ķur’ân*, s. 172.

⁴⁴ el-İsrâ, 15/16.

⁴⁵ İbn Manzûr, *Lisân’l-‘Arab*, 13/ s.1072.

⁴⁶ en- Nahl. 16/34.

2.3.9. Kat'

“*Kat'*” kelimesi âfetle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Lugatte; kesmek, ikiye bölmek, mesafe almak, birden fazla parçalara ayırmak manalarına gelmektedir.⁴⁷ Âyette kâfirlerin kökünü kessin onları helâk etsin anlamında bu kelime kullanılmıştır. “*Bir de Allah bunu, inkâr edenlerden bir kısmını helak etsin veya perişan etsin de umutsuz olarak dönüp gitsinler diye yaptı.*”⁴⁸

2.3.10. Hasf

“*Hasf*” kelimesi âfet mânasını içermektedir. Lugatte; batmak, batırmak, bir yerin batmasına sebep olmak, yere gömüp kaybetmek, bir kimseyi rezil etmek, küçük düşürmek anlamlarına gelmektedir.⁴⁹ Kur'an'da Kârûn'a verilen servetin yerin dibine geçirilmesi anlamında kullanılmıştır: “*Sonunda onu da sarayını da yerin dibine batırdık.*”⁵⁰

2.3.11. Temzîk

Kur'an'da Sebe halkının darmadağın olmalarını ifade eden “*temzîk*” sözlükte; yırtmak, parçalamak, darmadağın etmek anlamlarında kullanılmaktadır.⁵¹ Âyet şu şekildedir: “*Biz de onları ibret kıssalarına çevirdik ve kendilerini darmadağın ettik.*”⁵²

2.3.12. Hızı

Daha çok âyetlerde rezil rüsvay olma anlamında kullanılan “*hızı*” lugatte; utanmak, haya etmek, rezil olmak, itibarını kaybetmek mânalarına gelmektedir.⁵³ Kur'an'da şu şekilde geçmektedir: “*(Helâk) emrimiz geldiğinde Salih'i ve beraberindeki iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmetle helaktan ve o günün rezilliğinden kurtardık.*”⁵⁴

2.3.13. Matar

Yağmur yağmak anlamına gelen “*matara*” fiil kökünden geçişli olarak türeyen “*imtâr*”; Kur'an'da yok edilen kavimlerin üzerine taşların yağdırılmasını ifade etmek

⁴⁷ Râğib el-İşfehâni, *el-Mufredât fî Ğarîbi'l-Ķur'ân.*, s. 408.

⁴⁸ Âl-i İmrân, 3/127.

⁴⁹ İbn Manzûr, *Lisân'l- 'Arab.*, 9/ s.67.

⁵⁰ el- Kasas, 28/81; Sebe', 34/9.

⁵¹ İbn Manzûr, *Lisân'l- 'Arab.*, 10/ s. 342.

⁵² es- Sebe, 34/19.

⁵³ İbn Manzûr, *Lisân'l- 'Arab.*, 14/s. 226.

⁵⁴ Hüd, 11/66.

için kullanılmaktadır. Şöyleki âyette Lut (a.s.)’un azgın kavminin başına gelen azap “*emtar*” ifadesi ile karşılanmıştır. “*Onların üzerine bir yağmur (gibi taş) yağdırdık. (Başlarına gelecekler konusunda) uyarılanların yağmuru ne kadar da kötü idi!*”⁵⁵

2.3.14. Be’s

Âfet anlamında Kur’an’da geçen kelimelerden birisi de “*be’s*”tir. Lugatte, ciddi düzeyde fukaralık ve muhtaçlıkta kötü halde bulunmak, azap içinde olmak, savaşın şiddetinde kalmak, korku halinde olmak anlamındadır. Kelimenin farklı müştaklarında âfet ve musibet gibi manalar da mevcuttur.⁵⁶ Örnek olarak âyette şu şekilde geçmektedir: “Allah’a ortak koşanlar diyecekler ki: “*Eğer Allah dileseydi biz de ortak koşmazdık, babalarımız da. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.*” Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) böyle yalanlamışlardı da sonunda azabımızı tatmışlardı. De ki: “Sizin (iddialarınızı ispat edecek) bir bilginiz var mı ki onu bize gösterebilirsiniz? Siz ancak kuruntuya uyuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz.”⁵⁷

2.3.15. Fitne

Lugatte altın ve gümüş gibi madenlerin özünü diğer maddelerden ayırmak amacıyla ateşe tutmak anlamındadır. Kelimenin anlam kapsamında “imtihan, ateşte yakma, suç günah, küfür, sapıklık, azdırma, azap, gam keder, musibet ve bela” gibi anlamlar da bulunmaktadır.⁵⁸ Musibet anlamında karşılık bulan âyet şu şekildedir: “*İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’a kıydan kenardan kulluk eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa gönlü onunla hoş olur. Şâyet başına bir kötülük gelirse gerisin geri (küfre) dönuverir. O dünyayı da kaybetmiştir, ahireti de. İşte bu apaçık zıyanın ta kendisidir.*”⁵⁹

2.3.16. İstircâ

Son olarak âfet ile ilişkili olan “*istircâ*” kavramı üzerinde durulacaktır. Sözlükte “geri dönme, yapılmakta olan bir işi, bir davranışı terketme” anlamındaki rücû kökünden türeyen istircâ musibete uğrayan, özellikle bir yakınıni kaybeden müminin Bakara sûresinin 156. âyetinde geçen, “*Şüphesiz biz Allah’a aidiz ve muhakkak ki O’na*

⁵⁵ eş-Şuarâ, 26/173.

⁵⁶ Ebû Hilâl el-‘Askerî, *Mu‘cemu’l-Furûki’l-Luğaviyye.*, s. 288.

⁵⁷ el-En‘âm, 6/148.

⁵⁸ İbn Manzûr, *Lisân’l-‘Arab.* 13/s. 3.

⁵⁹ el-Hac, 22/11.

döneceğiz” meâlindeki kısmı okuyup bu inancına uygun bir teslimiyet hali ortaya koymasını ifade eder.⁶⁰

Yukarıdaki tanımlar âfet kelimesinin geniş bir kavram yelpazesi olduğunu göstermektedir. Kur’an ilimlerinde bu tür kelimeler Eşbah (Vücûh) ve Nezâir kapsamında değerlendirilmektedir. *Vücûh* bir kelimenin Kur’an’da farklı anlamlarda kullanılması, *Nezâir* ise bazı âyetlerdeki farklı kelimelerin aynı manayı ifade etmesidir.⁶¹

⁶⁰ Hayati Hökelekli, “İstircâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001).23/ s. 374-375.

⁶¹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Ankara Üni. Basımevi-1971, s. 180.

3. ÂYETLER VE HADİSLER BAĞLAMINDA DOĞAL ÂFETLER

Araştırmanın kapsamı sınırlandırıldığından dolayı bu çalışmada sadece “doğal âfetler” türüne yer verilecektir. Bu kısımda âfet türünün sözlük anlamının yanında Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerde geçen mânalarına da değinilecektir. Hemen ardından araştırmanın bu bölümünde âfetlerin Kur’an’da ne şekilde geçtiği, muhataplarına ne gibi mesajlar verdiği ele alınacaktır. Günümüzde gerçekleşmekte olan âfetler ile geçmiş kavimlerin başından geçen hâdiselerdeki ortak yönler hakkında bilgi verilecektir. Âfetler âyetlerle açıklandıktan sonra hadislere yer verilecektir. Bu kısımda hadis eserleri içerisinden Kütüb-i Tis’a diye meşhur olmuş dokuz müeellifin oluşturduğu hadis kitaplarından faydalanılacaktır. Bu dokuz eser sırasıyla şöyledir: Buhârî (ö. 256/869) ve Müslim (ö. 216/831)’in el-Câmi’u’s-Sahih’i, Ebû Dâvûd (ö. 275/888), Nesâî (ö. 303/915), Tirmizî (ö. 279/892), İbn Mâce (V. 273/886)’nin, Dârimî (ö. 255/868)’nin es-Sünen’leri, İmam Mâlik (ö. 179/795)’in Muvatta’ı, Ahmed ibn Hanbel (ö. 241/855)’in el-Müsned’idir.

3.1. Deprem

Deprem; tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar hâlinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yeryüzünü kuvvetle sarsması olayı.⁶² Bir diğer tanıma göre yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin, dalgalar halinde yayılarak yeryüzünü sarsmasına deprem denir.⁶³

Ülkemiz deprem kuşağı içerisinde olup geçmişte olduğu gibi günümüzde de birçok deprem ile sarsılmaktadır. Yapılan istatistikler bu durumu açıklamaktadır. “Türkiye’de yaşanan doğal âfetler içerisinde depremler %64, sel %15, toprak kayması %16, yangınlar %4 çığ ve diğerleri %1’lik etkiye sahiptir. Doğal âfetler içerisinde en çok etkileyen, sonuçları itibariyle en yıkıcı olan, şüphesiz depremlerdir.”⁶⁴

Âfet ve acil durum yönetim başkanlığı (AFAD) verilerine göre, dünyada görülme sıklığı açısından üçüncü sırada yer alan deprem, Türkiye’de birinci sırada yer almaktadır.⁶⁵

⁶² “Deprem”, Açıklamalı Âfet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, erişim 12 Şubat 2025, <https://www.afad.gov.tr/> .

⁶³ “Deprem nedir?”, AKUT, erişim 12 Şubat 2025, <https://afet.akut.org.tr/> .

⁶⁴ İskender Dölek, Muş Alparslan Üniversitesi, *Türkiye’de Doğal Âfetler*, s.315,2016.

⁶⁵ Erişim 15 Mayıs 2025, <https://www.afad.gov.tr/kurumsal-raporlar>.

Kur'an ve hadisler açısından deprem sözcüğü farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Deprem deyince akla gelen ilk kelime “*zelzele*” olmakla beraber Kur'an ve hadislerde farklı sözcükler de kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de deprem/sarsıntı anlamına gelen Zilzâl sûresi bulunmaktadır. Adı geçen sûrenin ilk âyetinde şöyle geçmektedir: “*Yer o dehşetli sarsıntısıyla sarsıldığında*”⁶⁶ Tamlama şeklinde gelen bir diğer âyet şudur: “*Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kıyamet sarsıntısı gerçekten büyük bir olaydır.*”⁶⁷ Bu geçen âyetler henüz yaşanmamış olan sarsıntıdan bahsederken önceki ümmetlerin başından geçmiş olan sarsıntıya işaret olarak gelen âyetler de vardır. Bunlardan birisi şu âyettir: “*Yoksa sizden öncekilerin çektikleriyle karşılaşmadan cennete girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öylesine yoksulluk ve sıkıntı çekmişler, öyle sarsılmışlardı ki peygamber ve yanındakiler; “Allah'ın yardımı ne zaman gelecek? demeye başladılar. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır.*”⁶⁸

Bu bölümde ilk olarak geçmiş kavimlerin başına gelen depremlerin imtihan, ilahî ikaz veya ceza olup olmadığı hususu ele alınacaktır. Daha sonra depremin, kıyametle ilişkilendirilmesi üzerinde durulacaktır.

İnsanlık dünyaya geldiğinden beri türlü türlü imtihanlar ile sınanmıştır. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “*Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredenleri müjdele!*”⁶⁹ Bu âyet insanın bir şekilde imtihan olunacağı anlamına gelmekle birlikte tedbir almanın da önemine vurgu yapmaktadır. Allah (c.c.) “*Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.*”⁷⁰ Ölüm ifadesinin öne alınmasını, Fahreddin Râzînin yorumuyla Kur'an Yolu tefsiri şu şekilde ele almıştır: “.....ölüm insanlara hayatın sorumluluğunu hatırlattığı, onları iyi işler yapmaya teşvik ettiği ve bir uyarıcı olduğu, nihayet insanda “*imtihan*” sorumluluğunu daha canlı tuttuğu için âyette ölüm önce zikredilmiştir. Nitekim hayat bir hayırlı faaliyetler alanı, ölüm ise bu faaliyetlerin karşılığının verileceği ebedî varlık sahnesine geçişi sağlayan dönüm noktası, Hz. Peygamber'in de belirttiği gibi bir uyarıcıdır.”⁷¹

Allah'ın (c.c.) imtihanlarından biri de depremlerdir. Âyet-i kerimede: “*Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte buluşmak üzere kavminden yetmiş adam seçti. Onları o müthiş deprem yakalayınca Mûsâ dedi ki: “Ey rabbim! Dileseydin onları ve beni daha önce helâk*

⁶⁶ ez-Zilzâl, 99/1.

⁶⁷ el-Hacc, 22/1.

⁶⁸ el-Bakara, 2/214.

⁶⁹ el-Bakara, 2/155.

⁷⁰ el-Mülk, 67/2.

⁷¹ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 5 Sayfa: 416-417.

ederdin. *İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden bizi helâk edecek misin? Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir; onunla dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı! Sen bağışlayanların en iyisisin.* ”⁷²geçmektedir.

Âyette süfehâ’ kelimesiyle, buzağı heykeline taparak ahmak ve akılsız oldukları gibi tutum ve davranışlarıyla aynı zamanda küstah, hoyrat ve barbar olduklarını da ortaya koyanlar kastedilmiştir. Mûsâ’nın, “(Allahım!) İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden bizi helâk edecek misin?” şeklindeki yakarışından, İsrâiloğulları arasında, kendisiyle birlikte, buzağıya tapmayan daha başka kimselerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak Mûsâ, bunların söz konusu kötülüğü önlemek hususunda yeterince çaba harcamadıklarını düşündüğü için Cenâbı Hakk’a böyle bir yakarıшта bulunmuş olmalıdır. Bu altın buzağı olayı ve ona bağlı gelişmelerin hepsi temelde Allah’ın takdiriyle vuku bulduğu için Hz. Mûsâ, “Bu iş senin imtihanından başka bir şey değildir” diyerek olayı ilâhî bir imtihan olarak algılamış; son planda dalâletin de hidayetin de Allah’tan geldiğini kabul ederek kendisi ve halkı için rahmet ve mağfiret niyaz etmiş, dünyada ve âhirette iyilik dilemiştir. Bunun üzerine yüce Allah da “Azabıma dilediğimi uğrattırım; rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır” buyurmuştur.⁷³

Kur’an’da depremle helâk edilen kavimleri şu şekilde sıralayabiliriz: Semûd Kavmi, Hicr Ashâbı, Lût Kavmi, Medyen Halkı, Ashâbu’r-Ress, Kârûn.

Semûd Kavmini Allah (c.c.) şu şekilde helâk etmiştir: “*Bunun üzerine onları o dehşetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yere serildiler.*”⁷⁴ Bu âyette deprem anlamında “recfe” kelimesi kullanılmıştır. Bir diğer âyette şöyle geçmektedir: “*Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı, yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar.*”⁷⁵ Bu âyette de “sayha” kelimesi depremin oluş şeklini anlatmaktadır.

Semûd kavmine verilen üç günlük süre içerisinde muhtemelen Hz. Sâlih kendine inananlarla birlikte yurdu terkedip kurtuluşa erdi; dördüncü günde Allah’ın azabı geldi ve Semûd kavmi şiddetli bir gürültüyle yok olup gitti. Burada “korkunç ses” diye çevirilen sayha kelimesi yerine A ‘râf sûresi 78. âyette “*deprem*” anlamına gelen recfe kelimesinin kullanılmış olmasından, yok eden felâketin gürültülü *deprem* olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁶

⁷² el- A’râf, 7/156.

⁷³ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt: 2 Sayfa: 601-607

⁷⁴ el-A’râf, 7/78.

⁷⁵ Hûd, 11/67.

⁷⁶ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt: 3 Sayfa:183

Hiz. Salih'in (a.s.) kavmini helâk eden deprem "tağiye" kelimesi ile azgın bir sarsıntı anlamında âyette geçmektedir: *"Semûd kavmi çok şiddetli bir depremle helâk edildi."*⁷⁷

Hicr Ashâbı Semûd Kavmiyle ilişkilendirilmiş ve Allah'ın (c.c.) uyarılarına kulak asmayan bu kavmin de helâk olduğu şu âyetlerde dile getirilmiştir: *"Ama sonunda sabaha girerlerken korkunç ses onları da yakaladı! Aldıkları tedbirin kendilerine hiçbir faydası olmadı."*⁷⁸

Nihayet Hicr halkı, burada ve diğer ilgili âyetlerde⁷⁹ "racfe" (dehşetli sarsıntı), "sayha" (korkunç ses), "azab", "tâğiye" (yakıp yıkıcı bir felâket) kelimeleriyle özellikleri ifade edilen bir felâketle cezalandırıldılar. Felâketin gelmesi sırasında, bir ömür boyu kazandıkları, biriktirdikleri servetler, kayaları oyarak hazırladıkları, sağlam ve güvenilir olduğundan kuşku duymadıkları evler, bir anlık felâketin getirdiği yıkımdan kendilerini kurtaramadı. Böylece, Sâlih peygamberin uyarılarını hiçe sayarak inkâr ve isyankârlıkta ısrar etmenin, özellikle peygamberin uyarıcı tehditlerini ciddiye almamanın cezasını ağır bir şekilde gördüler.⁸⁰

Lût Kavmini Allah (c.c.) Şu şekilde helâk etmiştir: *"Emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine sağanak halinde, rabbın katında işaretlenmiş taşlar yağdırdık. Böyle cezalar zalimlerin başından hiç eksik olmaz."*⁸¹

Elçiler Hz. Lût'un iyice bunaldığını görünce kimliklerini açığa vurarak ona kavmini helâk etmek için geldiklerini bildirdiler. Bu arada bir mucize olarak yüce Allah elçilere sarkıntılık etmek isteyenlerin gözlerini kör etti.⁸² Artık Lût'u da yanındakileri de göremez oldular. Lût'un aile fertleri dışında ona inanan kimse bulunmadığı için⁸³ melekler Hz. Lût'un, karısı dışındaki aile fertlerini alıp gecenin bir vaktinde şehri terketmesini istediler. Karısı iman etmediğinden o da kâfirlerle birlikte yok olacaktı. Lût ilâhî emir uyarınca geceleyin ailesini alıp şehirden çıktı; tan yerinin ağarması azabın gelmekte olduğunu haber veriyordu. Nitekim güneş doğarken onları korkunç bir gürültü yakalamış, ardından şiddetli bir depremle şehir alt üst olmuş, üzerlerine taş yağmış, yok olup gitmişlerdir.⁸⁴ Lût kavminin başına gelen bu felâketin biçimi ve zamanı farklı âyetlerde bazı nüanslarla verilmiştir. Meselâ olay burada, sabahleyin tan yeri ağarırken

⁷⁷ el-Hâkka, 69/5.

⁷⁸ Hicr, 15/83-84.

⁷⁹ el- A'râf, 7/78; eş- Şuarâ, 26/158; el-Hâkka, 69/5.

⁸⁰ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa: 365

⁸¹ Hûd, 11/ 82-83.

⁸² el-Kamer, 54/37.

⁸³ ez-Zâriyât, 51/36.

⁸⁴ Hicr, 15/73-74.

ülkenin altının üstüne çevrilerek üzerlerine taş yağdırılması şeklinde anlatılmıştır; Hicr sûresinde ise⁸⁵ ortalık aydınlanırken onları korkunç bir sesin yakaladığı, ardından da ülkenin altının üstüne çevrilerek üzerlerine taş yağdırıldığı bildirilmiştir. Bu âyetleri dikkate alan bazı müfessirler olayın tan yeri ağarırken başlayıp güneş doğarken sona erdiğini söylemişlerdir. Böylece Lût kavmi inançsızlık ve ahlâksızlığının cezasını çekerek tarih sahnesinden silinip gitmiştir. 83. âyetin son cümlesi Lût kavminin yaşadığı inançsızlık ve ahlâksızlığı yaşayan kimselerin başına bu tür felâketlerin gelebileceğine işaret etmektedir.⁸⁶

Medyen Halkı Allah'ın (c.c.) uyarılarına kulak asmayınca şu şekilde helâk olmuşlardır: *“Nihayet o şiddetli deprem onları yakalayiverdi de yurtlarında yere serilip kaldılar.”*⁸⁷ Bu âyette recfe kelimesiyle deprem kastedilmektedir.

Aynı kelimenin Medyen Halkı için geçtiği bir diğer âyet şöyledir: *“Ama onu yalancılıkla suçladılar. Bunun üzerine kendilerini o dehşetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yere serildiler!”*⁸⁸

Ashâbu'r-Ress'in Kur'an'da şu şekilde helâk edildiğinden bahsedilmektedir: *“Âd'ı, Semûd'u, Res halkını, bunlar arasında daha birçok nesli de (cezalandırdık). Oysa her birine ibretli örnekler vermiştik. Nihayet hepsini kırıp geçirdik.”*⁸⁹

Kârûn'un helâk edilişi âyette şu şekilde geçmektedir: *“Sonunda biz onu ve evini barkını yerin dibine geçirdik. Artık Allah'a karşı ona yardım edecek adamları olmadığı gibi, kendi kendini kurtarabilecek durumda da değildi.”*⁹⁰ Karun, evi barkı ve bütün servetiyle birlikte yerin dibine batırıldı. Daha önce onun ihtişamına imrenip özenenler bunu görünce söylediklerine pişman oldular ve Allah'ın verdiği rızka razı olmak gerektiğine, nankörlerin iflah olmayacaklarına kanaat getirdiler.⁹¹

Kur'an'da Kârûn adıyla kıssası nakledilen bu kişi Tevrat'ta Korah diye anılmakta ve çöl hayatında Mûsâ'nın otoritesine karşı başlatılan isyan hadisesinde başrolü oynamaktadır. Tevrat'ta Hz. Ya'kûb'un oğlu Levi'nin oğlu Kohat'ın oğlu Yitshar'ın (İzhar) oğlu olarak gösterilen Korah (Karun), Mûsâ ve Hârûn'a karşı çıkarılan bir isyan hareketiyle gündeme gelmektedir. Bu hareketle Kârûn, Hz. Mûsâ ve Hârûn'un dinî

⁸⁵ Hicr, 15/73-74.

⁸⁶ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa:192-193

⁸⁷ el-A'râf, 7/91.

⁸⁸ Ankebût, 29/37.

⁸⁹ el-Furkân, 25/38-39.

⁹⁰ el-Kasas, 28/81.

⁹¹ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:4, Sayfa: 246-247

otoritesini yıkmayı hedeflerken aynı harekete katılan Ruben kabilesinden Datan ve Abiram da Mûsâ'nın siyasî liderliğine son vermeyi amaçlıyordu.⁹²

Yukarıda bahsi geçen kavimler önce yaptıkları kötülöklere karşı kendilerine gönderilen uyarıcı peygamberler tarafından uyarılmışlardır. Fakat aşırılıkta ve günahda ısrar eden bu kavimleri Allah (c.c.) helâk ederek cezalandırmıştır.

Kıyamet kopmadan önce birtakım olayların meydana geleceğı bilinmektedir. Bu alâmetlerden birisi de depremlerdir. Bu konudaki âyet şu şekildedir: *“Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kıyamet sarsıntısı gerçekten büyük bir olaydır. Onu göreceğiniz gün, her emzikli kadın emzirdiğı çocuğı unutacak, her gebe kadın karnındaki çocuğı düşürecektir. Ve insanları sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi göreceksin; çünkü Allah'ın azabı (kıyametin dehşeti) çok çetindir!”*⁹³ Bu âyetin açıklamasında iki yorum getirildiğinden bahsedilmiştir: Kaynaklarda bu âyetlerin tefsiri sırasında, daha çok, belirtilen sarsıntının haşır sonrası kıyamet sahnelerinden mi yoksa dünyanın sonu geldiğinde kıyamet alâmeti olarak görölecek hallerden mi olduğı hususu üzerinde durulur. Âlimlerin çoğunluğu ikinci ihtimali daha güçlü bulmuşlardır.⁹⁴

Peygamber efendimiz (sav) risalet kendisine verildiğinden itibaren kendi toplumunu imana davet etmiştir. Önceki peygamberler gibi inanmayıp küfürde ısrar edenleri azapla uyarmıştır. Zaman zaman geçmiş kavimlerden örnekler vererek sonlarının nasıl olduğuna dikkat çekmiştir. Şiddetli sarsıntıyla helâk olan Semûd kavminin yaşadığı yerden geçerken şöyle demiştir: İbni Ömer (ra)'dan rivayet edildiğine göre, *“Resûlullah (sav), Semûd kavminin ülkesi Hicr denilen yere varınca ashâbına şöyle hitâp etti: “Azâba uğratılmış olan şu milletin yurduna ancak ağlayarak girin. Ağlayamıyorsanız girmeyin ki, onların başına gelen sizin de başınıza gelmesin.”*⁹⁵

Başka bir rivayette Hicr'e vardığı zaman Resûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğı bildirilmektedir:

“Kendilerine zulmedenlerin yurduna ağlayarak girin. Yoksa onların başına gelenler sizin de başınıza gelebilir.”

*Sonra Resûlullah (sav) başını örttü; o vadiyi geçinceye kadar süratle yürüdü.*⁹⁶

⁹² Ömer Faruk Harman, “Kârûn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), c. 24, s. 519-520.

⁹³ El-Hac, 22/1-2.

⁹⁴ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa:710-711.

⁹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *Sahihu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dimaşk: Dârü İbn Kesîr, 1414), "Salât", 53(249).

⁹⁶ el-Buhârî, “Meğâzi”, 76(4157).

Hicr Hz. Salih'in (a.s.) kavminin yaşadığı yer olarak geçmektedir. Kur'an'da Allah'ın (c.c.) âyetlerine inanmadıkları için bir sabah vakti korkunç sesle helâk edildikleri anlatılmaktadır.⁹⁷

*“Hz. Peygamber Tebük Gazvesi sırasında Hicr'den geçerken ashabına buradan su almamalarını söylemiş, onların, “Biz bu kuyunun suyundan alıp hamur yoğurduk, kaplarımızı doldurduk” demeleri üzerine, “Öyleyse hamuru atın, aldığınız suyu da dökün” buyurmuştur.”*⁹⁸ Peygamber Efendimiz, böylece ashâbının önceki ümmetlerin düştükleri bu durumdan ibret almalarını istemişti. Nitekim bu kavimlerin mekânlarının ibret almak, onların düştükleri bu hâl konusunda gözyaşı dökerek tefekkür etmek için ziyaret edilebileceğini ayrıca haber vermektedir. Bu ikazın, tarih bilincini diri tutma konusunda Müslümanlara son derece önemli bir uyarı niteliği taşıdığı da bir gerçektir.⁹⁹

Peygamberimiz (sav) depremde Allah'a (c.c.) sığınmıştır: Hz. Abdullah İbnu Ömer (ra) anlatıyor: *“Resûlullah (sav) seferde iken gece olunca şu duayı okurdu: “Ey arz, benim de senin de Rabbimiz Allah'tır. Senin de (sende bulunanların da sende yaratılmış olanların da senin üzerinde yürüyenerin de şerrinden Allah'a sığınırım. Arslanın, iri yılanın, yılanın, akrebin ve bu beldede ikâmet eden (insîlerin ve cinnî)lerin, İblis'in ve İblis neslinin şerrinden de Allah'a sığınırım.”*¹⁰⁰

Bütün musibetler gibi deprem âfeti de insanlar için imtihandır. İnsan yapıp ettiklerinden sorumlu olduğu gibi yapmadıklarından da sorumlu tutulmaktadır: Huzeyfe'den (ra) rivayet edildiğine göre, Nebî (sav) şöyle buyurdu: *“Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ya iyilikleri emreder ve kötülüklerden nehyedersiniz, ya da Allah kendi katından yakın zamanda üzerinize bir azab gönderir. Sonra Allah'a yalvarıp dua edersiniz ama, duanız kabul edilmez.”*¹⁰¹

Ebû Musa (ra) anlatıyor: Resûlullah (sav) buyurdular ki: *“Şu ümmetim rahmete mazhar olmuş bir ümmettir. Ahirette azaba maruz kalmayacaktır. Onun azabı dünyadadır: Fitneler, zelzeleler ve katl.”*¹⁰² Bazı alimler, Hz. Peygamber'in (sav) büyük ve hatta küçük günah işleyenlerin ceza göreceğini beyan eden hadisleri dikkate alarak bu hadisin mutlak bir üslupla kimsenin azap görmeyeceğini ifade etmesini müşkil

⁹⁷ Ömer Faruk Harman, “Hicr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), c. 17, s. 454-455.

⁹⁸ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî el-Müslim, *Sahîhu'l-Müslim*, thk. Mehmed Zihni Efendi (Türkiye: Daru Tabaati'l Amirat, 1334), “Zühhd”, 39.

⁹⁹ Komisyon, *Hadislerle İslam* (Ankara: Özgün Matbaacılık, 2014), c. 6, s. 123.

¹⁰⁰ Suleymân b. el-Eş'aş es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muḥammed Muḥyiddîn 'Abdulḥamîd (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, ts.), Cihâd 75, (2603).

¹⁰¹ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Daru'l Ğarbi İslami, 1431), “Fiten”, 31 (2169).

¹⁰² Ebû Dâvûd, “Fiten”, 2 (4277).

olarak değerdendir. Bundan dolayı hadisi "ümmeden murad, Allah ve Resulu'nun emirlerini tam olarak yerine getirip yasaklarından tam olarak kaçan kimselerdir" şeklinde te'vil etmişlerdir.¹⁰³

Deprem insanların karşı koyamadığı büyük bir âfettir. Bu âfete maruz kalarak ölenlerin peygamber efendimiz (sav) şehit hükmünde olduğunu ifade etmektedir: Ebû Hureyre (ra)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: “Şehitler beş kısımdır: Bulaşıcı hastalığa yakalanan, ishale tutulan, suda boğulan, göçük altında kalan ve Allah yolunda savaşırken şehit olanlar.”¹⁰⁴

Depremler kıyâmet alâmeti olarak da zikredilmiştir: Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “İlim kabz olunmadıkça, zelzeleler çoğalmadıkça, zaman yaklaştımadıkça, fitneler meydan alıp gâlib gelmedikçe, öldürmek ve ancak öldürmekten ibaret olan here çoğalmadıkça, sizlerde mal pek çoğalıp sel gibi akıp taşmadıkça kıyamet kopmaz”¹⁰⁵

Bir diğer rivayet şu şekildedir: “Ey İbnu Havâle! Hilafetin (Medine'den) Arz-ı Mukaddese'ye (Suriye'ye) indiğini görürsen, bil ki artık zelzeleler, kederler, büyük hadiseler yakındır. O gün kıyamet, insanlara, şu elimin, başına olan yakınlığından daha yakındır” buyurdu.”¹⁰⁶

Kıyamet alâmeti olan bir diğer hadis şöyledir: Hz. Ali (ra) anlatıyor: “Resulullah (sav) (bir gün): “Ümmetim on beş şeyi yapmaya başlayınca ona büyük belanın gelmesi vacib olur!” buyurmuşlardı. (Yanıdakiler): “Ey Allah'ın Resülü! Bunlar nelerdir?” diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm saydı: Bu ümmetin sonradan gelen nesilleri, önceden gelip geçenlere (çeşitli ithamlar ve bahanelerle) hakaret ettiği zaman artık kızıl rüzgârı, [zelzeleyi], yere batışı (hasfı) veya suret değiştirmeyi (meshi) [veya gökten taş yağmasını, (kazfı)] bekleyin.”¹⁰⁷

Deprem gibi âfetlerin zararlarından korunmak için Peygamber efendimiz (sav) şöyle dua etmiştir: İbni Ömer (ra) şöyle dedi: Resûlullah'ın (sav) dualarından biri şu idi: “Allâhumme innî eûzü bike min zevâli ni ‘metike ve tehavvüli ‘âfiyetike ve fücâeti nıkmetye ve cemîi sahatik: Allahım! Verdiğin nimetin yok olup gitmesinden, lutfettiğin âfiyetin bozulmasından, ansızın vereceğin cezâdan ve senin gazabını üzerime çekecek her şeyden sana sığınırım.”¹⁰⁸

¹⁰³ Ebû'l-Hasen Nûrüddîn 'Alî b. Sultân Muhammed 'Ali el-Kârî, *Mirâtu'l-Mefâtiḥ Şerḥu Mişkâti'l-Meşâbiḥ* (Beyrut; Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1422/2002), c. 9, s. 244.

¹⁰⁴ el-Buhârî, “Cihad”, 31 (No. 30).

¹⁰⁵ el-Buhârî, “İstiskâ”, 26 (No. 989).

¹⁰⁶ Ebû Dâvûd, “Cihad” 37, (2535).

¹⁰⁷ et-Tirmizî, “Fiten” 39, (2211).

¹⁰⁸ Müslim, “Rikâk”, 26.

Osman İbni Affân (ra)’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Kim her sabah ve her akşam üç defa bismillâhillezî lâ yedurru mea’smihî şey’ün fi’l-ardı velâ fi’s-semâ’ ve hüve’s-semû’l-alîm: İsmi sayesinde yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah’ın adıyla. O herşeyi duyar ve bilir” derse, ona hiçbir şey zarar vermez.*”¹⁰⁹

3.2. Sel

Sel kelimesinin sözlük anlamı ve hakkında kısaca bilgi verildikten sonra Kur’an ve hadislerde ne şekilde kullanıldığına değinilecektir.

Suların bulunduğu yerde yükselerek veya başka bir yerden gelerek, genellikle kuru olan yüzeyleri kaplaması olayına *sel* denir.¹¹⁰

Bartın Orman Fakültesi’nin yaptığı bir çalışmaya göre selden etkilenebilecek bölgeler ve en çok yağış alan aylar şu şekildedir: Türkiye’de sel ve taşkınları meydana getiren yağışların sinoptik durumları ile geçmiş sel ve taşkınlara ilişkin envanter verilerinin birlikte değerlendirilmeleri sonucunda, sel ve taşkınların en çok Mart, Nisan, Mayıs, Haziran ve temmuz aylarında olduğu görülmektedir. Karadeniz, Akdeniz ve Batı Anadolu coğrafi bölgelerinin taşkına en hassas bölgeler olduğu ortaya çıkmaktadır.¹¹¹

Giresun Üniversitesinin sel ve taşkınlarla ilgili alınacak önlemlerle ilgili bildirgesinde selin meydana geliş sebepleri açıklanmıştır: Sel felâketi, ülkemizde ve bölgemizde en fazla gözlenen “hidrometeorolojik”¹¹² âfetlerin başında gelmektedir. Selin en sık yaşanma nedeni, kuvvetli ve uzun süreli yağışlardır. Sel ve taşkınlar, kar erimesi sonucu oluşan akışlar veya drenaj kanallarının tıkanması sonucunda da meydana gelebilirler. Günümüzde rastlanılan en yaygın sebep ise kuvvetli yağmur fırtınalarında drenaj sistemlerindeki yetersizlik sonucu ana nehir/dere yataklarının tamamen dolu olması ile meydana gelen taşmalar sonucu oluşan sellerdir.¹¹³

Kur’an’da sel kelimesi “seyl” olarak üç yerde geçmektedir. İki yerde mecaz anlamda tek yerde ise gerçek anlamda kullanılmıştır¹¹⁴

¹⁰⁹ et-Tirmizî, “Daavât”, 13(No. 3685).

¹¹⁰ AFAD, “sel”, erişim 20 Mayıs 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

¹¹¹ Selma Yaşar Korkanç- Mustafa Korkanç, “Sel ve Taşkınların İnsan Hayatı Üzerindeki Etkileri”, Bartın Orman Fakültesi Dergisi 8/9 (2006), 42-50., s.45.

¹¹² Bk., “Yağışlar, şiddetli yerel fırtınalar, tropikal fırtınalar, fırtına kabarmaları, sert kış şartları, kırağı, don vb. ise doğrudan hava şartları tarafından oluşan doğa kaynaklı âfetlerdir.”, erişim 16 Şubat 2025, “hidrometeorolojikolaylar”, <https://www.google.com/>

¹¹³ page/” sel ve taşkın”, erişim (12 Şubat 2025), <https://imidb.giresun.edu.tr/tr/ /2815>

¹¹⁴ er-Ra’d, 13/17., es-Sebe’, 15/12.

Kur'ân-ı Kerîm'de Sebe halkının cezalandırıldığı bildirilen büyük sel baskını sırasında yıkılan set olarak Seylû'l-Arim geçmektedir.¹¹⁵ Âyette *“Ama onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, acı yemişli, ılgınlı ve birkaç da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.”*¹¹⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de üç yerde gerek hakîki gerekse mecazî mânalarda geçmekte olan sel kelimesi ile ilgili âyetlerin ilki şu şekildedir: *“O, gökten su indirdi; su, vadiler dolusunca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan köpüğü taşıyıp götürdü. Yaktıkları ateşin üzerine koyup eriterek süs eşyası veya alet yapmak istedikleri madenlerden de üste böyle köpük çıkar. İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider; insanlara fayda veren şeye gelince, o dünya durdukça durur. İşte Allah böyle misaller getirir.”*¹¹⁷ Âyetin tefsirine baktığımız zaman sel kelimesi coşkun dere anlamında kullanılmış olup asıl kastedilen mâna hak ve bâtılın ayırımıdır.¹¹⁸

Selin muradifi olarak “ayn” kelimesiyle “akıp gitmek” mânasının verildiği bir diğer âyet şu şekildedir: *“Süleyman'ın emrine de sabahleyin bir aylık, akşamleyin bir aylık yol almakta olan rüzgârı verdik. Onun için bakır madenini eritip akıttık. Cinlerden de rabbinin izniyle onun maiyetinde çalışanlar vardı. Onlardan kim buyruğumuzdan sapsa, ona yakıcı ateşin azabını tattırırdık.”*¹¹⁹ Burada gerçek anlamda kullanılmamış olup bakır madeninin eriyip akması kastedilmiştir. “...daha çok “su kaynağı” anlamında kullanılan ve birçok mânası bulunan ayn kelimesi de bu bağlamda bakır madeninin kaynağı veya bakırın kendisi şeklinde anlaşılmıştır.”¹²⁰

Sel kelimesinin konumuzu ilgilendiren anlamı Kur'an'da tek bir yerde geçmektedir. Arim seli diye geçmekte olan felâket Sebe' halkının sonu olmuştur. Arim Seli; Sebe' halkının cezalandırıldığı bildirilen büyük sel baskını sırasında yıkılan set, baraja verilen isimdir.¹²¹

Kur'an'da *“Ama onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, acı yemişli, ılgınlı ve birkaç da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.”*¹²²

¹¹⁵ Ömer Faruk Harman, “Arim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), c.3, s. 373-374.

¹¹⁶ es-Sebe', 34/16.

¹¹⁷ er-Ra'd, 13/17.

¹¹⁸ Kur'an Yolu Tefsiri, Cilt 3, s. 282.

¹¹⁹ es-Sebe', 15/12.

¹²⁰ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:4, Sayfa: 419-420

¹²¹ Harman, “Arim”.

¹²² es-Sebe', 15/16.

Bu âyetlerde *Sebe*’ halkının bunca nimete ve –rivayete göre on üç peygamberin yaptığı uyarılara rağmen Allah’a kulluktan ve O’na şükretmekten yüz çevirdikleri, bu sebeple büyük bir sel felâketiyle cezalandırıldıkları, had bilmezlikleri yüzünden verimli arazilerinin çorak topraklara, türlü nimetlerin de mahrumiyetlere dönüştüğü belirtilmektedir. 16. âyette geçen ve “*Arim seli*” diye çevrilen seylü’l-Arim tamlaması değişik şekillerde açıklanmıştır: Arim kelimesi “çok şiddetli, karşı konamaz” anlamında ve sel kelimesinin sıfatı olarak düşünülürse bu tamlamayı içeren cümle için, “*Biz de üzerlerine o karşı konamaz seli gönderdik*” gibi bir mâna verilebilir. Arim kelimesi oradaki seddin yani barajın adı kabul edilirse mevcut meâli “...*Arim Seddi’nin selini gönderdik*” şeklinde, oradaki vadinin veya akarsuyun adı kabul edildiği takdirde de “...*Arim vadisinin veya ırmağının selini gönderdik*” şeklinde anlamak gerekir.¹²³

Tedbirsizlik veya iklim değişikliği sebebiyle yağmur sularının yoğunluğu selleri meydana getirmektedir. Peygamber efendimizin (sav) yaşadığı dönemde Mekke’nin yağın yağmurlardan dolayı sular altında kaldığı bilinmektedir.

Kâbe’nin zaman içinde sel ve yangın gibi çeşitli âfetlere, ayrıca insanların saldırılarına mâruz kalmasının sonucunda Hacerülesved’de bazı hasarlar ve parçalanmalar meydana gelmiş, ancak her defasında bu parçalar büyük bir titizlikle yerlerine yapıştırılarak korunmaya çalışılmıştır. İslâm’dan önceki dönemde Huzâalılar tarafından Mekke’den çıkarılan Cürhümlüler’in sakladığı Hacerülesved, uzun süren aramalardan sonra bulunarak tekrar yerine konmuştur. Hz. Muhammed henüz otuz beş yaşında iken Kâbe’nin Kureyşliler tarafından yeniden inşası sırasında Hacerülesved’in yerine yerleştirilmesi hususunda kabileler arasında anlaşmazlık çıkmış, bu şerefli görevi hiçbir kabile diğerine bırakmak istememişti. Bunun üzerine Kureyşliler’in en yaşlısı Ebû Ümeyye b. Mugîre’nin teklifiyle belirlenen bir yöntem sonunda hakem kabul edilen Hz. Muhammed, Hacerülesved’i bir örtü içine koyarak bütün kabile reislerinin iştirakiyle kaldırmış, yerleştirileceği yerin hizasına gelince de bizzat kendisi bu görevi yerine getirmişti.¹²⁴

Sünen-i Dârimî’nin şerhinde geçen açıklama Peygamberimiz (sav) döneminde selin meydana geldiğini doğrulamaktadır: Kureyşliler cahiliye döneminde bir sel sonucu yıkılan Kâbe’yi yeniden inşaa ettiklerinde üç tarafını Hz. İbrâhîm’in temelleri üzerine

¹²³ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt:4, Sayfa: 425-428

¹²⁴ Salim Ögüt, “Hacerülesved”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), c.14, s.433-435.

kurmuşlar ancak maddî imkansızlıklar sebebiyle kuzey tarafını aslî temelden biraz içeride bina etmişlerdi.¹²⁵

Görme güçlüğü yaşayan sahâbîlerden biri yağmur yağdığı için mescide gelmekte zorlandığını söylemesi sebebiyle Allah Rasûlü (sav) sahabenin evine giderek namaz kıldırmasıdır: Peygamberimizin Bedir Gazvesi'ne katılmış sahâbîlerden İtbân İbni Mâlik (ra) şöyle dedi: *Kendi kabilem olan Sâlim oğullarına imamlık yapıyordum. Benim (evim)le onlar arasında bir vâdi bulunuyordu. Yağmur yağdığı zaman o vâdiyi geçip mescidlerine gitmek benim için çok güçleşiyordu. Bu sebeple Resûlullah'a (sav) geldim ve şöyle dedim:*

Ey Allah'ın Resûlü! Gözlerim iyi seçmiyor. Onlarla benim aramdaki vâdinin deresi yağmur yağdığı zaman taşıyor; benim için onu geçmek çok güçleşiyor. Binaenaleyh evimi teşrif edip bir yerinde namaz kılsanız, ben sizin namaz kıldığınız yeri namazgâh edinmek istiyorum. Resûlullah (sav):

"(İnşallah) bu isteğini yerine getiririm" buyurdu.

Ertesi sabah, güneş yükseldiği bir vakitte, Ebû Bekr ile birlikte Resûlullah (sav) bana geldi. İçeri girmek için izin istedi, verdim. İçeri girdi, daha oturmadan:

*"Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?" buyurdu. Namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim, Resulullah (sav) orada tekbir alıp namaza durdu. Biz de arkasında saf bağladık. İki rek'at namaz kıldırdı sonra selâm verdi, biz de selâm verdik."*¹²⁶

İmam Mâlik'ten gelen rivayette bu hadis şu şekildedir: İtbân İbnu Mâlik (ra) anlatıyor: *"Ey Allah'ın Resûlü dedim, seller benimle kabîlemin mescidi arasına engel çıkarıyor. İstiyorum ki evime kadar şeref verip bir yerde namaz kılsanız da orayı mescit yapsam!" (İnşaallah bir ara) geleyim! buyurdular. Beraberinde Hz. Ebû Bekr olduğu halde huzuruyla evimizi şereflendirip (izin isteyerek içeri girdiği) zaman ilk iş olarak, "Nerede namaz kılmamı istersin?" diye sordu. Evin bir köşesini işaret ederek (yer gösterdim. Orada) namaza durdu. Biz de arkasından saf yaptık. Bize iki rek'at (nafile) namaz kıldırdı."*¹²⁷ Hayatı boyunca Benî Sâlim b. Avf kabilesinde imamlık yapan İtbân, gözlerinin rahatsız olması ve evinin Medine dışında bulunması sebebiyle her zaman Resûlullah'la beraber bulunamazdı. Ancak Resûl-i Ekrem kendisine değer verir, Kuba'ya giderken Benî Sâlim b. Avf yurduna uğrar ve ona misafir olurdu. Bir defasında

¹²⁵ Abdullah Aydın, *Süneni Dârimî Tercüme ve Şerhi* (İstanbul: Madve Yayınları, 1996), s. 410.

¹²⁶ el-Buhârî, "Salat", 70 (No. 804).

¹²⁷ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, nşr. Abdüvehhâb Abdüllatif, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Lübnân: Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabi, 1382/1962), "Kasru's-Salat", 86.

Hız. Peygamber'e rahatsızlığından söz ederek geceleyin ve fırtınalı havalarda mescide gidip cemaate namaz kıldırmadığını söylemiş, evine gelerek orada namaz kıldırmasını rica etmiş, Resûl-i Ekrem de ertesi gün Hız. Ebû Bekir'le birlikte İtbân'ın evine gidip ev halkına ve oraya gelen diğer sahâbîlere iki rek 'at namaz kıldırması, Resûlullah'ın namaz kıldırıldığı yeri mescid kabul eden İtbân o günden sonra kavmine burada imamlık yapmıştır.¹²⁸

Sel gibi âfetlerde evde kalınmasını Peygamberimiz (sav) şu şekilde istemiştir: İbnu Ömer (ra) anlatıyor: *"Resûlullah (sav) sefer sırasında, soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzine (ezan sırasında) şöyle söylemesini de emrederdi: "Dikkat! namazlarınızı yerlerinizde kılacaksınız!"*¹²⁹

Peygamberimiz (sav) şiddetli yağmurlarda cenâze namazını mescidin içerisinde kıldırmasıdır: Hız. Aişe (radiyallahu anhâ)'den anlatıldığına göre, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (ra) vefat ettiği zaman, Hız. Aişe: *"Onu mescide sokun da ben de üzerine namaz kılalım"* dedi. Ancak onun bu teklifi yadırgandı ve hüsn-ü kabul görmedi. Bunun üzerine Hız. Aişe: *"İnsanlar ne çabuk unutuyorlar, Allah'a yemin olsun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beyzâ'nın iki oğlu Süheyl ve kardeşinin namazlarını mescidin içinde kıldırdı"* dedi.¹³⁰ Cenaze namazları, Hız. Peygamber (sav) döneminden günümüze dek genellikle mescitlerin dışında kılınagelmıştır. Ancak mescidin içinde cenaze namazı kılınamayacağını bildiren bir yasaktan da bahsedilmemiştir. Hatta Allah Resûlü'nün kendisi Süheyl b. Beyzâ'nın cenaze namazını mescitte kıldırması, sahâbe de bazı zamanlarda bu şekilde davranmıştır.¹³¹

Peygamber efendimiz (sav) yağmurun zararlarından Allah (c.c.)'a sığınmıştır: *"Hava bulutlandığında veya rüzgâr arttığında Allah Resûlü endişelenir ve bu hâl yüzünden belli olurdu. Bir defasında Hız. Âişe, "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlar bulut gördükleri zaman yağmur vardır ümidi ile sevinirler. Halbuki bunu sen gördüğünde, yüzünden hoşnutsuzluk okuyorum!" demiş, bunun üzerine o şöyle buyurmuştu: "Yâ Âişe! Bunda bir azap bulunmadığına dair bana kim teminat verebilir? Halbuki bir kavim (Âd kavmi) rüzgâr ile helâk edilmişti. Onlar (aslında) azabı görmüşler fakat (ümitlenerek) "Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur." demişlerdi."*¹³² Hız. Hud'un kavmi, bu inkârlarının bir neticesi olarak bir müddet sonra, kendilerine

¹²⁸ Kâmil Çakın, "İtbân b. Mâlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/454.

¹²⁹ Ebû 'Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Horâsânî en-Nesâ'î, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, thk. Hâsen 'Abdulmun'im (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1421/2001). "Ezân", 17 (2/15).

¹³⁰ Ebû Dâvûd, *Cenâiz*: 54, (3189, 3190).

¹³¹ Komisyon, *Hadislerle İslam*, c. 2, s. 236.

¹³² Müslim, "İstiskâ", 15.

doğru yönelen bulutları görürler. Onlar bu bulutların yağmur bulutu olduğunu sanırlar fakat Hz. Hud bunun Allah tarafından gönderilen, içinde acı bir azap olan rüzgâr olduğunu söyler. Daha sonra, Allah Teâlâ, iman etmeyen bu kavmin üzerine yedi gün sekiz gece uğultulu ve dondurucu bir rüzgâr estirir. Öyle ki halk, kökünden çıkarılmış içi boş hurma kütükleri gibi yere serilir. Onlardan geriye hiçbir şey kalmaz. İman edenler ise Allah'ın rahmetiyle kurtulur.¹³³

Bir diğer rivayette ise Peygamberimiz (sav) yağmurun faydasını istemiştir. (Ümmü'l-mü'minin) Aişe (ra)'dan: Şöyle demiştir: *"Resulullah (sav) yağmurlar (ın yağdığını) görünce: "İlahi, üzerimize yağmuru nafi' olarak akıt." diye dua ederdi.*"¹³⁴

Peygamberimizden (sav) yağmurun şiddetli yağdığı zamanlarda dua isteyenler olmuş ve peygamberimiz (sav) bu isteğe duayla karşılık vermiştir. Hz. Enes (ra) anlatıyor: *"İnsanlar kıtlığa maruz kaldılar. Resûlullah (sav) bir cuma günü hutbe verirken bir bedevî kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü, malımız helâk oldu, horantamız aç kaldı, bizim için Allah'a dua ediver!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu Vesselâm ellerini kaldırdı. Biz gökte bir bulut göremiyorduk. Nefsim elinde olan Zât'a yemin olsun, daha ellerini geri çekmeden semâda dağlar gibi bulutlar peydah oldu. Derken daha minberden inmemişti bile ki, sakalından yağmur damlaları dökülmeye başladı. O gün, ertesi güne kadar yağmur yağdı. Daha sonraki günde de yağdı, onu takib eden günde de yağdı, hatta müteakip cumaya kadar yağış devam etti. Öyle ki, o bedevî veya bir başkası kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü, binalarımız yıkıldı, mallarımız suda boğuldu, bizim için Allah'a dua ediver (artık yağmur kesilsin)" dedi. Aleyhissalâtu Vesselâm ellerini kaldırıp: "Allahım etrafımıza yağdır, üzerimize olmasın!" diye dua ettiler. Eliyle bulutlara doğru hangi istikametteki buluta işaret etti ise, bulutlar orada açıldı. Bütün Medîne buluttan temizlendi.*"¹³⁵

Yukarıdaki hadisin bir benzeri de yine Buhârî'de şöyle geçmektedir: Enes bin Mâlik der ki: *"Üzerimize öyle bir yağmur yağdı ki, neredeyse evlerimize gitme imkânı bulamayacaktık. O gün, ertesi gün, daha ertesi gün, tâ öteki cumaya kadar yağmur yağmaya devam etti."*¹³⁶ Yağmurun şiddetli yağması durumunda mezhepler namazların cem'i hususunda görüş bildirmişlerdir. Yağmur, kar, dolu, yağmur şiddeti konusundaki görüş ayrılıkları bir tarafa bırakılacak olursa, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde, yolcu olmayan (mukim) kişiler için bir mazeret kabul edilmiş ve böyle günlerde

¹³³ Komisyon, *Hadislerle İslam*, c. 6, s. 122.

¹³⁴ el-Buhârî, "İstiskâ", 22 (no. 985).

¹³⁵ el-Buhârî, "İstiskâ", 5 (No. 967).

¹³⁶ el-Buhârî, "İstiskâ", 7 (No. 969).

namazın cem ‘i belli şartlarla câiz görülmüştür. Mâlikîler ve Hanbelîler, sadece akşam ile yatsının mescidde cem ‘-i takdîm olarak cemedilmesini câiz görürken, Şâfiîler buna öğle ve ikindinin cem ‘ini de ilâve etmişlerdir. Bu ve benzeri sebepler, evde değil, sadece mescidde cemaatle birlikte cem ‘yapmayı câiz hale getirir. Şâfiîler, yerlerin çamurlu olmasını cem ‘yapmayı câiz kılan mazeret kabul etmezken, Hanbelîler bunu bir mazeret saymış, Mâlikîler ise cem ‘in câiz olabilmesi için çamurla birlikte zifiri karanlık durumunun bulunmasını şart koşmuşlardır.¹³⁷

“Ey Allah’ım! Etrafımıza, üzerimize değil. Ey Allah’ım! Tepelere, dağlara, kelelere, bayırlara, derelere ve ağaçlıklara yağdır.”

Enes (ra) dedi ki:

–Bunun üzerine yağmur kesildi. Namazdan çıktığımızda güneş altında yürüyorduk...¹³⁸

Yine Enes bin Mâlik der ki: *“Medine üstü açık bir meydan gibi oldu. Medine çevresine yağmur yağarken, Medine’ye bir damla bile düşmüyordu. Etraftan gelenler, oralarda bol bol yağmur yağdığını haber vermekte idiler.”¹³⁹*

Yağmurdan korunmak için mağaraya sığınan üç kişinin mağarada mahsur kalmasını Peygamberimiz (sav) şöyle anlatmaktadır: İbnu Ömer (ra) anlatıyor: *"Resulullah (sav) buyurdular ki: “Sizden önce yaşayanlardan üç kişi yola çıktılar. (Akşam olunca) geceleme ihtiyacı onları bir mağaraya sığındırdı ve içine girdiler. Dağdan (kayan) bir taş yuvarlanıp, mağaranın ağzını üzerlerine kapadı. Aralarında: "Sizi bu kayadan, salih amellerinizi şefaati kılarak Allah'a yapacağınız dualar kurtarabilir!" dediler. Bunun üzerine birincisi şöyle dedi: "Benim yaşı, ihtiyar iki ebeveynim vardı. Ben onları çok kollar, akşam olunca onlardan önce ne ailemden ne de hayvanlarımdan hiçbirine yedirip içirmezdim. Bir gün ağaç arama işi beni uzaklara attı. Eve döndüğümde ikisi de uyumuştı. Onlar için sütlerini sağdım. Hâlâ uyumakta idiler. Onlardan önce aileme ve hayvanlarıma yiyecek vermeyi uygun bulmadım, onları uyandırmaya da kıyamadım. Geciktiğim için çocuklar ayaklarımda arasında kıvranıyorlardı. Ben ise süt kapları elimde, onların uyanmalarını bekliyordum. Derken şafak söktü: "Ey Allahım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan, bizim yolumuzu kapayan şu taştan bizi kurtar!" Taş bir miktar açıldı. Ama çıkacakları kadar değildi. İkinci şahıs şöyle dedi: "Ey Allahım! Benim bir amca kızım vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondan kâm almak istedim. Ama bana yüz vermedi. Fakat gün geldi kılığa*

¹³⁷ Komisyon, *İlmihal* (Ankara: Özgün Matbaacılık, 2006), c. 1, s. 330.

¹³⁸ el-Buhârî, “İstiskâ”, 6 (No. 344).

¹³⁹ Müslim, “İstiskâ”, 10.

uğradı, bana başvurmak zorunda kaldı. Ona, kendisini bana teslim etmesi mukabilinde yüz yirmi dinar verdim; kabul etti. Arzuma nail olacağım sırada: "Allah'ın mührünü, gayr-ı meşru olarak bozman sana haramdır!" dedi. Ben de ona temasta bulunmaktan kaçındım ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu halde onu bıraktım, verdiğim altınları da terkettim. Ey Allahım, eğer bunları senin rızayı şerifin için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar." Kaya biraz daha açıldı. Ancak onlar çıkabilecek kadar açılmadı. Üçüncü şahıs dedi ki: "Ey Allahım, ben işçiler çalıştırıyordum. Ücretlerini de derhal veriyordum. Ancak bir tanesi [bir farak pirinçten ibaret olan] ücretini almadan gitti. Ben de onun parasını onun adına işletip kâr ettirdim. Öyle ki çok malı oldu. Derken (yıllar sonra) çıkageldi ve: "Ey Abdullah! Bana olan borcunu öde!" dedi. Ben de: "Bütün şu gördüğün sığır, davar, deve, köleler senindir. Git bunları al götür!" dedim. Adam: "Ey Abdullah, benimle alay etme!" dedi. Ben tekrar: "Ben kesinlikle seninle alay etmiyorum. Git hepsini al götür!" diye tekrar ettim. Adam hepsini aldı götürdü. "Ey Allahım, eğer bunu senin rızan için yaptıysam, bize şu halden kurtuluş nasip et!" dedi. Kaya açıldı, çıkıp yollarına devam ettiler."¹⁴⁰ Yağmur sebebiyle mağarada mahsur kalan kişilerin ihlasla yaptıkları amelleri dile getirerek duaya sarılmaları onları kurtuluşa erdirmiştir.

3.3. Rüzgâr

Sözlükte rüzgâr; yön, hız ve şiddeti ile ölçülebilen havanın yer yüzeyine göre yatay hareket etmesi, yel anlamına gelmektedir.¹⁴¹

Âyetlerdeki "fırtına, kasırga, rüzgâr" gibi kelimeler; her zaman âfet karşılığında olmayıp aksine faydalı olanları dahi vardır. Kasıp kavuran, ortalığı toza dumana katan rüzgârların yanında rahmet rüzgârları da vardır. Bunun örneği olarak şu âyet dikkat çekicidir: "Biz, rüzgârları aşılایıcı olarak gönderdik, gökten su indirip onunla sizin su ihtiyacınızı karşıladık. Onu depolayan siz değildiniz."¹⁴²

Bitkileri aşılایan rüzgârlar, canlıların su ihtiyaçlarını karşılayan yağmurlar da O'nun hazinelerinden gelen nimetlerdir. Rüzgâr esmese aşılانma olmaz, yağmur yağmasa canlılar su bulamaz ve hayat sönerdi. Bunları insan depolamış da o depolardan geliyor değildir. Hepsinin hazinesi Allah'a aittir. Her gün her saat içinde yaşadığımız için bu olaylar bize normal ve sıradan geliyorsa da her birinde Allah'ın sonsuz kudretini, akıllara durgunluk veren hikmetini yansıtan nice tecelliler vardır. Sadece

¹⁴⁰ el-Buhârî, "Enbiyâ" 50.

¹⁴¹ AFAD, "rüzgâr", erişim 16 Mayıs 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

¹⁴² el-Hicr, 15/22.

arzdaki suyun önce güneşten gelen yeterli ölçüdeki ısıyla buharlaşması, buharların uygun meteorolojik şartların yardımıyla, kezâ esen rüzgârların, fırtınaların denizlerden kaldırdığı tuz zerrecikleri ve karalardan kaldırdığı toz zerreciklerinden oluşan “yoğunlaşma çekirdekleri” sayesinde üst atmosfer tabakasına taşınması ve burada uygun fiziksel ortamda tekrar yoğunlaşarak kazandığı ağırlıkla, –yukarıdan aşağıya düşen diğer bütün cisimlerin aksine– hızında ivme olmadan, tahribata yol açmayacak ölçüdeki sabit bir hızla (limit hız) yere inmesi; ardından insanlar ve diğer canlılar tarafından kullanılabildiği kadarının kullanılması, bir kısmının da yerin üstünde (denizler, göller) veya altında depolanması ve nihayet bütün bu olup bitenlerin bağlı bulunduğu sayısız çeşitteki diğer doğal şartların gerçekleşmesi, ince ince ayarların yapılması, bunların hepsi gören göze, hisseden kalbe, düşünen akla sürekli Allah’ı hatırlatmaktadır. Onun için Kur’an-ı Kerîm’de bunlara “Allah’ın âyetleri” yani O’nun varlığının işaretleri, delilleri denmektedir.¹⁴³

Bakara Sûresi 164.’cü âyet de yukarıdaki âyet gibi rüzgârın hareketleriyle bitkilerin döllenmesini konu edinmektedir. Kozmolojik delil olarak bakılan bu doğa olayı rüzgârın faydasını gözler önüne sermektedir.¹⁴⁴

Rüzgârlar Yüce Allah’ın (c.c.) rahmetinin müjdeleyicisi olarak da gelir: “Rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O’dur. Nihayet o rüzgârlar ağır bir bulut yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Herhalde bundan ibret alırsınız.”¹⁴⁵ İnsanı tefekküre yönlendiren buna benzer âyetler aynı zamanda öldüğü vakit kişinin topraktan çıkarılmasını da örneklemiştir.

Yukarıdaki âyetler ve benzerlerine baktığımızda Allah’ın (c.c.) varlığının delillerine işaret olan ontolojik, kozmolojik ve kevnî delillere örnek olarak rüzgâr; aşılایıcı, taşıyıcı, rahmetinin önünde müjdeleyici olarak gönderilmiştir. Bunların yanı sıra Hendek Gazvesinde müminlere yardımcı kuvvet olarak rüzgâr gönderilmiştir. Âyetlerde bu durum şu şekilde geçmektedir: “Ey iman edenler! Allah’ın size şu lütfunu hatırlayın: Üzerinize düşman ordusu gelmişti de onların üzerine şiddetli bir fırtına ve göremediğiniz bir ordu göndermiştik. Allah bütün yaptıklarınızı görmekte idi.”; “Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemedi öfkeleriyle geri çevirdi. Allah’ın yardımı savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir”.¹⁴⁶ Müslümanların güçlerinin

¹⁴³ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa 245-246

¹⁴⁴ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt:1, Sayfa 248-250.

¹⁴⁵ el-A’raf, 7/57.

¹⁴⁶ el-Ahzâb, 33/9,25.

tükendiği bir anda Allah'ın (c.c.) yardımı ile rahat nefes bir alınmış ve savaşın kazananı müminler olmuşlardır. Esasen müşrikler kısa sürecek bir savaş için hazırlanmışlardı ve işin uzaması hem savaşçıların hem de binek hayvanlarının yiyecek kaynaklarının tükenmesine sebep oluyordu. Bu arada Hayber Yahudilerinin gönderdiği yirmi deve yükü yiyecek maddesi ve hayvan yemi müslümanların eline geçti. Ayrıca hava da iyice soğumuştur; Medine'nin şiddetli soğuğu Mekkeliler'i güç durumda bırakıyordu. Şiddetli bir rüzgâr onların mukavemetini iyice kırmış ve müşrikler paniğe kapılmıştı. O sıralarda Şevval ayının sonuna gelinmişti; haram aylardan Zilkade girmek üzereydi ve hac mevsimi başlayacaktı. Kureyş ordusu kumandanı Ebû Süfyân, bu şartlar altında sonuç alınamayacağını anlayıp Mekke'ye dönmek üzere kuşatmayı kaldırdı; parayla tutulmuş askerler de çekilip gitmekten başka çare bulamadılar.¹⁴⁷

Bir mucize olarak Hz. Süleyman (a.s.)'ın emrine Yüce Allah (c.c.) rüzgârları vermiştir. *“Süleyman'ın emrine de onun isteğine göre, içinde bereketler yarattığımız yere doğru esmek üzere güçlü rüzgârı verdik. Biz her şeyi biliriz.”*; *“Süleyman'ın emrine de sabahleyin bir aylık, akşamleyin bir aylık yol almakta olan rüzgârı verdik...”*¹⁴⁸

İbn Âşûr gudûv kelimesinin “gidiş, hareket etme”, ravâh kelimesinin de “dönüş” anlamını esas alarak şöyle bir yorum yapar: Allah Teâlâ Süleyman'ın savaş veya ticaret gemilerinin seyrine uygun düşen bir rüzgâr oluşturmıştı; bir ay Filistin sahillerindeki limanlarından yola çıkan gemileri için doğu istikametinde, bir ay da bunların aynı yere dönmelerini sağlayan batı istikametinde dönemlik rüzgârlar estiriyordu; Enbiyâ sûresinin 81. âyetinde de bu bölgeye dönüşe işaret edilmektedir.¹⁴⁹

“...Rabbim” dedi, “Beni bağışla; benden sonra hiç kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver bana. Lutfu sınırsız olan yalnız sensin.” Bunun üzerine, emriyle dilediği yöne doğru tatlı tatlı esen rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan bütün şeytanları ve zincirlerle bağlanmış diğer yaratıkları onun buyruğuna verdik”.¹⁵⁰ Bu âyetin başında Hz. Süleyman (a.s.) Rabbinden bağışlanma dileyerek niyazda bulunmaktadır. Allah (c.c.) peygamberinin duasını kabul etmiş ve tefsirde geçtiği üzere kendisine mucizevî güçler verilmiştir.¹⁵¹

¹⁴⁷ Bünyamin Erul, “Rivayetlerde Hendek ve Hendekteki Rivayetler”, Siyer Araştırmaları Dergisi 9 (2021), 13-68.

¹⁴⁸ el-Enbiya, 21/81, es-Sebe 34/12.

¹⁴⁹ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:4, Sayfa 419-420.

¹⁵⁰ Es-Sâd, 38/35-38.

¹⁵¹ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt 4., s.581-582.

Şimdiye değin rüzgârın olumlu yönlerini aktaran âyetler ele alınmıştır. Bundan sonra âyetlere konu olarak âfet içeren rüzgârlar, malında cimrilik yapanın ve inkârcının durumu ile bazı kavimlerin helâk edilme şekli olan rüzgârlar ele alınacaktır.

Günümüzde hortum, kasırga, fırtına gibi isimlendirilen şiddetli rüzgârlar zaman zaman etkisini göstermektedir. Bu tip rüzgârların geçmiş kavimleri helâk ettiğini bildiren âyetler bulunmaktadır. Âd kavmi kendilerine peygamber olarak gönderilen Hz. Hûd'u (a.s.) yalanlamış ve inkârları sebebiyle kendilerini kasıp kavuran bir kasırgaya yakalanarak helâk olmuşlardır: *“Âd halkı ise dehşetli bir kasırga ile yok ediliverdi. Allah o kasırgayı ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine gönderdi. Öyle ki (orada bulunsaydın), o kavmi devrilmiş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün. Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?”*¹⁵²

İsyan ve inkârlarının cezası olarak Allah, önce yağmurlarını keserek kuraklık sebebiyle ünlü İrem bağlarını kurutmuş, daha sonra kasıp kavuran bir rüzgârla onları cezalandırmıştır.¹⁵³ Sekiz gün süren bu rüzgâr, Kur'an'ın tasvirine göre Âd kavmini hurma kütükleri gibi bulundukları yerden söküp atmıştır.¹⁵⁴ Hz. Hûd ve ona inanan müminler ise bu felâketten kurtularak¹⁵⁵ ikinci Âd kavminin çekirdeğini oluşturmuşlardır.

Hz. Hûd'un (a.s.) uyarılarına kulak asmayıp aşırılıkta ileri giden Âd kavmi kendileri için hazırlanan azabı kendi elleriyle çağırmışlardır. *“Felâketi vadilerine yönelmiş, ufku kaplayan bir bulut olarak görünce, “İşte bize yağmur getirecek bir bulut” dediler. Hayır, o hemen gelmesini istediğiniz ceza; içinde acılı azap bulunan, rabbinin emri ile her şeyi silip süpüren bir rüzgâr! Sonunda sadece evlerinin kalıntılarının görüldüğü bir hale geldiler. Günaha batıp kalmış bir topluluğu işte böyle cezalandırırız.”*¹⁵⁶ Âd kavminin dünyada tattıkları azabın daha şiddetlisini ahirette tadacaklarını haber veren âyet şu şekildedir: *“Sonunda dünya hayatında onlara alçaltıcı cezayı tattırmak için o kara günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı ise daha da alçaltıcı olacak, onlara yardım da edilmeyecektir.”*¹⁵⁷

Âd kavmi gibi Lût kavmi de kendilerine gönderilen peygamberinin uyarılarına rağmen çirkin işlerini yapmaya devam ettiler. Böylelikle azaba düçar oldular. *“Lût kavmi de uyarıları ciddiye almadı. Biz de üzerlerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik.*

¹⁵² el-Hâkka, 69/6-8.

¹⁵³ el-Ahkâf 46/24-25; el-Kamer 54/19-21.

¹⁵⁴ el-Hâkka 69/6-8.

¹⁵⁵ el-A'râf 7/72.

¹⁵⁶ el-Ahkâf, 46/24-25.

¹⁵⁷ el-Fussilet, 41/16.

Ancak Lût ailesi hariç tutuldu; onları katımızdan bir lutuf olarak seher vakti kurtardık. Şükredenleri işte böyle ödüllendiririz.”¹⁵⁸ Hz. Lût (a.s.) ne kadar uğraşsa da kavmi O’na sırtını dönmüş ve gelecek olan azabı kendi elleriyle çağırmışlardır. Azabın gelişi kasırğa şeklinde olmuş ve böylece helâk olmuşlardır. Sonraki toplumların ibret almaları için Yüce Allah (c.c.) Lût kavmini başka âyetlerde de zikretmiştir. “Kur’an, Lût kavmini ahlâksızlığa boğulmuş, özellikle cinsel sapıklıklarıyla tanınmış ve bu yüzden ağır bir cezaya çarptırılmış toplum örneği olarak muhtelif vesilelerle zikreder”¹⁵⁹

Geçmiş kavimleri helâk eden şiddetli rüzgârlar için Yüce Allah (c.c.) varlığını inkâr edenlere veya azgınlıkta ısrar edenlere karşı bir tehdit unsuru olarak Kur’an’da şöyle zikretmiştir: “*Yahut sizi bir defa daha denize döndürüp üzerinize bir kasırğa göndererek -inkâr etmeniz sebebiyle- sizi boğmayacağından emin misiniz? O zaman bize karşı size arka çıkacak birini de bulamazsınız.*”¹⁶⁰ Buna benzer bir âyet de Mülk sûresinde şu şekilde geçmektedir: “*Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir fırtına göndermeyeceğinden emin misiniz? Uyarılarımın ne demek olduğunu yakında anlayacaksınız!*”¹⁶¹ İnkâr edenlerin amellerinin boşa çıktığını belirten âyette yüce Allah (c.c.) bu amelleri rüzgârın savurduğu küle benzetmektedir. “*Rablerini inkâr edenlerin yapıp ettikleri, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül gibidir. Kazandıklarından hiçbir fayda göremezler. İşte bu, derin bir sapkınlıktır.*”¹⁶²

İnsanlar musibetle sınandıkları vakit rahat günleri verenin Allah (c.c.) olduğunu unutup nankörlük ederler. Musibetler farklı farklıdır. Gelecek olan âyette musibet olarak rüzgâr geçmekte ve her şeyi veren yüce Allah (c.c.) kullarının yanlış tutumlarına dikkat çekmektedir. “*Andolsun ki, bir rüzgâr göndersek de onu (ekini) sararmış görseler, hemen nankörlük etmeye başlarlar.*”¹⁶³

Yüce Allah (c.c.) kendisine ortak koşanların hiçbir değeri olmayan herhangi bir nesne olduğunu, rüzgârın oradan oraya sürüklediği bir eşya olduğu benzetmesini yapmıştır. “*Bunları, Allah’ın birliğine -şirke sapmadan- iman etmiş olarak yapın. Allah’a ortak koşan kişi, gökten düşüp parçalanan ve kuşların kapıştığı yahut rüzgârın ücra bir yere sürüklediği nesnelerden farksızdır.*”¹⁶⁴ Başka bir âyette de inkâr edenlerin mallarını sırf müslümanları alçaltmak ve gösteriş yapmak için harcamalarının karşılığı helâk edici bir rüzgârdan ibaret sayılmıştır. “*Onların bu dünya hayatında*

¹⁵⁸ el-Kamer, 54/33-35.

¹⁵⁹ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:5, Sayfa 191, bilgi için bk. A'râf 7/80-84; Hûd 11/77-83; Hicr 15/57-77.

¹⁶⁰ el-İsrâ, 17/69.

¹⁶¹ el-Mülk, 67/17.

¹⁶² İbrâhîm, 14/18.

¹⁶³ er-Rûm, 30/51.

¹⁶⁴ el-Hac, 22/31.

harcadıklarının misali, kendilerine zulmeden halkın ekinine isabet edip onu helâk eden kavurucu bir rüzgârdır. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlar.”¹⁶⁵

Mallarını Allah'ın (c.c.) rızası dışında bir amaçla harcayanların durumunu anlatan âyette; rüzgârın yakıp kül ettiği bir bahçe misal olarak verilmektedir: “Sizden biri arzu eder mi ki, hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, içinde ırmaklar akan ve kendisi için orada her çeşit meyvenin bulunduğu bir bahçesi olsun da bakıma muhtaç çoluk çocuğu varken kendine ihtiyarlık gelip çatsın, bahçeye de içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp kül etsin! Düşünesiniz diye Allah önünüze açık işaretler koyuyor.”¹⁶⁶

Peygamber efendimiz (sav) zaman zaman güç yetirilemeyecek şeylerden dolayı Allah'a (c.c.) sığınır. Bunlardan bir tanesi de önüne geleni saçıp savuran şiddetli rüzgârlardır. Âyetlerde geçtiği üzere rüzgârlar her zaman zarar vermek için değildir. Aşılaiıcı, taşıyıcı ve düşmana karşı yardımcı kuvvet gibi görevleri de bulunmaktadır.¹⁶⁷

Ebû Hureyre (ra)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: “Rüzgâr, Allah'ın kullarına bir nimetidir. Bazan rahmet, bazan da azap getirir. Rüzgârı gördüğünüz zaman ona sövmeyiniz. Onun hayrını isteyiniz; şerrinden de Allah'a sığınınız.”¹⁶⁸ Varlıklara ve olaylara hakaretin bize hiçbir yararı olmadığı gibi, aksine bu davranış Allah Teâlâ'yı gazaplandırırken şeytanı da sevindirir.¹⁶⁹

Ebû Hakîm de denilen Ebû Amr Nu'mân İbni Mukarrin (ra) şöyle dedi: “Resûlullah (sav) ile bir arada bulundum. Gündüzün evvelinde harbe başlamadığı zaman, savaşı güneşin öğleden sonra batı tarafa yöneldiği, rüzgârların esip ilâhî yardımın ineceği vakte kadar ertelerdi.”¹⁷⁰ Hendek savaşında yüce Allah (c.c.) müslümanlara rüzgârları göndererek zafer kazandırmıştır. İbn Hişam bu durumu şöyle anlatır; “ortaya çıkan soğuk bir fırtına, düşman çadırlarını söküyor, ateşlerini söndürüyor, atlarını ürkütüyor, düşmanı toza boğuyordu. Sonunda düşman perişan oldu, çekip gitti. Bu durum onları kendi başlarının derdine düşürmüş, ordugâhlarına çekilmek, sinmek zorunda bırakmıştı. Rüzgâr çadırların bezlerini, derilerini yırtıyor, direklerini söküyor, koparıyor, sergileri kumlara gömüyor, hiç kimse hiç kimsenin yanına

¹⁶⁵ Âl-i İmrân, 3/117.

¹⁶⁶ el-Bakara, 2/265.

¹⁶⁷ Bk., el-Hicr, 15/22., el-Ahzâb, 33/9,25.

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 486/4 (No. 5097).

¹⁶⁹ Komisyon, *Hadislerle İslam*, c. 3, s.424.

¹⁷⁰ et-Tirmizî, “Siyer”, 46 (No.1705).

gidemiyordu. Yakılan ateşler sönüyor, develer atlar birbirlerine karışıyordu. Müşriklerin kalplerine büyük bir korku düşmüştü.¹⁷¹

Öyle ki kıyamet kopmadan önce müslümanların canı hafif bir rüzgâr ile kabz olunacağı hakkında rivayette Hz. Ebu Hureyre (ra) anlatıyor: Resulullah (sav) buyurdular ki: *“Allah Teala hazretleri ipekten daha yumuşak bir rüzgârı Yemen'den gönderir. Bu rüzgâr, kalbinde zerre mikter iman bulunan hiç kimseyi hariç tutmadan hepsinin ruhunu kabzeder.”*¹⁷² Rüzgâr rahmet aracı olduğu gibi azab aracı da olmaktadır. Peygamberimiz (sav) bu durumdan Allah’a (c.c.) sığınmıştır. Ebû Münzir Übey İbni Kâ'b'tan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Rüzgâra sövmeyiniz. Hoşunuza gitmeyen bir rüzgâr gördüğünüzde: Allahumme innâ nes'elüke min hayri hêzihi'r-rîhi ve hayri mâ fihâ ve hayri mâ ümirat bihi. Ve neûzü bike min şerri hêzihi'r-rîhi ve şerri mâ ümirat bihi: Allah'ım! Senden bu rüzgârın hayrını, onun içinde olanların hayrını ve emrolunduğu şeyin hayrını isteriz. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanların şerrinden ve emrolunduğu şeyin şerrinden sana sığınırız, deyiniz.”*¹⁷³ Rüzgâr sadece bir doğa olayından ibaret değildir. Bu hadiste yağmur bulutlarını taşıyıp yeryüzünün canlanmasına ve temizlenmesine vesile olan rüzgârın şerrinden Allah’a (c.c.) sığınmak vurgulanmaktadır.

Yine Müslim yoluyla nakledilen benzer hadiste şöyledir: Âişe (ra) şöyle dedi: *“Peygamber (sav), rüzgâr şiddetli estiğinde şöyle dua ederdi: “Allahumme innî es'elüke hayrahê ve hayra mâ fihê ve hayra mâ ürsilet bihî ve eûzü bike min şerrihê ve şerri mâ fihê ve şerri mâ ürsilet bihî: Allahım! Senden bu rüzgârın, onun içinde bulunanın ve onunla gönderilenin hayrını isterim. Bu rüzgârın şerrinden, içinde bulunanın ve onunla gönderilenin şerrinden sana sığınırım.”*¹⁷⁴

Cemaatle namaza gitmemek için özür sebebi olarak rüzgârın da sayıldığı rivayet edilmiştir: “İbnu Ömer (ra) anlatıyor: *“Resûlullah (sav) sefer sırasında, soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzine (ezan sırasında) şöyle söylemesini de emrederdi: "Dikkat! namazlarınızı yerlerinizde kılacaksınız!"*¹⁷⁵ Cemaate gitmemek için mazeret sayılan hallerden birisi de olumsuz hava şartlarıdır. İnsanı meşakkate sokacak derecede yağmur, çamur, şiddetli soğuk, kar, ayaz, şiddetli sıcak, zifiri karanlık ve geceleyin şiddetli

¹⁷¹ Ebû Muhammed 'Abdumelik b. Hişâm el-Himyârî İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk. Muştafâ es-Sakka v. dğr. (Mısır: Mektebetu Muştafâ el-Bâbi'l-Halebî, 1375/1955), c. 6, s. 222.

¹⁷² Müslim, “İman” 185, (No.117).

¹⁷³ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd 'Abdübâkî (b.y.: Dâru 'İhyâ' i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, ts.), “Edeb”, 1228/2 (No. 3727).

¹⁷⁴ Müslim, “İstiskâ”, 15.

¹⁷⁵ el-Buhârî, “Ezân”, 18.

rüzgâr gibi hava şartları, vakit namazlarına olduğu gibi cuma namazına katılmamak için de bir mazerettir.¹⁷⁶

3.4. İklim Değişikliği, Kuraklık ve Kıtık

Son yıllarda oldukça kendisinden bahsettiren, peşisıra yangınları, kıtlık ve kuraklığı da beraberinde getiren sadece ülkemizi değil bütün dünyayı etkileyen bir konu olarak “iklim değişikliği” bir an evvel önlem alınması gereken âfet türlerindendir. Bu konu hakkında pek çok araştırma yapılmıştır. Bunlardan birisinde iklim değişikliği şu şekilde açıklanmıştır: Çok genel bir yaklaşımla, iklim değişikliği, “nedeni ne olursa olsun iklim koşullarındaki büyük ölçekli (küresel) ve önemli yerel etkileri bulunan, uzun süreli ve yavaş gelişen değişiklikler” biçiminde tanımlanabilir. İklimdeki değişiklikler, buzul ve buzullar arası çağlar arasında, dünyanın çeşitli bölgelerinde ortalama sıcaklıklarda oluşan büyük değişiklikler şeklinde ortaya çıktığı gibi yağış değişimlerini de içermektedir.¹⁷⁷

Ülkemizde; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesindeki İklim Değişikliği Başkanlığı bu konu hakkında çalışmalar yürütmektedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne göre “iklim değişikliği”, karşılaştırabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik olarak tanımlanır.¹⁷⁸

Kuraklık; hava sıcaklıklarının mevsim normallerinin çok üzerine çıkması ve yıllık yağış ortalamalarının ise mevsim normallerinin altına düşmesinin sebep olduğu doğa kaynaklı âfet. Meteorolojik açıdan, yağışların mevsim ortalama değerlerin %80’ in altına indiği geçici dönemler olarak tanımlanmaktadır. Hidrolojik açıdan ise, barajlar, göller, göletler ve yeraltı su seviyesinin uzun süreli yıllık ortalamalarının altına indiği geçici dönemdir. Tarımsal açıdan ise, insan ve diğer canlıların ihtiyacı olan su ve nemin yeterli ölçüde bulunamadığı dönemlerdir.¹⁷⁹

Kapluhan’a göre ülkemizde kuraklığın yansımaları ciddi boyutlardadır. Meteorolojik karakterli doğal âfetler içerisinde en kapsamlı etkiye sahip olanı kuraklık olayıdır. Kuraklık sosyal, çevresel ve ekonomik olarak önemli zararlar oluşturmaktadır. Kuraklık, “Yağışların, kaydedilen normal seviyelerinin önemli ölçüde altına düşmesi

¹⁷⁶ Komisyon, *İlmihal* (Ankara: Özgün Matbaacılık, 2006), c. 1, s. 275.

¹⁷⁷ Dilek Başalma- İsmail Demir, “Küresel İklim Değişikliği (Derleme)”, Bitkisel Araştırma Dergisi, 2:(22-26), (1-5), (2006), s. 23.

¹⁷⁸ “Temel-kavramlar”, erişim 10 Şubat 2025, <https://iklim.gov.tr/>

¹⁷⁹ AFAD, “kuraklık”, erişim 20 Mayıs 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

sonucu, arazi ve su kaynaklarının olumsuz etkilenmesine ve hidrolojik dengenin bozulmasına sebep olan doğal olay” olarak tanımlanabilir.¹⁸⁰

Kıtlık meteorolojik, çevresel veya beşerî ve sosyoekonomik nedenlerle oluşan ve çok sayıda insanı etkileyen yiyecek maddesi sıkıntısı anlamına gelmektedir.¹⁸¹

Kur'an'da Hz. Yûsuf (a.s.)'un kıssasında yedi yıl süren kıtlıktan bahsedilir. Cahiliye dönemi ve Hz. Peygamberin döneminde de kıtlıklar meydana gelmiştir. Dönemsel olarak tarihte kıtlıklar yaşanmış olup günümüzde de yaşanmaya devam etmektedir.

Genel olarak bünyesinde kıtlık ve kuraklık âfetlerini barındıran bazı kavramlar İslâm Hukukunda kullanılmaktadır. Burada kıtlık ve kuraklık anlamları taşıyan kelimelere yer verilecektir.

Sözlükte âfet, musîbet mânasına gelen “*câiha*” İslâm Hukukunda ise meyve ve sebzelere yani mahsullere kısmen veya tamamen zarar veren, önceden beklenmeyen/sezilemeyen ve önlenemeyen âfetler demektir. Dolu, kuraklık, aşırı yağmur, çekirge istilası ve zirâî hastalıklar gibi meyve ve sebzelere kısmen veya tamamen zarar veren, önceden sezilemez ve önüne geçilemez beklenmeyen olaylar, daha doğrusu âfetlerdir.¹⁸²

“*el-Âhe*” kavramı da âfet ile aynı anlama gelmekle birliktebu kavrama, “isabet ettiği şeyi ifsâd eden ârâz” mânası da verilmiştir.¹⁸³ Âfetlerde aynı zamanda hastalık ve kaht/kuraklık¹⁸⁴ mânası da mevcuttur.

“*en-Nâzile*” de yine âfet ve doğal âfet ile ilgili kavramlardandır. Salgın hastalıklar, kuraklık¹⁸⁵, korku, çekirge istilâsı gibi insanlara isâbet eden şeyleri ifade eden bu kavram¹⁸⁶, sözlük mânası itibariyle (gökten, semâdan) inen anlamına geldiğinden çoğu yerde semâvî âfet manasını ifade edecek şekilde kullanılmıştır.”¹⁸⁷

Günümüzde ciddi bir tehlike haline gelen iklim değişikliği yeni bir doğa olayı değildir. Ancak son yıllarda insan faktörünün devreye girmesiyle farklı bir boyut

¹⁸⁰ Erol Kapluhan, “Türkiye’de Kuraklık ve Kuraklığın Tarıma Etkisi” (Drought and Drought in Turkey Effect of Agriculture)” (Erişim 18 Mayıs 2025), s.488.

¹⁸¹ AFAD, “kıtlık”, erişim 20 Mayıs 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

¹⁸² Ali Bardakoğlu, İslâm Hukukunda ve Modern Hukukta “Beklenmeyen Hal Nazariyesi”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3(2), 1985, s.79.

¹⁸³ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. ‘Alî el-Hamevî el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-Munîr fî Ğaribi's-Serhi'l-Kebîr* (Beyrut: el-Mektebetu'l-İlmiyye, ts.), c.1, s.29.

¹⁸⁴ İbrahim Mustafa-Ahmed ez-Ziyat-Hamid Abdulkadir-Muhammed enNeccâr, *el-Mu'cemu'l-Vasît, Dâru'd-Da'Ve*, c.1, s. 32.

¹⁸⁵ Ebû'l-Kâsım ‘Abdülkerîm b. Muhammed b. ‘Abdülkerîm el-Kazvînî er-Râfî’î, *Fethu'l-'Azîz bi Şerhi'l-Vecîz = eş-Şerhu'l-Kebîr*, c.1, s. 517.

¹⁸⁶ Ebû Yahyâ Zekerîyyâ b. Muhammed Zekerîyyâ el-Enşârî, *'Esne'l-Metâlib fî Şerhi Ravdî'd-Tâlib* (b.y.: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.), c.1, s.158.

¹⁸⁷ Mustafa Harun Kıyık, “Genel Olarak Âfet ve İslâm Hukukunda Âfet Olgusunun Kavramsal Çerçevesi”, İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7 (2016), 61-90.

kazanmıştır. Ekolojik¹⁸⁸ sistemdeki bozulmalar ve insan elinin olumsuz etkileri çok hızlı yol almaktadır.

İklim değişikliği konusunda sadece Gümüşhane Üniversitesinde 905 adet farklı alanlarda doktora veya yüksek lisans tezi mevcuttur.¹⁸⁹ Konunun neredeyse her alanda araştırma sebebi olması dikkat çekmektedir. Bu veriler ne kadar ciddi bir mesele olduğunu göstermektedir.

Bugünkü bilgilerimize göre, Yerküre'in 4,6 milyar yıllık çok uzun jeolojik tarihi boyunca iklim sisteminde milyonlarca yıldan on yıllara kadar tüm zaman ölçeklerinde doğal etmenler ve süreçlerle birçok değişiklik olmuştur. Jeolojik devirlerdeki iklim değişiklikleri, özellikle buzul hareketleri ve deniz seviyesindeki değişimler yoluyla yalnızca dünya coğrafyasını değiştirmekle kalmamış, ekolojik sistemlerde de kalıcı değişiklikler oluşturmıştır. Ancak 19. yüzyılın ortalarından beri, iklimdeki doğal değişebilirliğe ek olarak, ilk kez insan etkinliklerinin de iklimi etkilediği yeni bir döneme girildi.¹⁹⁰

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak kuraklık en tehlikeli âfetler arasında gösterilmektedir. “Dünya üzerinde toplam 31 doğal afet türü bulunmakta ve bunlardan 28’inin meteoroloji ile ilgili olduğu bilinmektedir. Bu doğal afet türleri içerisinde en tehlikeli olanlardan biri de kuraklıktır.”¹⁹¹

Sonuç itibariyle kuraklığın da etkisine bağlı olarak kıtlık her dönemde yaşandığı gibi günümüzde de yaşanmaktadır.

Yeryüzünde değişimler sürekli olmaktadır. Bu değişim sürecinde insan faktörünün rolü büyüktür. İnsan kendi eliyle yaptıklarıyla çevresine zarar vermekte ve Kur'an bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu; böylece Allah -dönüş yapsınlar diye- işlediklerinin bir kısmını onlara tattırıyor.”¹⁹² Bu âyetle ilgili müfessirler farklı bakış açıları sunmuştur. Burada konumuzla örtüşenlerden örnekler verilecektir.

Esed bu âyetle ilgili açıklamasında gelecek tehlikeleri haber verirken insanın kendi sonunu getirdiğinden bahsetmiştir: “Böylece, günümüzde korkunç bir şekilde – üstelik henüz kısmen– ortaya çıkan doğal çevremizdeki yoğun çürüme ve tahribat,

¹⁸⁸ Ekoloji, kelime olarak çevre bilimi anlamına gelmektedir. Ahmet Doğan, (2013). Büyük Türkçe Sözlük (2. bs), s.356, Akçağ Yayınları.

¹⁸⁹ Erişim, 10 Mayıs 2025, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.

¹⁹⁰ Murat Türkeş, “Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler”, *İklim Değişikliği ve Çevre* 1/1 (2008), 26-37.

¹⁹¹ Nur Sinem Partigöç- Sevede Soğancı, “Küresel iklim değişikliğinin kaçınılmaz sonucu: Kuraklık”, *Resilience* 3/2 (2019), 287-299.

¹⁹² er-Rûm, 30/41.

burada ‘insanın kendi yapıp ettiklerinin bir sonucu’, yani insanın, kendini tahrip eden – çünkü katı materyalist bir temele dayanan– teknolojik gelişmelerin ve insanlığı daha önce hayal bile edemediği ekolojik felâketlerle karşı karşıya getiren çılgınca faaliyetlerin bir sonucu olarak öngörülmüştür: Toprağın, havanın ve suyun sanayi atıkları ve şehir çöpleri yüzünden dizginlenemeyen bir şekilde kirlenmesi; bitki örtüsü ve denizlerin artan bir şekilde zehirlenip yok olması...”¹⁹³

Bu âyette insanların yapıp ettikleriyle bozulmaların meydana geldiği açıkça dile getirilmiştir. İlk insan Hz. Âdem’in (a.s.) yaratılacağı zaman melekler şu sözü söylemiştir: *“Hani rabbın meleklere, “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti. Onlar, “Biz seni övgü ile tesbih ederken ve senin kutsallığını dile getirip dururken orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?” dediler. Allah “Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim” buyurdu.”*¹⁹⁴ Burada insanın halife olarak sorumluluk yüklenen bir varlık olması ön plandadır. Melekler bu özellikten çok insanın yeryüzünde fesat çıkarmasını gündem etmişlerdir.

“...Asıl vatanları olan melekût âleminde daha önce yaratılmış ve insandan farklı özelliklerle donatılmış bulunan melekler, mülk âlemine dahil bulunan dünya (arz) yaratılınca burada, Allah adına hâkim olacak, her mümin için eşit derecede bağlayıcı (kanun) olan kitapta apaçık bildirilen ilâhî iradeyi temsil edecek ve gerçekleştirecek şuurlu varlıkların (halife, halâif), kendileri olacağını beklemişler, topraktan yaratılacak insanın bu kaynağa bağlı özellikleri dolayısıyla eksikleri olacağı, fesat çıkarmaya müsait bulunacağı için hilâfete lâayık olmadığını zannetmişlerdi...”¹⁹⁵

Meleklerin insan hakkında fesat çıkaracak ve kan dökecek olacağını bilmeleri hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bununla ilgili meleklerin bu bilgiye olabilecek yazıldığı levh-i mahfûzdan ulaştıkları; daha önce yaratılıp yeryüzüne gönderilmiş benzer varlıklar olabileceği ve bunlara bakarak bilgi sahibi oldukları; cinlere veya yırtıcı hayvanlara kıyas ettikleri vb. görüşler ileri sürülmüştür¹⁹⁶ Hal böyleyken Yüce Allah emaneti insandan önce başka yarattığı şeylere yüklediğini ama bu sorumluluğu insanın aldığını bildirmektedir: *“Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir.”*¹⁹⁷

¹⁹³ Esed, Kur’an Mesajı: Meal-Tefsir, çev. Cahit Koytak- Ahmet Ertürk (Ankara: İşaret Yayınları, 2002), c. II, s. 828-829.

¹⁹⁴ El- Bakara, 2/30.

¹⁹⁵ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt:1, Sayfa.100-104.

¹⁹⁶ Kur’an Yolu Tefsiri Cilt:1, Sayfa.100-104.

¹⁹⁷ el-Ahzâb,33/72.

Taberî bu âyetteki emanetin Allah'ın kullarına gönderdiği hak din, bu dinin yüklediği vecîbe ve hükümler olduğunu ifade eden birçok rivayet naklettikten sonra âyetteki emanetle hem dinî vecîbe ve yükümlülüklerin hem de insanlar arasındaki emanetlerin, yani bütün emanet çeşitlerinin kastedildiğini belirten görüşün en isabetli yorum olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁸

Hem emaneti yüklenen hem de halife kılınan insan bir yaratıcının emri altında olduğu şuuru kaybetğinde yeryüzünde karışıklık çıkmaktadır: *"Hâkimiyeti ele aldığı anda ise ülkede bozgunculuk çıkarıp ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez."*¹⁹⁹; *"İslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın..."*²⁰⁰ Allah'ın (c.c.) kurduğu düzeni emanet olarak yüklenen insan yoldan çıkıp bozgunculuk yaptığı zaman kendilerini şu şekilde savunurlar: *"Bunlara, "Yeryüzünde fesat çıkarmayın" denildiğinde, "Biz ancak ıslah edicileriz!" derler."*²⁰¹

Yeryüzü bir denge üzerine kurulmuştur: *"Gerçekten biz, her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık."*²⁰² *"Yeri de yaydık, ona sabit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü (bir biçimde) her şeyi bitirdik."*²⁰³ Bu âyetlerde çevre düzeni hakkında "kader ve mevzun" kelimeleri kullanılmıştır. Bu ölçüyü/dengeyi korumak insanlar üzerine birer sorumluluktur.

İklim değişikliğine bağlı olarak gıda sorunları, su azlığı, kıtlık, yağmurun az veya çok aşırı yağması, kuraklıktan söz etmek mümkündür. Kur'an'da geçen doğal âfetlerden birisi de kuraklıktır. Allah (c.c.) Âd kavmini hem kuraklık ile hem de kasıp kavuran bir kasırga ile helâk etmiştir. *"Helâk emrimiz gelince, Hûd'u ve beraberindeki iman etmiş olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtardık."*²⁰⁴ *"Âd kavmi inkârcılıkta ısrar edince artık Allah'ın cezasını hak etmiş ve azabın belirtileri kendini göstermeye başlamıştı. Yüce Allah önce yağmurlarını kestiği için, kuraklık ortalığı kasıp kavurdu. Ünlü İrem bağları yok olup gitti."*²⁰⁵ Oysaki Allah (c.c.) Âd kavmine çok güzel bağlar, bahçeler, pınarlar, oğullar gibi nice nimetlerle donatmıştı. *"Bildığınız her şeyi size veren, size hayvanlar, oğullar, bahçeler ve pınarlar veren Allah'a karşı gelmekten sakının."*²⁰⁶ Yüce Allah (c.c.) peygamber gönderdiği kavimleri çeşitli sıkıntılarla imtihan etmiştir. Bu sıkıntılardan bir tanesi de kıtlıktır. *"Biz*

¹⁹⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî (b.y.: Dâru Hicr, 1422/2001), c.12, s. 53-57.

¹⁹⁹ el-Bakara, 2/205.

²⁰⁰ el-A'râf, 7/56.

²⁰¹ el-Bakara, 2/11.

²⁰² el-Kamer, 54/49.

²⁰³ el-Hicr, 15/19.

²⁰⁴ Hûd, 11/58.

²⁰⁵ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa 179-180.

²⁰⁶ Eş-Şuarâ, 26/132-134.

hiçbir memlekete bir peygamber göndermedik ki (karşı çıkmaktan vazgeçip) yalvarıp yakarsınlar diye ora halkını yoksulluk ve sıkıntıya uğratmış olmayalım.”²⁰⁷ “Kur’an’ın verdiği bilgiye göre bunlar (Yemen’de İrem adında) bir şehir kurmuş, müreffeh bir şekilde yaşıyorlardı. Muhteşem sarayları, kaleleri, bağları, bahçeleri vardı.”²⁰⁸

Âd kavmi gibi Firavun ailesi de kuraklık ile cezalandırılmıştır: “*Andolsun biz, Firavun ailesini, öğüt alsınlar diye yıllarca süren kıtlık ve ürün eksikliği ile cezalandırdık.*”²⁰⁹ Metinde geçen sene kelimesi, başında belirlilik (el-) takısı bulunduğu, “kuraklık” anlamına da gelir...²¹⁰ Hemen devam eden âyette bu kıtlık yıllarından ders çıkarması gereken Firavun ve adamları bu felâketin sebebinin Hz. Musa (a.s.) olduğunu savunuyorlardı: “*Fakat onlara iyilik geldiği zaman, "Bu bizimdir, (biz çalışıp kazandık)" derler. Eğer başlarına bir kötülük gelirse Mûsâ ve beraberindekilerin uğursuzluğuna yorarlardı. İyi bilin ki onların uğursuzluk sebebi ancak Allah katında (yazılı)dır. Fakat çocukları bilmezler.*”²¹¹ “Buradaki iyilikten (hasene) daha çok yağış, ürün bolluğu ve refah gibi maddî nimetler; kötülükten de (seyyie) kuraklık, kıtlık ve geçim sıkıntısı gibi maddî problemler anlaşılmıştır.”²¹² “*Onlara gösterdiğimiz her bir mucize önceki benzerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye, onları azaba uğrattık.*”²¹³

“*Yaraticıların en güzelini, sizin ve geçmiş atalarınızın Rabbi olan Allah'ı bırakarak "Ba'l'e mi tapıyorsunuz?"*”²¹⁴ Rivayete göre Hz. İlyas (a.s.) zamanında Baal’a tapan halk kıtlık ile mücadele etmiştir. Hz. İlyas (a.s.) onları uyarmış ancak kıtlığın yaşanmasını engelleyememiştir.

Hz. İlyâs Allah’a dua etmiş ve üç yıl süren bir kıtlık yaşanmıştır. Bu olay neticesinde insanlar Hz. İlyâs’ı öldürmeye karar vermişlerdir. Hz. İlyâs üç yılın sonunda halkın arasına çıkmış ve onlara inandıkları Baal’dan neden yardım istemediklerini sormuştur. Buna karşılık insanlar Baal’i çıkarıp ona dua etmiş ancak bir sonuç alamamışlardır. Ardına Hz. İlyâs’ın dua etmesiyle yağışsızlık sorunu ortadan kalkmış ve bolluk meydana gelmiştir.²¹⁵

²⁰⁷ el-Â`râf, 7/94.

²⁰⁸ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:4, Sayfa 163.

²⁰⁹ el-Â`râf, 7/130.

²¹⁰ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:2, Sayfa 576.

²¹¹ el-Â`râf, 7/131.

²¹² Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:2, Sayfa 576-577.

²¹³ ez- Zuhurf, 43/48.

²¹⁴ es-Sâffât,37/125-126.

²¹⁵ Ali Rasih Avcı, *Câhiliye ve Hz. Peygamber Dönemlerinde Kıtlık*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Ün., İstanbul 2024, s. 15.

Kur'an Hz. Yûsuf'un (a.s.) döneminde kıtlık yaşandığından bahseder. Bu kıtlık sebebiyle yitirdiği ailesine kavuşan Hz. Yûsuf'un (a.s.) mücadelesi uzunca anlatılmaktadır. Kıtlıkla ilgili âyetler kralın gördüğü şu rüya ile başlamaktadır: *"Kral, 'Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın' dedi."*²¹⁶ Bu rüyayı yorumlayamayan rüya tabircileri, kâhinler aciz kalmışlar ve nihayetinde Hz. Yûsuf (a.s.)'ın bu rüyayı tabir edebileceği zindan arkadaşının aklına gelmiştir. *"Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zamandan sonra (Yûsuf'u) hatırladı ve 'Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin' dedi."*²¹⁷ Hz. Yûsuf (a.s.) zindandan çıkmış ve kralın gördüğü rüyayı şu şekilde yorumlamıştır: *"Yûsuf dedi ki: 'Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek."*²¹⁸

Şimdiye kadar bazı peygamberlerin kavimlerinin kıtlıkla imtihanı aktarılmıştır. Gelecek olan âyetlerde biri küfrün diğeri imanın temsilcisi olan iki bahçe sahibinin teslimiyeti ile alakalı durum anlatılmaktadır: *"Bağına girdiğinde 'Mâşaallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır' deseydin ya!.. Eğer benim malımı ve çocuklarımı kendininkilerden daha az görüyorsan, belki Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verir. Seninkinin üzerine de gökten bir afet indirir de bağ kupkuru ve yalçın bir toprak haline geliverir."*²¹⁹

Bu âyetlerde imtihanı kazanan ile kaybeden iki örnek canlı bir üslûp içinde, karşılaştırma yöntemiyle verilmektedir. Bu iki kişinin kimlikleri konusunda tefsirlerde farklı görüşler vardır: a) Bunlar Mekke'de Mahzûm kabilesinden iki kardeştir. Biri kâfir olan Esved b. Abdü'l-Eşed, diğeri ise müslüman olan kardeşi Ebû Seleme'dir. Bahçeler ise muhtemelen Tâif'te bulunmaktadır. b) Bunlar İsrâiloğulları'ndan iki kardeştir. Babalarından kalan mirası bölüştüklerinde, mümin olan malını hayır yolunda harcamış, diğeri ise örnekte anlatılan bağları satın almıştır. Sonuç ise anlatıldığı gibi hüsrandır. Bu olay inananla inanmayan insanın iç dünyalarını anlatan bir temsildir.²²⁰

Allah'ın (c.c.) imtihan vesilesi olarak verdiği birtakım musibetler vardır. Bu musibetlere karşı insanın tavrı, kurtuluşunun anahtarı olabilmektedir. Bu tutumun

²¹⁶ Yûsuf, 12/43.

²¹⁷ Yûsuf, 12/45.

²¹⁸ el-Kehf, 18/39-40.

²¹⁹ Yûsuf, 12/47-48.

²²⁰ Kur'an Yolu Tefsiri cilt: 3, Sayfa 553.

sabırla olacağını bildiren âyet insanları önceden uyarmaktadır: *“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele.”*²²¹

Müslüman bir kimsenin birçok şeye olduğu gibi çevresine karşı da sorumlulukları vardır. Yüce Allah (c.c.) yeryüzünü bir nizam bir ölçüyle yarattı ve bu düzeni korumak için de insanı var etti. Sorumluluklarını yerine getirmeyen insanlar/toplamlar cezaya düçar olmuşlardır. Kur'an'da bunun örnekleri çoktur.

Hz. Peygamber (sav) îmân etmemekteki ısrarcı tutumlarına karşılık yola gelmeleri için Allah'tan (c.c.) Hz. Yûsûf'un (a.s.) kavminin imtihan olduğu kıtlığın müşriklerin başlarına gelmesini istemiştir: *“... (Duman meselesine gelince) Hz. Peygamber (sav) insanların İslâm Dinini kabulde ağır davrandıklarını görünce "Allah'ım Yusuf Peygamber'in kavmine verdiği gibi bunlara da yedi yıllık kıtlık ver" diye dua etti. Hemen ardından onları öyle şiddetli bir kıtlık yakaladı ki, birçokları açlıktan ölü eti ve deriler yediler. Öyle ki kişi yerle gök arasındaki hava tabakasını duman şekli gibi görüyordu. Bunun üzerine Ebu Sufyân, Hz. Peygamber'e geldi ve "ey Muhammed, sen bize gelmiş, Allah'a itaati ve hısımlarla ilgilenmeyi emrediyorsun, ama kavmin ise helak oldu. Artık onlar için Allah'a dua et" dedi. Yüce Allah şöyle buyurdu: "Şimdi sen göğün, insanları bürüyecek açık bir duman getireceği günü gözetle. Bu acı bir azaptır. O gün insanlar 'Ey Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Artık biz inanıyoruz' derler. Onlar nerede, öğüt almak nerede? Halbuki onlara her şeyi açıkça bildiren bir peygamber gelmişti. Fakat onlar peygamberden yüz çevirmiş, 'Bu, kendisine belletilmiş delinin biri' demişlerdi. Biz azabı birazcık kaldıracğız, ama siz yine inkâra döneceksiniz.”*²²² Abdullah şöyle dedi: *“(Bu azab Kindeli'nin dediği gibi ahiret azabı olsaydı) Ahiret azabı bir kere geldikten sonra tekrar kaldırılır mı? (Kureyş müşrikleri sonra yine şirklerine döndüler. Bu dönemliğin cezasını) Allah "Fakat biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız.”*²²³ âyetinde bildirmiştir. Bu intikam günü, Bedir günüdür. Duman mucizesi, "Lizâm" ve Rumların tekrar galip geleceğini bildiren mucize, olmuş bitmiştir.”²²⁴

Peygamber efendimiz (sav) insanların kuraklıktan bunalıp kendisinden dua istemeleri sebebiyle Allah'tan (c.c.) yağmur istemiştir: Cabir bin Abdullah (ra) şöyle dedi: *Rasulullah (sav)'in yanına kuraklık ve kıtlık sebebiyle ağlayan kadınlar geldi.*

²²¹ el-Bakara, 2/155.

²²² Duhân, 44/10-15.

²²³ Duhân, 44/16.

²²⁴ el-Buhârî, “Kıyâmet”, 7 (No. 39).

Rasulullah (sav) şöyle dua etti: “Ey Allah’ım! Bize hemen, geciktirmeden, faydalı, zararsız, bereketli, hazmı kolay ve imdadımıza yetişen bir yağmur ver. Cabir bin Abdullah (ra) şöyle dedi:

–Bunun üzerine sema üzerlerine tabaklanıverdi. Yani: Sema kat kat bulutlarla kaplandı ve yağmur başladı.”²²⁵

Kıtlıktan şikâyet edip Peygamberimizden (sav) dua isteyenlerle beraber Allah Rasûlü (sav) Allah’ın (c.c.) “Dua edin icâbet edeyim”²²⁶ hatırlatarak dua ettiği rivayet edilmiştir: Hz. Âişe (ra) anlatıyor: “Resûlullah’a (sav) yağmur kıtlığından şikâyet edildi. Bunun üzerine bir minber getirilmesini söyledi. Musallaya minber kuruldu. Halka, oraya gidilecek gün tesbit edildi.” Hz. Âişe devamla der ki: “Güneşin kızılığı ufukta görülür, görülmez yola çıktı. Musallaya varıp minbere oturdu. Tekbir getirdi. Allah’a hamdetti. Sonra: “Sizler memleketinizin kuraklığa uğradığından, yağmurun normal yağma zamanında gelmeyip gecikmesinden şikâyetlendiniz. Allah (celle celâluhu) kendisine dua etmenizi emrediyor. Duanıza icâbet edeceğini vaadetti” buyurdular ve sonra şöyle dediler: “Hamd âlemlerin Rabbine aittir ve Rahim’dir, âhiret gününün sâhibidir. Allah’tan başka ilâh yoktur. O dilediğini yapar. Ey Rabbimiz kendisinden başka ilah olmayan Allah’sın. Sen zenginsin, biz fakiriz. Üzerimize yağmur indir. İndirdiğini bize kuvvet ve güç kıl. Ecel zamanımıza kadar yetecek kıl! ”Bunu söyledikten sonra ellerini kaldırdı. O kadar yukarı kaldırdı ki, koltuk altı beyazlığı göründü. Sonra sırtını halka dönderdi, elbisesini ters çevirdi, elleri bu sırada hep kalkmış vaziyette idi. Sonra tekrar halka yöneldi. Minberden indi ve iki rek’at namaz kıldı. Anında Allah bulut hâsıl etti. Gök gürledi. Şimşek çaktı. Allah’ın izniyle yağmur başladı. Resûlullah daha mescidine dönmeden seller aktı. Aleyhissalâtu Vesselam, cemaatin sığınağa dönmekteki acelelerini görünce azı dişleri görününceye kadar güldü. Ve: “Şehadet ederim ki, Allah her şeye kâdirdir ve ben de Allah’ın kulu ve Resulüyüm” buyurdular.”²²⁷ İbn Abbâs’ın anlattığına göre, “Allah Resûlü, toprağın bir damla yağmura hasret kaldığı bir zamanda yağmur duasına çıktığında, gösterişsiz elbiseler giymiş, mütevazı ve yalvarır bir vaziyette aralık vermeksizin dua, yakarış ve tekbire devam etmişti.”²²⁸

Başka bir yağmur duası da şu şekilde geçmektedir: Abdullah b. Amr (r.a.) şöyle dedi: Rasulullah (sav) yağmur duası ederken şöyle derdi: “Ey Allah’ım! Kullarını ve canlı varlıklarını sula. Rahmetini onların üzerine yay, ölmüş beldelerini dirilt.”²²⁹

²²⁵ Ebû Dâvûd, “Namaz”, 404/1 (No. 1169).

²²⁶ el-Mü’mîn, 40/60.

²²⁷ Ebû Dâvûd, Salât: 260, (No.1173).

²²⁸ et-Tirmizî, “Cum’a”, 43.

²²⁹ İmam Mâlik, Muvatta’, “İstiskâ”, 610.

Yağmurun bol yağmasıyla kuraklığın ortadan kalkması söz konusu değildir. Bilakis bir yere fazlaca yağmur yağması oradaki nebâtât için zarar verir: Ebu Hureyre (ra) anlatıyor: “Resulullah (sav) buyurdular ki: “(Kıtlık) senesi, yağmurun yağmadığı (sene) değildir. Asıl kıtlık senesi, yağmur bol bol yağdığı halde yerin hiçbirşey bitirmediği senedir.”²³⁰

Kuraklığın baş gösterdiği sair zamanlarda Peygamberimize (sav) gelip dua etmesini isteyenlerden biri şu şekilde durmunu açıklamıştır: Enes bin Malik (ra) şöyle dedi: Bir kimse cuma günü minberin karşısındaki kapıdan içeriye girdi. Rasulullah (sav) ayakta hutbe okuyordu. Rasulullah’ın (sav) karşısında dikilip:

–Ya Rasulallah! Davarlar helak oldu ve yollar kesildi. Allah’a dua et de imdadımıza yetişsin, dedi. Enes (ra) dedi ki:

–Rasulullah (sav) elini kaldırdı ve şöyle dedi:

“Ey Allah’ım! Bize yağmur yağdır. Ey Allah’ım! Bize yağmur yağdır. Ey Allah’ım! Bize yağmur yağdır.” Enes (ra) devamla şöyle dedi:

–Allah’a yemin ederim ki, o sırada biz, gökyüzünde ne kalın ne de ince buluttan bir şey görmüyorduk. Bizimle Seli Dağı arasında o zaman hiçbir ev hiçbir konak da yoktu. Enes (ra) dedi ki:

–Derken Rasulullah’ın (sav) arkasından kalkan şeklinde bir bulut belirdi. Semanın ortasına ulaşınca yayıldı. Sonra yağmur yağmaya başladı. Enes (ra) dedi ki:

–Allah’a yeminle söylüyorum ki, biz altı gün güneşin yüzünü göremedik.”²³¹

Yukarıdaki hadisin benzerinde Peygamberimiz (sav) yağmurun hayırlı kılınmasını istemiştir: “Hicretin altıncı yılında büyük bir kuraklık ve kıtlık her tarafı sarmıştı. Ramazan ayında, bir cuma günü, Resûl-i Ekrem Efendimiz (sav) hutbe irad buyururken, kendisinden, “Allah’a dua et de bize yağmur versin.” diye rica edildi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sav), “Allah’ım! Bize yağmur ver. Allah’ım! Bize yağmur ver.” diyerek duâ etti. Bir anda ayna gibi berrak olan gökyüzünde bulutlar belirdi. Ve yağmur yağmaya başladı. Peygamber Efendimiz (sav) bu sefer, “Allah’ım! Bu yağmuru bardaktan boşanırcasına yağdır ve hakkımızda hayırlı kıl.” diye duâ etti.”²³² Buraya kadar geçen hadislerde Peygamberimiz (sav) kuraklık nedeniyle kendisinden dua isteyenlere yağmur duasında bulunmuştur.

Peygamberimiz (sav) kuraklık olduğu zamanlarda birtakım tedbirler almıştır: Allah Rasûlü (sav) “Âhe (âfetten)’den kurtuluncaya kadar meyvelerin satışını

²³⁰ Müslim, “Fiten” 44, (No. 2904).

²³¹ el-Buhârî, “İstiskâ”, 5 (No. 967).

²³² Müslim, “İstiskâ”, 897.

yasakladı.”²³³ Yine Müslim’de geçen rivayette “Resûlullah (sav) âfetle gelen zararın hesaptan düşülmesini emretti”²³⁴ buyurulmaktadır. Ürünlerin zarar görmesiyle ilgili bir başka hadis şu şekildedir: Hz. Câbir (ra) anlatıyor: “Hz. Peygamber (sav) buyurdular ki: “Bir din kardeşine yemiş satsan sonra da buna bir âfet gelse, ondan bir şey alman sana helâl olmaz. Kardeşinin malını hakkın olmadığı halde nasıl alırsın?”²³⁵

Kıtlık olan yıllarda eldekinin hemen bitmemesi için en küçük önlemlere bile ihtiyaç duyulmuştur: “Cebele İbni Sühaym şöyle dedi: İbni Zübeyr ile birlikte savaştığımız sene kıtlık oldu. Bize erzak olarak hurma dağıtıldı. Hurmayı yerken Abdullah İbni Ömer yanımdan geçer ve bize şöyle derdi: Hurmayı çiftler çiftler yemeyiniz. Çünkü Peygamber (sav) bize hurmayı çiftler çiftler yemeyi yasakladı. Sonra İbni Ömer sözlerine devamla: Fakat arkadaşları izin verirse, çiftler çiftler yiyebilir, derdi.”²³⁶

Allah (c.c.) Peygamberimizin (sav) ümmetini kuraklıkla helâk etmeyeceğini bildirmiştir: Hz. Sevban (ra) anlatıyor: “Resulullah (sav) buyurdular ki: “Allah Teala hazretleri yeryüzünü benim için dürüp topladı, ben de doğusunu da batısını da gördüm. Ümmetimin mülkü, bana gösterilen yerlere kadar uzanacaktır. Bana iki hazine verildi: Kırmızı ve beyaz hazineler. Ben Rabbimden, ümmetimi umumi bir kıtlıkla helak etmemesini, ümmetime kendi nefislerinden başka bir düşman musallat edip çoğunluğu helak etmelerine meydan vermemesini talep ettim. Rabbim Teala hazretleri bu isteklerime şöyle cevap verdiler: “Ey Muhammed! Bir hüküm verdim mi artık o geri alınmaz. Ben senin ümmetine “Onları umumi bir kıtlıkla helak etmeyeceğim, kendileri dışında, çoğunu helak edecek bir düşman da musallat etmeyeceğim, hatta yeryüzünün her tarafında bulunanlar, onlar aleyhinde toplansalar da. Ama kendi aralarında birbirlerini helak edecekler.”²³⁷

Peygamberimiz kendisini ilk defa gören kişiye kim olduğunu tarif ederken dikkat çektiği hususlardan birisi de kıtlıktan sonra bolluk veren Allah (c.c.)’ın elçisiyim demesidir: Ebû Cüreyc Câbir b. Süleym (ra) şöyle dedi: “Fikirlerine insanların başvurduğu bir zat gördüm; onun her söylediğini kabul edip yerine getiriyorlardı.

– Bu zat kimdir? diye sordum.

– Allah’ın Resûlü’dür (sav), dediler. Ben iki defa:

²³³ İmam Mâlik, “Büyu”, 7 (No. 2500).

²³⁴ Müslim, “Müsâkat”, 17.

²³⁵ Ebû Dâvûd, “İcâre” 24, (No. 3574).

²³⁶ el-Buhârî, “Et’ime”, 2075/5 (No. 5131).

²³⁷ Müslim, “Fiten” 19, (2889).

– Aleyke’s-selâm yâ Resulallah- Sana selâm olsun ey Allah’ın Resûlü, dedim.
Resûl-i Ekrem:

“– Aleyke’s-selâm deme; aleyke’s-selâm, ölümlere verilen selâmdır. es-Selâmü aleyke- selâm sana olsun, de” buyurdu. Ben:

– Sen Allah’ın Resûlü müsün? diye sordum. Resûl-i Ekrem: “– Ben, sana bir sıkıntı ve darlık geldiği zaman dua ettiğinde senden o sıkıntı ve darlığı gideren, sana bir kutluk yılı isâbet ettiğinde dua edince senin için mahsul bitiren, çölde veya sahrada deven kaybolduğu zaman dua edince deveni sana geri getiren O Allah’ın Resûlüyüm” buyurdu... ”²³⁸

3.5. Orman Yangınları

Sözlüğe göre orman alanlarında doğal, insan ihmali ya da başka nedenlerden kaynaklanan yangınlar orman yangınlarıdır.²³⁹

Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak son yıllarda orman yangınları artış göstermiştir. Kritik ve küresel bir olay olan orman yangınları, iklim değişikliğinin de etkisiyle şiddetlenmekte ve her yıl çok fazla ekonomik ve çevresel hasara neden olan bir felaket haline dönüşmektedir.²⁴⁰

Kur’an’da ve hadislerde doğrudan orman yangınları geçmezken insanların doğaya ve ağaçlara karşı olumlu yaklaşımının kendilerine fayda vereceğinden bahsedilmektedir. Hadislerde de peygamberimiz (sav) ağaç dikmeyi teşvik etmiş ve sevap olduğunu vurgulamıştır: “Bir kimse bir ağaç diktiğinde Yüce Allah mutlaka bu ağacın meyvesi oldukça ona sevap yazar.”²⁴¹

Yeryüzündeki bütün bitkiler, ağaçlar, hayvanlar ve gök yüzündeki her şey âyetlerde geçtiği üzere insana hizmet etmesi için yaratılmıştır.²⁴² Varlık âleminde Allah’ın (c.c.) yarattığı düzene karşı sorumlu olan tek canlı insandır. Düzenin bozulması öncelikle insanın kendisini etkileyecektir.²⁴³

Ormanlar birçok hayvan ve bitki örtüsüne ev sahipliği yapmaktadır. Ağaçlar bulundukları bölgenin akciğerleri gibi her canlıya nefes olmaktadır. Yüce Allah’ın

²³⁸ Ebû Dâvûd, “Libas”, 56/4 (No. 4084).

²³⁹ AFAD, “orman yangını”, erişim 20 Mayıs 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

²⁴⁰ Yasin Demirel- Tarık Türk, “Türkiye’de 2015 ile 2022 yılları arasında meydana gelen orman yangınlarının coğrafi bilgi sistemleri ile zamansal ve mekânsal analizi”, Journal of Geodesy and Geoinformation 10/2 (Kasım 2023), 136-150., s. 137.

²⁴¹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Kahire: Daru’l-Hadis, 1405/1985), 5/416.

²⁴² el-Câsiye 45/13.

²⁴³ eş-Şûrâ 42/30, er-Rûm 30/41.

(c.c.) verdiği bu nimetler karşısında insana düşen sorumluluk bilinciyle hareket etmesidir.

Peygamber efendimiz (sav) ağaç dikmenin sadaka olduğunu bildirmektedir: Câbir b. Abdullah'tan (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Herhangi bir müslümanın diktiği ağaçtan yenen şey onun için sadakadır. Çalınan şey de sadakadır; eksiltelen de onun için sadakadır.”*²⁴⁴ Müslim'in bir başka rivâyetinde şöyle buyrulur: *“Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamet gününe kadar o müslüman için sadaka olur.”*²⁴⁵ Yine aynı hadis Müsned'de şöyle geçmektedir: *“Bir müslüman bir ağaç diker veya ekin eker de ondan bir insan veya kurt-kuş yerse, bu o müslüman için sadaka olur.”*²⁴⁶

Mezar başlarına dikilen ağaçların ölümler için azaplarını azaltacağını bildiren rivayet şu şekildedir: “İbn-i Abbâs (ra) şöyle nakleder: Resûl-i Ekrem (sav) iki kabrin yanından geçerken onlar hakkında: *“İkisi de azap görüyorlar, ancak (kendilerine göre) büyük bir günahattan dolayı değil. Birisi söz götürüp getirdiğinden, diğeri de küçük abdest bozarken icâb ettiği sûrette korunmadığından (üzerine sıçrattığından) dolayı muazzeb oluyor.”* buyurdu. Akabinde yaş bir hurma dalı istedi. Onu ikiye ayırdı ve daha sonra bunları kabirlerin başına birer birer dikti. Sonra da sözlerine şöyle devâm etti: *“Kurumadıkları müddetçe onların azâbını hafifletmeleri umulur.”*²⁴⁷

Ormanlar genellikle dağların eteklerinde bulunur. Dağların Allah'ı (c.c.) tesbih ettiğini âyetler haber vermektedir.²⁴⁸ Peygamberimiz (sav) Uhud dağını örneklendirmelerinde kullanmıştır: Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Kim, sevâbına inanarak, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek bir müslüman cenazesi ile birlikte gider ve namazı kılınıp gömülünceye kadar beklerse, her biri Uhud dağı kadar olan iki kîrât sevapla döner. Kim de cenaze namazını kılar, defnolunmadan önce ayrılırsa bir kîrât sevapla döner.”*²⁴⁹

Allah Rasûlü (sav) Uhud'da yatan şehitleri sık sık ziyaret eder ve şöyle derdi: *Biz Uhud'u severiz, Uhud da bizi sever!*²⁵⁰

Mescid-i Haram sınırları içerisinde bulunan ağaçlara zarar verilemeyeceğini bildiren hadis şu şekildedir: *“Fakat zarûret hâlinde hayvanların yemesi için hafif ve yumuşak bir şekilde rıfk ile sallanarak yaprakları silkelenebilir.”*²⁵¹

²⁴⁴ Müslim, “Büyü”, 1552 (27/5).

²⁴⁵ Müslim, “Büyü”, 1552 (28/5).

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, 30/307 (No. 12999).

²⁴⁷ Müslim, “Zühd ve Rikâk”, 3012 (No. 5/231).

²⁴⁸ es-Sâd, 38/18.

²⁴⁹ el-Buhârî, “İmân”, 34 (No. 47).

²⁵⁰ el-Buhârî, “Zekât”, 53 (No. 1411).

Harem sınırları içerisindeki ağaçlara zarar verenler için sert tedbirler alındığını şu hadis bildirmektedir: *“Allah Rasûlü (sav) hukukî olarak da yasak bölgede avlanan ve ağaç kesen birisi yakalandığında, onun engellenmesini, elbise ve malzemelerinin elinden alınmasını emretmiştir.”*²⁵²

Peygamberimiz (sav) ağacın önemini şu sözleriyle vurgulamıştır: *“Kıyâmet kopuyor olsa ve birinizin elinde bir fide bulunsa, kıyâmet kopmadan onu dikebilirse bunu hemen yapsın!”*²⁵³

Sahâbeler de Allah Rasûlünün (sav) ehemmiyet verdiği fidan dikmeyi ihmal etmemiş ve bu işi küçümseyenlere karşı Peygamberimizin (sav) sözünü hatırlatmışlardır: *“Asbâb-ı kirâmın ileri gelenlerinden Ebu'd-Derdâ (ra) Şam'da ağaç dikmekteydi. Yanına birisi yaklaştı ve hayretle:*

“–Sen, Peygamber Efendimiz'in yakın arkadaşı olduğun hâlde, ağaç dikmekle mi meşgul oluyorsun?” dedi. Ebu'd-Derdâ Hazretleri şu cevâbı verdi:

*“–Dur bakalım, hakkımda böyle acele hüküm verme! Ben Rasûlullah'ı (sav) şöyle buyururlarken işittim: Bir kimse ağaç diker de o ağacın meyvesinden bir insan veya Allâh'ın mahlûkâtından herhangi bir varlık yerse bu, o ağacı diken kimse için sadaka olur.”*²⁵⁴ Aynı hadisin Buhâri rivayeti şu şekildedir: Hz. Enes (ra) anlatıyor: *“Resûlullah (sav) buyurdular ki: “Bir Müslüman bir ağaç diker veya bir tohum eker de bunların mahsulatından bir kuş veya insan veya hayvan yiyecek olsa, bu onun için bir sadaka olur.”*²⁵⁵

“Özelde de Hicaz iklimi açısından yolcuların ve hayvanların gölgelenmesi gibi önemli faydalar sağlayan sidre ve benzeri ağaçların kesiminin yasak olduğunu, *“Her kim sidre ağacını keserse Allah onu başı üzeri cehenneme atar.”*²⁵⁶ sözleriyle ifade etmiştir.”

Peygamber efendimiz (sav) su kaynaklarının ve ağaçlık alanların korunması üzerinde ısrarla durmuş, *“Lânete sebep olan şu üç şeyi yapmaktan; su kaynaklarına, yol ortasına ve gölgelik yerlere abdest bozmaktan sakının.”* buyurmuştur.²⁵⁷

Büyük yangınların küçük bir kıvılcımla başladığı göz önünde bulundurulduğunda yangın riskine karşı tedbir almanın ne kadar mühim olduğu şu hadisle anlaşılmaktadır:

²⁵¹ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 2/168 (No. 2039).

²⁵² Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 2/128 (No. 2037).

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, 30/251 (No. 12902).

²⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, 45/498 (No. 27506).

²⁵⁵ el-Buhârî, “Hars” 1.

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, “Selâm”, 4/530 (No. 5239).

²⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, 4/449.

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Nebî (sav) şöyle buyurdu: “*Uyumak istediğiniz zaman evlerinizde yanar halde ateş bırakmayınız!*”²⁵⁸

3.6. Volkanik Patlamalar

İnsanlar için fiziksel ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen doğal, teknolojik veya insan yapısı kökenli olaylar afet olarak tanımlanmaktadır.²⁵⁹

Türkiye, günümüzde volkanik patlamalar yaşayan bir ülke değildir. Ülkedeki en son patlama 1855 yılında Tendürek Volkan’ında meydana gelmiştir. Fakat bu durum ülkenin volkanik risk potansiyelinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Zira Türkiye’de Holosen Dönemde aktivite gösterdiği tespit edilen 14 potansiyel aktif volkanik alan bulunmaktadır.²⁶⁰

Âyetlerde volkanik patlamalar sebebiyle helâk edilen kavimler olabileceği hususunda bazı araştırmalar yapılmıştır. Bu kavimlerin yaşadığı varsayılan yerlerdeki karakteristik özellikler göz önünde bulundurularak bir neticeye varılmaya çalışılmıştır. Nitekim Semûd kavminin kayaları oyarak evler yaptığını Kur’an bize bildirmektedir: “*Bir de dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz.*”²⁶¹ “Bölge ile ilgili inceleme ve araştırma sonuçlarına göre, Hicr diye bilinen yörenin batısında yer alan kayalık bir dağın -ki bu dağ muhtemelen yanardağ lavlarının soğumasıyla oluşmuştur. Üzerinde gayet sanatkârane bir şekilde oyulmuş birçok bina kalıntısı vardır. Bu yapılarda taşla oyularak yapılmış pek çok hayvan ve kuş figürü ile yazıtlar mevcuttur.”²⁶²

Lut kavminin helakıyla ilgili olarak Kur’an, Tevrat ve İncil’de yer almış ifadelerden bu kavmin helakının şiddetli bir deprem, bu sırada vuku bulmuş volkanik patlamalar ve yeryüzüne fışkıran yanıcı, zehirli gazlar şeklinde cereyan eden bir felaketle gerçekleştiği akla düşmektedir. Öte yandan Kur’an’da Lut kavminin yaşadığı yer ve şehirlerden açık olarak söz edilmemekle birlikte, bir ayette bu kavmin helak edildiği şehrin, hala bir yol üzerinde durduğu belirtilmekte²⁶³, bir başka ayette de İslam’ın ilk muhatapları Araplara hitaben, şüphesiz sabah akşam onların (Lut Kavminin) yurtlarına uğrayıp duruyorsunuz denilmektedir.²⁶⁴ Bu konuda Kur’an-ı

²⁵⁸ el-Buhârî, “İsti’zân”, 49 (No. 5935).

²⁵⁹ Özer Akyürek, “Volkan patlamalarının coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama yöntemleri ile izlenmesi: Cumbre Vieja Volkanı (İspanya) örneği”, *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi* 8/2 (2022), 280-291.

²⁶⁰ Furkan Kaçar, *Doğal Afetler Yönüyle Türkiye’de Volkanik Alan Yönetimi* (Yüksek Lisans Tezi), s. 140.

²⁶¹ eş-Şuarâ, 26/149.

²⁶² Yılmaz Can, *Eski Kavimlere Ait Şehirler ve Mimarlık Eserleri*, 2013, Konya, s.776-777, erişim 5 Nisan 2025, https://isamveri.org/pdfdrg/D268312/2016/2016_CANY.pdf.

²⁶³ Hicr, 15/79.

²⁶⁴ Can Yılmaz, agm, 2013, Konya, s. 778, erişim 5 Nisan 2025, <https://isamveri.org>.

Kerîm’de daha fazla bilgi bulunmamakla birlikte tefsirlerde ayrıntılı bilgi veren uzun rivayetler kaydedilir. Ancak Kur’an-ı Kerîm’e, sahih hadislere ve güvenilir vesikalara dayanmayan bu rivayetlerin doğruluğu şüphelidir. Esasen bizim için önemli olan olayın tarihî ayrıntıları değil, ders ve ibret almaya değer olan yönü olup bu da Kur’an-ı Kerîm’de gerektiği kadar verilmiştir.²⁶⁵

“Kur’an’da dağ kavramı temelde iki farklı lafızla karşılanmıştır. Genel olarak dağ kavramı “cebel” lafızıyla ifade edilmekle birlikte “râsiye”nin çoğulu olan “revâsî” de hemen bütün müfessirler tarafından dağ anlamında alınmıştır.”²⁶⁶ “Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık yapmadık mı?”²⁶⁷ “Dağlara bakmıyorlar mı, nasıl dikilmişlerdir!”²⁶⁸ Bu iki âyette “cebel” ifadesi kullanılmıştır.

“Allah gökleri görebileceğiniz direkler olmaksızın yarattı. Yeryüzüne de sizi sarsmasın diye sabit dağlar yerleştirdi ve orada her türlü canlıyı yaydı.”²⁶⁹ “Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağlar; yolunuzu bulmanız için de nehirler, yollar ve nice isaretler meydana getirdi. İnsanlar yıldızlarla da yollarını bulurlar.”²⁷⁰ Bu iki âyette ise dağ anlamında “ravasiye” kelimesi kullanılmıştır.

Volkanlar geçmiş kavimleri helâk ettiği gibi günümüzde de hala tehdit unsuru olmaktadır. Hadiste geçen “Hicaz ateşi”nin kıyâmet alâmeti olarak gösterilmesi ve bu hâdisenin meydana geldiği varsayımı dikkat çekmektedir. Dünya üzerinde olduğu gibi ülkemizde de tamamen sönmemiş yanardağlar mevcuttur.²⁷¹ Arapça’da ateşte yanmış gibi görünen, siyah bazalt kütleleri veya parçaları ile örtülü düzlük ve meydana gelen volkanik alanlara harre (sıcak, kızgın) denilmektedir; lâbe de (lâva, lav) harre ile eş anlamlıdır. Özellikle Hicâz ve Yemen bölgesinde yaygındır. Yanardağların püskürmesi sırasında dışarı çıkan lavların soğuyarak katılaşması sonucunda meydana gelmektedir. Harre alanları, uzun zaman geçtikten sonra ortaya çıkmaktadır. Patlama sürecinde dağların tepelerinden kopan parçacıklar uzun mesafeler boyunca akıp aşağı kısımlarda birikmeye başlar. Daha sonra bu kısımlar herhangi bir harekete mâruz kalmazsa zamanla çöle dönüşmeye başlar.²⁷²

²⁶⁵ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa 365.

²⁶⁶ Hüseyin Yakar, “Kur’an’da dağların oluşumu ve işlevine dair ayetlerin tefsir kaynakları ve bilimsel veriler üzerinden değerlendirilmesi”, Usul İslam Araştırmaları 33/33 (2020), 103-130., s.105.

²⁶⁷ en-Nebe, 78/6-7.

²⁶⁸ el-Gâşiye, 88/19.

²⁶⁹ Lokmân, 31/10.

²⁷⁰ en-Nahl, 16/15.

²⁷¹ TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, “TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası” (Erişim 26 Mayıs 2025).

²⁷² Mahmut Kelpetin, “İslâm Öncesi Medine”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (15 Haziran 2017), s.96.

*“Hicaz toprağından bir ateş çıkıp Busra’daki develerin boyunlarını aydınlatmadıkça kıyamet kopmaz.”*²⁷³

Hicaz bölgesinde vuku bulduğu tespit edilen en son volkanik patlama 654/1256’da Medine’nin doğusunda meydana gelmiş ve birkaç hafta sürmüştü. “Hicaz ateşi” olarak tarihe geçen bu patlama sırasında sık sık yer sarsıntıları olduğu; kıyamet vaktinin geldiğini düşünen Medine halkının Allah’a dua etmeye başladığı ve lav akıntılarının Medine’nin çok yakınlarına kadar ulaştığı rivayet edilmektedir.²⁷⁴

Yukarıdaki hadisi Tirmîzî şu şekilde rivayet etmiştir: İbnu Ömer (ra) anlatıyor: *“Resulullah (sav): “Kıyametten önce, Hadramevt’ten -veya Hadramevt denizinden- bir ateş çıkacak, insanları toplayacak” buyurmuşlardı. (Orada bulunanlar): “Ey Allah’ın Resülü (o güne ulaşırsak) ne yapmamızı emredersiniz?” diye sordular. “Size Şam (yani Suriye’ye gitmenizi) tavsiye ederim” buyurdular.”*²⁷⁵ Bu iki hadis için oldukça geniş yorumlar yapılmış olmakla beraber burada ilgili kısmı paylaşmakla yetinilecektir. Şarihler, bu ateş hadislerinin şerhinde tam bir mutabakat sağlayamazlar: İki ayrı ateş mevzubahis olabilir. Biri, insanların haşrini (toplanmasını) sağlayacak kıyamet ateşidir; biri de 654 yılında Medine’de volkan patlamasını andıran gürültü ve zelzele ile ortaya çıkıp birkaç gün dehşet saçan bir ateştir. İkinci durum için yapılan yorumlara burada yer verilecektir: Kurtubî (ki vefatı 671’dir) et-Tezkire eserinde der ki: Hicaz’ın Medine yakınlarında bir ateş çıktı. Bu ateş hicrî 654 yılının Cemadiyelahir ayının üçünde çarşamba gününün gecesinde şiddetli bir zelzele ile başladı. Cuma günü kuşluk vaktine kadar devam etti. Zelzele o vakitler sükûn buldu. (Bir volkan patlaması olan) ateş, Kureyza yurdunun Harre tarafındaki düzlükte muazzam bir cesamette zuhur etti. Kırmızı ve mavi renkte ateşten bir nehir gibi akmaya başladı. Bu ateş tufanı, akarken gök gürültüsü gibi bir kısım sesler ve uğultular çıkarıyor, önüne gelen dağları ve kayaları eritip sürüklüyordu. Böylece akıntı er-Rekbü’l-Irakî mıntıkasına kadar geldi. Selin önünde sürüklenen cisimler orada dağ gibi büyük bir sed meydana getirdi. Ateş Medine yakınlarına kadar da gelmişti. (Ancak Cenab-ı Hak oranın hürmetine binaen daha da ilerlemesini durdurdu). Medine cihetinden esen serin bir rüzgâr, ateşi söndürdü. İnsanlar, bu ateşten tıpkı denizdeki galeyan gibi kaynamalara şahid oldu. Bir dostum: “Ben bu ateşin beş gün kadar yer ve göğe yükseldiğini müşahade ettim” dedi. Yine işittim ki, ateş Mekke’den ve Busra dağlarından da görülmüş.²⁷⁶ Yüce Allah (c.c.)

²⁷³ el-Buhârî, “Fiten”, 23 (No. 6701).

²⁷⁴ Kelpetin, “İslâm Öncesi Medine”, s.96.

²⁷⁵ et-Tirmîzî, “Fiten”, 42 (No. 2218).

²⁷⁶ Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-Kurtubî, *et-Tezkiretu bi’Ahvâli’l-Mevtâ ve Umûri’l-Âhira*, thk. eş-Şadih Muhammed b. İbrâhîm (Riyad: Mektebetu Dâri’l-Minhâc, 1425).

Kur'an'da yeryüzünün kazıkları olarak dağları zikretmiştir. Dağların oluşumuyla ilgili yapılan araştırmada volkanik patlamaların süreci etkilediğinden bahsedilmektedir.²⁷⁷ Hadiste şöyle geçmektedir: *"Allah yerküresini yarattığı zaman, (sıvı halde olduğundan, hamuru) şu tarafa bu tarafa kaymaya, hareketlenmeye başladı. Allah dağları yaratmak suretiyle, yerin hamurunu bir araya getirdi."*²⁷⁸

3.7. Yıldırım

Sözlüğe göre yıldırım; yeryüzü ile bulutlar arasında meydana gelen elektrik boşalması olayına denir.²⁷⁹ Kur'an'da şimşek, gök gürültüsü ve yıldırım kelimeleri geçmektedir. Hadislerde Peygamberimiz (sav) yıldırımın zararlarından Allah'a (c.c.) sığınmıştır.

Yıldırımın/şimşegin nasıl meydana geldiğini anlatan âyet şu şekildedir: *"Görmez misin ki Allah, bulutları sevk eder. Sonra, onları kaynaştırıp üst üste yığar. Nihayet yağmurun, onların arasından yağdığını görürsün. O, gökten, oradaki dağ (gibi bulut)lardan dolu indirir de onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de geri çevirir. Bu bulutların şimşeginin parıltısı neredeyse gözleri alacak."*²⁸⁰

Kur'an'da "yıldırım" kelimesi hem gerçek hem mecaz anlamlarda kullanılmıştır. Gerçek anlamda kullanıldığı âyetlerden birisi Âd ve Semûd kavimlerinin helâk olmasıyla ilgilidir: *"Eğer yüz çevirirlerse onlara de ki, "Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım."* *"Semûd kavmine gelince biz onlara doğru yolu göstermiştik. Ama onlar körlüğü hidayete tercih etmişler ve yaptıklarına karşılık, alçaltıcı azap yıldırımını onları çarpmıştı."*²⁸¹ *"Semûd kavminde de ibretler vardır. Hani onlara, "Bir süreye kadar faydalanın bakalım. Derken Rablerinin emrinden uzaklaşıp azmışlardı. Bu yüzden bakıp dururken kendilerini yıldırım çarpıvermişti."*²⁸²

Hız. Mûsâ'nın (a.s.) kavmi Firavun'dan kurtulduktan sonra bir buzağıya tapınmaya başlamışlardı. Bunun ardından Allah (c.c.) onları affetti.²⁸³ Fakat bu sefer hadlerini aşarak istedikleri şey bu kavmin felâketi oldu: *"Hani siz, "Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıktan açığa görmedikçe sana asla inanmayız" demiştiniz. Bunun üzerine siz bakıp dururken*

²⁷⁷Yakar, a.g.m., Usul İslâm Araştırmaları, • Sayı: 33 • Nisan 2020, s.119.

²⁷⁸et-Tirmizî, "Tefsîru'l-Kurân", 95 (no. 3664).

²⁷⁹AFAD, "yıldırım", erişim 10 Nisan 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

²⁸⁰en-Nûr, 24/43.

²⁸¹Fussilet, 41/13,17.

²⁸²ez-Zâriyât, 51/43-44.

²⁸³Bk., el-Bakara, 2/54.

sizi yıldırım çarpmıştı.”²⁸⁴ “Kitap ehli, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. (Buna şaşma!) Mûsâ’dan, bundan daha büyüğünü istemişler ve "Allah'ı bize açıkça göster" demişlerdi. Böylece zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarptı...”²⁸⁵

Daha önce geçen âyetlerde dağların, ağaçların vs. canlıların Allah'ı (c.c.) tesbih ettikleri veya O'na secde ettikleri geçmişti. Aynı şekilde “gök gürültüsü” de Allah'ı (c.c.) tesbih eder: “Gök gürlemesi O'na hamd ederek tespih eder. Melekler de O'nun korkusundan tespih ederler. O yıldırımlar gönderir de onlarla dilediğini çarpar. Onlar ise Allah hakkında mücadele ediyorlar. Halbuki O, azabı çok şiddetli olandır.”²⁸⁶

Yüce Allah (c.c.) münafıkların halini haber verirken yıldırım sesinin şiddetiyle korkanların durumuna benzetmektedir: “Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak halinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Oysa Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.”²⁸⁷

Âyette şimşegın korku ve ümit aracı olarak kullanılmasından bahsedilmektedir: “Korku ve ümit kaynağı olarak şimşegi size göstermesi, gökten yağmur indirip onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesi, onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir toplum için elbette ibretler vardır.”²⁸⁸

Semavî âfetlerden olan yıldırım kopardığı gürültü ve yaydığı ışıkla kalplere korku düşüren bir hava olayıdır. Peygamberimiz (sav) bu hava olayının nasıl meydana geldiğini tarif etmiş azap getirmesinden Allah'a (c.c.) sığınmıştır: İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre, Yahudilerin sorusu üzerine Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “Râ'd (gök gürültüsü), buluta müvekkel, meleklerden bir melektir (yani mevcut fiziksel gök gürültüsünün işlemesini, bulutla olan ilişkisinin tanzimini üstlenmiş meleklerden - müvekkel- bir melektir. İsmi ondan alarak Râ'd / gök gürültüsü olarak anılıyor). Beraberinde / Elinde ateşten kırbaçlar vardır ki, onlarla bulutları -Allah'ın dilediği yere- yürütür. Duyduğumuz ses (gök gürültüsü) ise, adı geçen meleğin bulutları emredilen yerlere yürütürken onları sıkıştırmasından (süratle sevk etmesinden) ileri gelmektedir.”²⁸⁹

Peygamberimiz (sav) gök gürlediği zaman: “Gök gürültüsünün hamd ile tesbih ettiği Allah'ı tenzih ederim”²⁹⁰ derdi.

²⁸⁴ el-Bakara, 2/55.

²⁸⁵ en-Nisâ, 4/153.

²⁸⁶ er-Ra'd, 13/13.

²⁸⁷ el-Bakara, 2/19.

²⁸⁸ er- Rûm, 30/24.

²⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, 4/285 (No. 2483).

²⁹⁰ İmam Mâlik, “Kelâm”, 3641.

Gök gürültüsü iyice şiddetlendiği zaman ise: *“Allahım! Bizi gazabınla öldürme, azabınla helak etme. Bize bundan önce âfiyet ver”*²⁹¹ Aynı hadisi Tirmizî şu şekilde nakletmiştir: İbnu Ömer (ra) anlatıyor: *Resûlullah (sav) gök gürleyip, şimşek çakınca şu duayı okurdu: "Allah'ım bizi gadabınla öldürme, azabınla da helâk etme, bu (azabı)ndan önce bize afiyet (içinde ölüm) ver.”*²⁹²

3.8. Böcek İstilâsı

Sözlüğe göre böcek istilâsı; zararlı böceklerin bir bölgede aşırı derecede artmasıyla veya bu böceklerin başka bir bölgeye taşınmasıyla ortaya çıkan istilâyâ denir. Bunların içinde en yaygın ve en zararlı olanı, belirli atmosferik koşullarda sayıları artan ve sürüler hâlinde başka bölgeleri etkileyen çekirgelere bağlı olarak ortaya çıkan âfettir. Özellikle Kuzey Afrika'da ve Arabistan Yarımadasında yaygın olarak bulunan çöl çekirgeleri, en çok tanınan ve biyolojik âfete dönüşebilen olaylara neden olan çekirge türleridir. Vaktiyle bu âfetin artmasından ötürü Osmanlı'da Çekirge Kanunu bile çıkarılmıştır.²⁹³

Çekirge kanununun işleyiş şekli şu şekildeydi: Köy ve mahalle muhtarlarının görevleri, Çekirge İtlafına Dair Kanun-ı Muvakkat'ta belirlenmişti. Buna göre muhtarlar, ihtiyar heyetleri ve aşiret reisleri gibi çekirge ortaya çıktığında mahalli idareciye haber vermekle görevliydi.²⁹⁴

Kur'an'da Firavun ve ordularının böcek istilâsına mâruz kaldığı geçmektedir.

Böcek gibi küçücük bir canlının helâk aracı olarak kullanılmış olması düşündürücüdür. Kur'an'da Firavun'un çekirge istilâsına mâruz kaldığı geçmektedir: *“Biz de her biri ayrı ayrı birer mucize olmak üzere başlarına tufan, çekirge, ürün güvesi (haşerât), kurbağalar ve kan gönderdik. (Hiçbirinden ders almadılar.) Büyüklük tasladılar ve suçlu bir kavim oldular.”*²⁹⁵ Hz. Mûsâ (a.s.) Firavun ve adamlarını uyarmış fakat onlar bu uyarıyı dikkate almadıkları için bu şekilde bir âfete maruz kalmışlardır.²⁹⁶ Böcek istilâsına uğrayan Hz. Mûsâ'nın (a.s.) kavmine yüce Allah (c.c.) birçok kez uyarı/azap indirdiğini şu âyette bildirmiştir: *“Andolsun, biz Mûsâ'ya apaçık dokuz mucize verdik. İsrailoğullarına sor (sana anlatsınlar): Hani Mûsâ onlara gelmiş*

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, 10/48 (No. 5763).

²⁹² et-Tirmizî, “Daavât” 51, (No. 3446).

²⁹³ AFAD, Böcek istilâsı”, erişim 9 Nisan 2025, “<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

²⁹⁴ Serap Taştekin, Osmanlı Devleti'nin Çekirge Afeti ile Mücadelesinde Bir İşgücü Olarak Amele Taburları, Afet ve Risk Dergisi 6(1), 2023, (257-272), s. 262.

²⁹⁵ el-A'râf, 7/133.

²⁹⁶ Bk., Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:2, Sayfa: 578-579.

ve Firavun da ona, "Ben senin kesinlikle büyülendiğini zannediyorum ey Mûsâ!" demişti."²⁹⁷

Müfessirler, buradaki "dokuz âyet" in Hz. Mûsâ'nın (a.s.) elinde gerçekleştirilen dokuz mûcize veya Tevrat'ın dokuz âyeti yani dokuz buyruğu, hükmü anlamına gelebileceğini belirtmişlerdir. Birinci yoruma göre dokuz mûcize şunlardır: Yılana dönüşen âsa, ışık saçan el, çekirge, ekin böceği, kurbağa, kan, taştan su fışkırması, denizin yarılması ve Tur'un İsrâiloğulları'nı korkutması mûcizeleridir.²⁹⁸

İslâmî öğretilerde yer almamasına rağmen Nemrud'un bir sivrisineğin burnuna girmesiyle ölmesinden bahsedilmektedir. Allah'a (c.c.) meydan okuyan Nemrud'un burnundan başına giren bir sivrisinek tarafından öldürüldüğü kabul edilir. Sivrisineğin sebep olduğu şiddetli ağrılar yüzünden sürekli olarak kafasını tokmakla dövdüren Nemrud sonunda büyük bir acıyla ölmüştür.²⁹⁹

Yüce Allah (c.c.) âyetlerinde böcekleri misal vermekten çekinmeyip tam aksine bir meydan okuma aracı olarak kullanmaktadır: "Allah bir sivrisineği, ondan daha da ötesi bir varlığı örnek olarak vermekten çekinmez. İman edenler onun, Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler. Küfre saplananlar ise, "Allah örnek olarak bununla neyi kastetmiştir?" derler. (Allah) onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola iletir. Onunla ancak fasıkları saptırır."³⁰⁰ "İnkârcıların yağmur, bulut, örümcek gibi örnekleri ileri sürerek "Allah böyle şeyleri örnek vermez" demeleri üzerine, "Gerektiğinde sivrisineği, hatta daha küçük ve önemsiz şeyleri bile örnek verir" denilerek bu düşünce reddedilmiştir."³⁰¹ Hatta Allah (c.c.) kendi yüceliğini ve dengi bir varlığın olamayacağına delil olarak bir böcek olan sineği örnek vermekte ve kendisinden başka inanılan putların bu böceği meydana getiremeyeceğini bildirmektedir: "Ey insanlar! Size bir örnek verildi. Şimdi ona iyi kulak verin. Sizin Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek dahi yaratamazlar, hepsi bunun için toplansalar bile. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa bunu ondan kurtaramazlar. İsteyen de âciz, istenen de."³⁰²

Kur'an'daki bazı sûrelerin isimleri böcek türlerinden verilmiştir. Örneğin bal arısı anlamında "nahl", karıncalar anlamında "neml", örümcek anlamında da "ankebût" kelimesi sûrelere isim olmuştur.

²⁹⁷ el-İsrâ, 17/101.

²⁹⁸ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa:526.

²⁹⁹ Cengiz Batuk, "Nemrud", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), c. 32, s. 554-555.

³⁰⁰ el-Bakara, 2/26.

³⁰¹ Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:3, Sayfa: 93.

³⁰² el-Hac, 22/73.

Allah (c.c.) mahşer alanında insanların ne halde olduklarını şu şekilde anlatmaktadır: *“O halde sen de onlardan yüz çevir. Onlar, o davetçinin (İsrafil’in benzeri görülmemiş) bilinmedik (korkunç) bir şeye çağırdığı gün, gözleri düşmüş bir halde dağılmış çekirgeler gibi kabirlerden çıkarlar.”*³⁰³

Böcek istilâsı hakkında kaynak eserlerde (Kütüb-i Tis’a) hadislerle rastlanmazken haşerelerle ilgili bir takım bilgi ve uyarılar verilmektedir. Bu başlık içerisinde bu rivayetlere yer verilecektir.

Kur’an’da Firavun ve tâifesi çekirge istilâsı ile azab olunduğu halde hadislerde genellikle yenmesinin helâl olması veya deniz avı olduğu bilgilerine rastlanılmıştır. Bu hadislerden birisi şu şekildedir: Selman (ra) anlatıyor: *“Resulullah’a (sav) çekirgeden sorulmuştu.” “Onlar, Allah’ın en kalabalık ordularıdır. Onu ne yerim ne de haram kılarım”* buyurdular.³⁰⁴

Çekirgenin deniz avı olduğuna dair rivayet şöyledir: Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: *“Biz, hacc veya umre için Hz. Peygamberle (sav) birlikte yola çıkmıştık. Yol esnasında bir çekirge sürüsüne rastladık. Kamçı ve yaylarımızla vurmaya başladık. Resûlullah (sav): “Bunu yeyin, zîra o deniz avından (sayılır)”*³⁰⁵

Peygamberimiz (sav) temizliğe çok önem vermiş ve *“Temizlik îmanın yarısıdır”*³⁰⁶ buyurmuştur. *“Elinde yemek artığı veya kokusu olduğu hâlde, onu yıkamadan uyuyup da (uykusu esnasında) başına (haşere gibi) bir zarar gelen kimse, bundan dolayı sadece kendisini suçlasın.”*³⁰⁷ İbn Melek hadis metninde geçen “ğamer” (غَمَرٌ) (kelimesinin yemekten ele bulaşan yağlar ve pis koku anlamına geldiğini; bu şekilde yatan kimseye haşerelerin zarar vereceğini ve bunun birtakım hastalıklara sebep olacağını söylemiştir.³⁰⁸ İbn Mâce’de de geçen bu hadis hakkında muhakkik sahih liğayrihi ifadesini kullanmıştır.

Aynı hadisin Tirmizî’den rivayeti şu şekildedir: Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor: *“Resûlullah (sav) buyurdular ki: “Şeytan muhakkak ki hassastır, cidden pek hassastır. Kendinizi ondan sakındırın. Kim elinde et kokusu olduğu halde geceler, sonra da kendisine bir fenalık ulaşırsa sakın ha nefsinden başkasını suçlamasın.”*³⁰⁹ Tirmizî’de geçen bu hadisin isnadının zayıf olduğu muhakkiki tarafından haber verilmektedir.

³⁰³ el-Kamer, 54/7.

³⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Et’ime” 35, (No. 3813).

³⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Menâsik” 42, (No. 1853).

³⁰⁶ Müslim, “Tahâret”, 1.

³⁰⁷ Dârimî, Ebû Muhammed ‘Abdullâh b. ‘Abdurrahman et-Temîmî ed-. *Sunenu’l-Dârimî*. thk. Huseyn Selîm ‘Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. b.y.: Dâru’l-Muğnî, 1412/2000, “Et’ime”, 30; İbn Mâce, “Et’ime”, 22 (No. 3296).

³⁰⁸ Muhammed b. ‘İzzeddîn İbnu’l-Melek, Şerhu Meşâbihi’s-Sunne. thk. Nureddîn Tâlib vd., (b.y.: y.y., 2012), 4/565.

³⁰⁹ et-Tirmizî, “Et’ime” 48, (No. 1861).

Hac menâsiklerinden olan ihram halinde böceklerin öldürülmesi yasaklanmışken haşerelerin öldürülmesine kerâhaten de olsa izin verilmiştir: “*Rebîa İbnu Abdillâh: “Hz. Ömer’i (ra) ihramlı iken (Mekke ile Medine arasındaki Sükyâ köyünde) devesinin kurtlarını alıp toprağa atarken gördüm.”*³¹⁰ Başka bir nakil de şöyledir: “*Nâfi anlatıyor: “İbnu Ömer (ra), ihramlının, devesinden pire veya güve gibi haşereleri temizlemesini mekruh addederdi.”*³¹¹

Haşereleri uzaklaştıran bir ağaç dalını Peygamberimiz (sav) kızı Zeyneb’in (r.a.) cenâzesinde suyun üzerine konulmasını istemiştir: “*Ümmü Atiyye el-Ensâriye (ra) anlatıyor. “Resûlullah (sav), kızı Zeyneb(ra) vefat ettiği zaman yanımıza girdi ve: “Onu sidreli su ile üç veya beş veya -gerek görürseniz- daha fazla yıkayın. Sonuncu yıkamaya kâfûr koyun. Yıkama işini bitirdiğiniz mi bana haber verin!” buyurdu. İşimiz bitince Resûlullah’ı (sav) çağırdık. Bize kendi izarını verdi ve: “Ona, önce bunu sarın!” dedi.”*

3.9. Salgın Hastalıklar

Sözlüğe göre; bir bölge veya yerleşmede her zaman görülen enfeksiyon hastalıklarının sayıca anormal miktarda artması durumu, epidemi. Âfetlerde, yetersiz hijyen koşulları, gıdaların hazırlanma ve saklanma koşulları ile kişisel temizlikteki eksiklikler nedeniyle, deri ve bağırsak hastalıkları başta olmak üzere ortaya çıkan hastalık türlerini kapsamaktadır. Belli bir dönemde veba, kolera, tifo, grip gibi bir hastalığın kısa zamanda ve kolayca diğer canlılara bulaşmasıdır. Epizootik ise hayvanlarda görülen salgınlardır.³¹²

İnsanoğlu yüce Allah’ın (c.c) muhatap aldığı en mükemmel varlıktır: “*Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.*”³¹³ Allah’a (c.c.) karşı kullukla emredilen insanı dünyada birtakım imtihanlar beklemektedir: “*O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir; çok bağışlayandır.*”³¹⁴ Bu imtihanlar her bir insan için farklıdır: “*O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya hâkim kimseler) yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazınızı bazınıza derece derece üstün kılandır.*”³¹⁵

İnsanın başına gelen/gelecek olan her şey yaratıcının bilgisi dahilindedir: “*Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, biz onu*

³¹⁰ İmam Mâlik, “Hac” 92, (1, 357).

³¹¹ İmam Mâlik, “Hac” 95, (1/358).

³¹² AFAD, “salgın”, erişim 11 Mart 2025, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.

³¹³ et-Tîn, 95/4.

³¹⁴ el-Mülk, 67/2.

³¹⁵ el-En’âm, 7/165.

yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.”³¹⁶ “Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet başa gelmez.”³¹⁷ Hayrı da şerri de Allah (c.c.) yaratmıştır.³¹⁸ Başa gelen hastalık musibetini kaldıracak olan da yine O'dur: “Şayet Allah sana bir zarar dokundursa bunu O'ndan başka giderecek yoktur. Fakat sana bir hayır dokunduracak olsa onu da kimse gideremez. Bil ki O her şeye hakkıyla gücü yetendir.”³¹⁹

Yüce Allah (c.c.) insanları hastalıklarla da imtihan etmektedir: “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele.”³²⁰ İnsan yapıp ettikleri yüzünden musibete uğradığı gibi kendi dahil olmadan da Allah'ın (c.c.) insanı musibete uğratması da söz konusudur. Bu durum insanın sınanması, şükretmesi, sabretmesi, günahlarının dökülmesine vesile olması, derecesinin yükselme gibi sebeplere bağlanmaktadır: “Eyyûb'u da hatırla. Hani o Rabbine, “Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisin” diye niyaz etmişti. Biz de onun duasını kabul edip kendisinde dert namına ne varsa gidermiştik. Tarafımızdan bir rahmet ve kullukta bulunanlar için de bir ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla beraber bir mislini daha vermiştik.”³²¹

Eyyûb (a.s.) Kur'an'da adı geçen ve Allah'ın kendilerine ilim ve hikmet verdiği bildirilen peygamberlerdendir. Kitâb-ı Mukaddes'e göre Eyyûb Filistin'de Ölüdeniz'in güneydoğusunda yer alan Uts diyarında yaşamıştır. Allah'tan korkan, kötülükten sakınan kâmil bir insandı. Yedi oğlu, üç kızı vardı; daha ziyade hayvancılıkla meşgul olurdu, deve, sığır ve koyun sürülerine sahip, zengin bir kimse idi. Daha sonra gerek tabii âfetler gerekse düşman kavimler tarafından çocukları ile bütün malı mülkü telef edildi; kendisi de ağır bir hastalığa yakalandı. Ancak o, bu felâketleri büyük bir sabır ve tevekkülle karşılayarak Allah'a secde eder ve “Anamın bağrından çıplak çıktım ve toprağın bağrına çıplak döneceğim; rab verdi ve rab aldı. Rabbin ismi mübarek olsun” der, hastalıktan şifa bulmak için Allah'a dua ederdi. Allah Teâlâ da onu sağlığına kavuşturdu, kendisine önceki çocuklarının sayısı kadar çocuk ve önceki malından daha çok mal verdi.³²²

İnsanlar tövbe edip Allah'a (c.c.) niyazda bulunsunlar diye hastalıkla imtihan edilmişlerdir: “Andolsun, senden önce birtakım ümmetlere de peygamberler gönderdik.

³¹⁶ el-Hadîd, 57/22.

³¹⁷ et-Teğâbün, 64/11.

³¹⁸ Bk., ez-Zümer, 39/62, el-Mü'min, 40/62.

³¹⁹ el-En'âm, 6/17.

³²⁰ el-Bakara, 2/155.

³²¹ el-Enbiyâ, 21/83-84.

³²² Kur'an Yolu, 2018., c.3, s. 695-697.

(Peygamberlerini dinlemediler.) Sonunda, yalvarsınlar da tövbe etsinler diye onları şiddetli yoksulluk ve darlıklarla yakaladık.”³²³

Allah (c.c.) Hz. İsa’ya (a.s.) bazı mucizeler vermiştir. Onlardan bir tanesi de körü ve alaca hastalığını iyileştirmesidir: “...Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü’minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır.”³²⁴

Tarihte olduğu gibi günümüzde de salgın hastalıklar meydana gelmektedir. En son Covid 19 pandemisi ile sarsılan dünya birçok sorunla beraber mücadele etmek durumunda kaldı. Hem sosyal hem ekonomik hem de dinî açıdan birtakım sıkıntılarla karşılaşan insanlar ruhsal olarak da etkilenmiştir. Peygamberimiz böyle durumlarda tedbir almanın önemine vurgu yapmıştır: Üsâme’den (ra) rivayet edildiğine göre, Nebî (sav) şöyle buyurdu: “Bir yerde bulaşıcı hastalık ortaya çıktığını duyduğunuz zaman oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz yerde bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkarsa, oradan da çıkmayınız.”³²⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, Hz. Peygamber’in (sav) vebâ olan bir yere girmeyi ve oradan salgından sonra çıkmayı yasaklamasını tam bir korunma olarak görerek böyle bir yere girmenin akla ve şeriata aykırı olacağını beyan eder ve bu hastalığın bulunduğu yerden çıkmamayı hem tıbbî gerekçelerle hem de kadere rıza göstermekle, tevekkülle açıklar.³²⁶ Bitlisi, tâun hastalığıyla ilgili iki hükmü şu şekilde yorumlamıştır: Bunlardan, insanların salgın hastalık bulunan yere girmemesinin mubah oluşunu, mükelleflerin Allah’a ve kullara karşı sorumluluklarında büyük öneme haiz olan sağlıklı olmaya engel teşkil eden bulaşıcılık ve kişinin kendisini tehlikeye atmaması gibi “illetler” üzerinden değerlendirdiği söylenebilir. Salgın bölgesinden çıkmayı haram olarak değerlendirmesi hususu ise hicret edilen yerlere de hastalığın transferi, salgının bulunduğu bölgedeki aciz insanların ihtiyaçlarının giderilememesi, Müslüman nüfusun azalması endişesi gibi fıkhîta sedd-i zerâi’ ilkesine dâhil edilebilecek konulara dahil etmesinden kaynaklandığı söylenebilir.³²⁷

Allah Rasûlü (sav) bulaşıcı hastalıkların imtihan boyutunun olması yanında Allah’ın (c.c.) bu hastalıklar sebebiyle kulunu mükafatlandığını haber vermektedir: Âişe’den (ra) rivâyet edildiğine göre, kendisi Resûlullah’a (sav) tâun hastalığını

³²³ el-En’âm, 6/42.

³²⁴ Âl-i İmrân, 3/49.

³²⁵ el-Buhârî, “Tıb”, 30.

³²⁶ Ebû ‘Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zür’aî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu’l-Me’âd fî Hedyi Hayri’l-İbâd* (Beyrut: Mu’essesetu’r-Risâle, 1415/1994), c. 4, s. 42-43.

³²⁷ Abdullah Acar, “İdris-i Bitlisi’nin Veba Salgını Sebebiyle Hac Yolculuğundan Vazgeçmesine Dair Te’lif Ettiği Risalesindeki Fıkhi Delillerinin Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 44 (30 Aralık 2024), 445-475, s. 472.

sormuş, o da şöyle buyurmuştur: “Tâun hastalığı, Allah Teâlâ’nın dilediği kimseleri kendisiyle cezalandırdığı bir çeşit azaptı. Allah onu mü’minler için rahmet kıldı. Bu sebeple tâuna yakalanmış bir kul, başına gelene sabrederek ve ecrini Allah’tan bekleyerek bulunduğu yerde ikamete devam eder ve başına ancak Allah ne takdir etmişse onun geleceğini bilirse, kendisine şehit sevabı verilir.”³²⁸ Hz. Peygamber’in (sav) hadislerinde tâunla karşılaşıldığında sabredilmesi öğüdü ve sabredenin sevabının cennet olacağı müjdesi Saîd b. Kesîr b. Ğafîr’in şiiirine şu şekilde yansımıştır: “Amvas tâunundan dolayı nice sağlıklı ve güçlü kişiler hilal gibi inceldi. Kendilerinden razı olunmuş bir halde Rablerinin huzuruna vardılar ve dünyada benzeri olmayan bir yere yerleştirildiler. Lisan-ı halleriyle “Bizler hakkıyla sabrettik ve sabır konusunda örnek bir topluluk olduk” dediler.”³²⁹

Peygamberimiz (sav) de ağır sıtma nöbeti geçirmiş ve bunun gibi hastalık ve sıkıntıların müslümanın günahlarına kefaret olduğunu bildirmiştir: Abdullah İbni Mes’ûd (ra) şöyle dedi: *Resûlullah’ın (sav) huzûruna vardım. Kendisi sıtmaya yakalanmıştı.*

- *Ey Allah’ın Resûlü! Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.*
- *“Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ızdırab çekmekteyim” buyurdu.*
- *(Herhalde) bu iki kat sevap kazanmanız içindir, dedim.*
- *“Evet, öyledir. Allah, ayağına batan bir diken veya başına gelen daha büyük bir sıkıntıdan dolayı müslümanın günahlarını bağışlar. O müslümanın günahları ağaç yaprakları gibi dökülür” buyurdu.”³³⁰*

Sıtma ile ilgili bir rivayet de şöyledir: “Âişe’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurdu: “Sıtma, cehennem ateşindendir. Onu su ile serinletiniz.”³³¹

Peygamberimiz (sav) sıtma hastalığına sövülmemesini bilakis bu hastalıkla kişinin günahlarının temizlendiğini ifade etmiştir. Câbir’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb’in yanına geldi ve:

– *“Ey Ümmü Sâib veya Ümmü Müseyyeb! Sana ne oldu, titriyorsun?” diye sordu. Ümmü Sâib:*

–*Sıtmaya yakalandım! Allah hayrını vermesin! dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:*

³²⁸ el-Buhârî, “Tıb”, 30 (No. 5402).

³²⁹ Ercan Cengiz, “Hz. Ömer Döneminde Meydana Gelen Amvas Tâunu ve Etkileri”, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 7, sayı 13, 2020, s. 135.

³³⁰ el-Buhârî, “Merdâ”, 2 (No. 5323).

³³¹ İbn Mâce, “Tıb”, 19 (No. 3471).

–“Sıtmaya sövme; çünkü o, körüğün demirin kirini ve pasını giderdiği gibi insanoğlunun hata ve günahlarını giderir” buyurdu.³³²

Sıtma (humma) ile ilgili bir hadis de Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde şöyle geçmektedir: Hz. Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: “Resûlullah (sav) bir hummalıyı ziyaret etmişti. Hastaya: “Müjde! Zira Allah Teâla hazretleri diyor ki: “Humma benim ateşimdir, ben onu mü'min kuluma musallat ederim, ta ki, ateşten tadacağı nasibini dünyada tadmış) olsun.”³³³

Mekke’den hicret edip Medine’ye yerleşen muhâcirlere Medine’nin havası yaramamış ve sıtmaya yakalanmışlardır. Peygamberimiz de (sav) bu hastalığın kalkması için dua etmiştir. Bununla ilgili hadislerden birincisi şöyledir: Hz. Aişe der ki: “(Ben gidip, bunlardaki Mekke hasretini) Resûlullah a (sav)' haber verdim. O, şöyle dua buyurdu: "Allahım bize Medine'yi sevdin. Tıpkı Mekke'yi sevdiğimiz gibi, hatta fazlasıyla! Allahım onun havasını sıhhatli kıl. Onun müddünü, sâ'ını hakkımızda mübarek eyle. Onun hummasını al, Cuhfe'ye koy!"³³⁴ Bunun gibi ikinci hadiste de Allah Rasûlü (sav) duasının kabul olduğunu rüyasında görmüştür: “İbnu Ömer (ra) anlatıyor: "Resûlullah (sav) şöyle demişti: "Ben (rüyamda), saçları karma karışık siyah bir kadının Medine'den çıkıp Mehyea'ya indiğini gördüm. Burası Cuhfe'dir. Ben bunu, Medine'deki vebanın oraya nakledilmesine yordum.”³³⁵

Sadece sıtma hastalığı değil genel olarak insanın başına gelen olumsuzluklar bağışlanma sebebi olabilmektedir: Ebû Saîd ve Ebû Hureyre’den (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: “Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar.”³³⁶

Peygamberimiz (sav) kötü hastalıklardan Allah’a (c.c.) sığınmıştır: “Enes’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle dua ederdi: “Allâhumme innî eûzü bike mine'l-barasi ve'l-cünûni ve'l-cüzâmi ve seyyii'l-eskâm: Allahım! Alaca hastalığından, akıl rahatsızlığından, cüzzâm illetinden ve kötü hastalıklardan sana sığınırım.”³³⁷ Cüzzâmın tanımı şöyledir: Arapça’da “elin kesilmesi, parmakların düşmesi” anlamına gelen cezem kökünden türetilen cüzâm (الجدام) kelimesi, özellikle

³³² Müslim, “Birr”, 53.

³³³ Ahmed b. Hanbel, 2/440.

³³⁴ el-Buhârî, "Fezâilu'l-Medine" 11.

³³⁵ et-Tirmizî, Rü'ya 10, (2291).

³³⁶ Müslim, “Birr”, 45.

³³⁷ Ebû Dâvûd, “Salât”, 1/569 (No. 1554).

bulaşıcı lepra (lepromatous leprosy; aş.bk.) vak ‘alarında ortaya çıkan ciddi şekil bozukluklarını ifade eder ve Türkçe’de daha çok cüzzam şeklinde söylenir.³³⁸

Cüzzamlı bir kadın hastalık başkalarına da bulaşır endişesiyle hacdan men edilmiştir: “İbnu Ebî Müleyke anlatıyor: “Hz. Ömer (ra), Beytullah’ı tavaf eden cüzzamlı bir kadın görmüştü, hemen: “Ey Allah Teâla’nın câriyesi, insanlara ezâ verme, sen evinde otursan kendin için daha hayırlı olurdu!” dedi. Kadın (söz tutup) evinde oturdu. Hz. Ömer’in (ra) vefatından sonra bir adam kadına uğrayarak: “Seni haccdan yasaklayan kimse artık vefat etti, çık evinden!” dedi. Kadın adama şöyle cevap verdi: “Allah’a yemin olsun, ben ona sağken itaat edip, ölünce isyân edecek kimse değilim.”³³⁹

Peygamberimiz cüzzamlı olan kişiyle temasta bulunmamıştır: “- Şerîd İbnu Süveyd (ra) anlatıyor: “Sakîf hey’eti arasında bir de cüzzamlı vardı. Resulullah (sav) ona bir haber göndererek: “Biz seninle bey’atımızı yaptık, sen hemen geri dön!” buyurdular.”³⁴⁰

“Zaruretlere memnu olan şeyleri mubah kılar” genel hukuk kuralı³⁴¹ yasak olanı o an için serbest kılmaktadır. Uyuz hastalığına iyi geldiği düşünülen ipek kumaş erkeklere haram kılınmışken bu hastalık sebebiyle giyinilmesine izin verilmiştir: Enes (ra) şöyle dedi: Resûlullah (sav), Zübeyr ve Abdurrahman İbni Avf’a (ra), yakalandıkları uyuz hastalığı sebebiyle ipek elbise giyme ruhsatı verdi.”³⁴²

Bulaşıcı hastalığa yakalananlar için dünyada günahlarının dökülmesi söz konusuysa öldüğü zaman da şehit sevabı ile mükafatlandırılır: Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav):

- “Siz kimleri şehit sayıyorsunuz?” diye sordu. Sahâbîler:
- Yâ Resûlallah! Kim Allah yolunda öldürülürse o şehittir, dediler. Peygamber Efendimiz:
- “Öyleyse ümmetimin şehitleri oldukça azdır” buyurdu. Ashâb:
- O halde kimler şehittir, yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem:
- “Allah yolunda öldürülen şehittir; Allah yolunda ölen şehittir, bulaşıcı hastalıktan ölen şehittir; ishalden ölen şehittir, boğularak ölen şehittir” buyurdu.³⁴³

³³⁸ M. Zeki Palalı, “Cüzzam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/150-152.

³³⁹ İmam Mâlik, “Hacc” 250, (1/424).

³⁴⁰ Müslim, “Selâm” 126, (2231).

³⁴¹ Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l Ahkâm*, Md. 21, DİB yay., 2. Baskı, İstanbul-2017, c. 1, s. 80.

³⁴² Nesâ’î, “Zînet”, 92 (4903).

³⁴³ Müslim, “İmâre”, 165.

Aynı hadisi İmam Mâlik şu şekilde nakletmiştir: Hz. Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: *"Resûlullah (sav) sordular: "İçinizden kime şehid dersiniz?" "Ey Allah'ın Resûlü, dediler, Allah yolunda öldürülen şehiddir." "Öyleyse, dedi, Resûlullah (sav), ümmetimin şehidleri azdır." "Peki, dediler, daha kimler şehiddir, Ey Allah'ın Resûlü?" "Allah yolunda öldürülen şehiddir. Allah yolunda ölen şehiddir. Tâunda ölen şehiddir. Karnı sebebiyle ölen şehiddir, boğularak ölen şehiddir."*³⁴⁴

Her şeyin olduğu bulaşıcı hastalığın da sebepleri vardır. Bu sebeplerin araştırılıp sağlık için çarelere başvurmak insanların sorumluluğudur: Enes'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *"Hastalığın kendiliğinden bulaşması yoktur. Uğursuzluk da yoktur. Ben hayra yormayı yeğlerim."* Sahâbîler:

- Hayra yorma (tefe'ül) nedir? dediler.

- "Güzel, olumlu sözdür" buyurdu.³⁴⁵

Peygamberimiz (sav) müslümanları kandıranların cüzzâm hastalığına yakalacağını şu şekilde haber vermektedir: İbnu Ömer (ra) buyurdu ki: *"Pazara mal celbeden rızıklanır, muhtekir mahrum bırakılır. Kim mü'minlerin bir gidasını onlara karşı saklar, ihtikâr yaparsa, Allah onu iflasa ve cüzzam hastalığına dâ'îr eder."*³⁴⁶

3.10. Âfetlerden Sakınma

Bu başlık altında Peygamber Efendimizin (sav) âfetler karşısında nasıl hareket etmemiz gerektiğine dair hadislerine yer verilmiştir. Öncelikle Allah Rasûlü (sav) insanın başına gelen musibetten dolayı Allah'a (c.c.) sığınması gerektiğini şöyle dile getirmiştir: Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurdu: *"Dayanılmayacak dertten, insanı helâke götürecek tâlihsizlikten, başa gelecek fenalıktan ve düşmanı sevindirecek felâketten Allah'a sığınınız."*³⁴⁷

Konumuz itibariyle doğal âfetler insanın başa çıkması yönünden aciz kaldığı bir durumdur. Bu aciziyetini kendisini yaratan Rabbine dayanarak belirtmesi insanın mükâfatlandırılmasına vesile olmuştur: Ümmü Seleme'den (ra) rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Resûlullah'ı (sav) şöyle buyururken dinledim: *"Herhangi bir kul sıkıntıya düşer de "Biz Allah'dan geldik, Allah'a döneceğiz. Allahım, başıma gelen musibetin ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet" diye dua ederse, Allah Teâlâ onu uğradığı sıkıntıdan dolayı mükâfatlandırır ve ona kaybettiğinden daha hayırlısını*

³⁴⁴ İmam Mâlik, "Salâtu'l-Cemâ'a", 6.

³⁴⁵ Müslim, "Selâm", 112.

³⁴⁶ İbn Mâce, "Ticârât" 6, (No. 2153).

³⁴⁷ el-Buhârî, "Daavât", 27 (No. 5987).

verir.” Ümmü Seleme dedi ki, Ebû Seleme öldüğünde ben, Resûlullah'ın (sav) öğrettiği gibi dua ettim. Allah da bana Ebû Seleme'den daha hayırlısını, Resûlullah'ı (sav) verdi.”³⁴⁸

Yüce Allah (c.c.) bir kuluna verdiği sıkıntı sebebiyle onun günahlarını bağışlar: Ebû Saîd ve Ebû Hureyre'den (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: “Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar.”³⁴⁹

Mü'min kardeşinin sıkıntısını giderene Allah (c.c.) dünya ve âhiret mutluluğu nasip eder: Ebû Hureyre'den (ra) rivâyet edildiğine göre, Nebî (sav) şöyle buyurdu: “Bir kimse, bir mü'minden dünya sıkıntılarından birini giderirse, Allah da kıyamet gününde o mü'minin sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse darda kalana kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterir. Bir kimse, bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter. Mü'min kul, din kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da o kulun yardımındadır.”³⁵⁰

Başına gelen sıkıntıdan dolayı Allah'a (c.c.) sığınan kişi aynı zamanda sabrederse en güzel şekilde mükâfatlandırılır: Ebû Hureyre'den (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav), Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu söylemiştir: “Mü'min bir kulumun dünyada sevdiklerinden birini aldığım zaman, buna sabredip sevabını Allah'tan beklerse, bu davranışının katımdaki karşılığı kesinlikle cennettir.”³⁵¹

Enes İbni Mâlik'ten (ra) rivâyet edildiğine göre Nebî (sav), (çocuğunun) mezarı başında (bağıra-çağıra) ağlayan bir kadının yanından geçti. Ona:

- “Allah'dan kork ve sabret!” buyurdu. Kadın:

- Çek git başımdan; zira benim başıma gelen felâket, senin başına gelmemiştir, dedi. Kadın Hz. Peygamber'i tanıyamamıştı. Kendisine, onun Peygamber (sav) olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Peygamber'in (sav) kapısına koştu, orada kapıcılar yoktu. (Özür beyan etmek üzere Hz. Peygamber'e):

- Sizi tanıyamadım, dedi. Peygamber de (sav):

- “Sabır dediğin, felâketle karşılaştığın ilk anda dayanmaktır” buyurdu.³⁵²

Gazzâlî, sabır çeşitleri arasında en yüksek mertebenin “belanın ilk anında gösterilen sabır” olduğunu ve Hz. Peygamber'in buna ulaşmak için dua ettiğini söylemiştir.³⁵³

³⁴⁸ Müslim, “Cenâiz”, 4.

³⁴⁹ el-Buhârî, “Merdâ”, 1 (No. 5318).

³⁵⁰ Müslim, “Zikir”, 38.

³⁵¹ el-Buhârî, “Rikâk”, 6 (No. 6060).

³⁵² el-Buhârî, “Cenâiz”, 31 (No. 1223).

İnsanın başına gelen musibetlerden dolayı ölümü istemesi yasaklanmıştır: Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Canımı kudretiyle elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bir adam bir kabrin yanından geçerken kendini o kabrin üzerine atıp, ‘Âh! Keşke şu kabirde yatanın yerinde ben olsaydım’ diye kendini yerden yere vurmamak dünyaya hayatı son bulmayacaktır. O kimse dindarlığı sebebiyle değil, başına gelen belâlar yüzünden böyle davranacaktır.”*³⁵⁴

Allah Rasûlü (sav) bir kimsenin başına gelen sıkıntıya sabretmeyip ölümü istemesi hakkında şöyle buyurmuştur: Enes'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Başa gelen bir sıkıntı sebebiyle hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Eğer ölümü istemek zorunda kalırsa şöyle desin: Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece hayat ver. Ölmek benim için daha hayırlı olduğu zaman canımı al!”*³⁵⁵

Müslim'in Ebû Hureyre'den (ra) bir başka rivayetine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Ölüm kendiliğinden gelmeden önce de öleyim diye dua etmesin. İnsan ölünce hiçbir iyilik yapamaz. Mü'minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır.”*³⁵⁶

Yüce Allah (c.c.) sünnetullah gereği insanları imtihan eder ve sıkıntılar verir. Kadın olsun erkek olsun, mü'min olsun kâfir olsun herkesi Allah (c.c.) sıkıntılarla imtihan etmektedir. Sıkıntılara sabredip imtihan kazanıldığı gibi sabretmeyip azaba uğramak da vardır: Enes İbni Mâlik'ten (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Allah, iyiliğini dilediği kulunun cezasını dünyada verir. Fenalığını dilediği kulunun cezasını da kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye, dünyada vermez. Nebî (sav) (yine) şöyle buyurmuştur: “Mükâfâtın büyüklüğü, belânın şiddetine göredir. Allah, sevdiği topluluğu belâyâ uğratar. Kim başına gelene rızâ gösterirse Allah ondan hoşnut olur. Kim de rızâ göstermezse, Allahın gazabına uğrar.”*³⁵⁷

Bir diğer rivayet de şu şekilde gelmiştir: Ebû Hureyre'den (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *“Erkek olsun, kadın olsun mü'min, Allah'a günahsız olarak kavuşuncaya kadar kendisinden, çoluk çocuğundan, malından belâ eksik olmaz.”*³⁵⁸

Her türlü sıkıntı insanlar için var edilmiştir. Fakat bu sıkıntılar mü'min kulun başına geldiği zaman Allah'ın (c.c.) ona merhameti anlamına gelmektedir: Ebû

³⁵³ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muḥammed b. Muḥammed el-Gazzâlî, *İhyâ'u 'Ulûmi'd-Dîn* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 4/72.

³⁵⁴ Müslim “Fiten”, 54.

³⁵⁵ Müslim, “Duâ”, 1884.

³⁵⁶ Müslim, “Duâ”, 1885.

³⁵⁷ et-Tirmizî, 48 (No. 2558).

³⁵⁸ et-Tirmizî, 48 (No. 2562).

Hureyre'den (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *"Allah, hayrını dilediği kişiyi sıkıntıya sokar."*³⁵⁹

Başa gelen sıkıntılara karşı inanan kimsenin tutumu Peygamberimiz (sav) tarafından övülmüştür: Ebû Yahyâ Suheyb İbni Sinân'dan (ra) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *"Mü'minin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur."*³⁶⁰ Hadisin şerhinde İbn Melek, felaket anında kul, kendisinin ne kadar büyük bir mükâfatla ödüllendirileceğini bildiği için Allah'a hamdettiğini söylemiş; ayrıca sadece sabır ve şükür zamanlarında değil, müminin mubah işlerde bile Allah'a itaat niyeti olduğu zaman sevap kazanacağını da eklemiştir.³⁶¹

Bir topluma gönderilen musibet sadece isyankâr kulları etkilemeyebilir. O toplumda bulunan iyi-kötü, mü'min-kâfir herkesi etkiler: İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *"Allah Teâlâ bir kavme azâb gönderdiği zaman, o azâb orada bulunanların hepsine erişir. Sonra da herkes amellerine göre yeniden diriltilir."*³⁶²

Abdullah b. Ömer'den nakledilen şu rivayet Hz. Peygamber'in kendisinin de mânevî korunma için daulara devam ettiğini göstermektedir: *"Rasûlullah sabahladığı ve gecelediği zaman şu duaları yapardı: "Allah'ım! Dünyada ve âhirette bana ve aileme afiyetler ver. Allah'ım! Ayıbımı ört, korkularımı gider. Allah'ım! Önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan, altımdan ve üstümden gelecek tüm kötülüklere karşı beni koru. Altımdan ansızın gelecek belalardan da senin azametine sığınırım."* Râvî, son cümle ile yere batırılma kast edildiğini söylemiştir.³⁶³ Burada Hz. Peygamber (sav) musibetler gelmeden, rahat zamanlarda Allah'a dua edilmesi gerektiğini öğretmektedir. Hz. Peygamber (sav) başka bir hadisinde zorluğa, meşakkate ve kazanın kötüsüne erişmekten Allah'a sığınmayı tavsiye etmiştir.³⁶⁴ Zorluk, meşakkat zamanlarında sabırlı olup duaya sarılmanın yanında ferahlık zamanlarında da şükredip duaya devam etmek tavsiye edilmiştir. Sıkıntının baş gösterdiği durumlarda beddua etmemeyi de peygamberimiz (sav) bizlere salık vermektedir.

³⁵⁹ el-Buhârî, "Tıb", 2 (No. 5644).

³⁶⁰ Müslim, "Zühd", 64.

³⁶¹ İbn Melek, a.g.e, 2/383.

³⁶² el-Buhârî, "Fiten", 18 (No. 6691).

³⁶³ Ebû Dâvûd, "Edeb", 109.

³⁶⁴ el-Buhârî, "Kader", 13.

Beddua yapılmaması hususunda Peygamberimiz (sav) insanları uyarmıştır: Semüre İbni Cündeb'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *"Birbirinize Allah'ın lâneti, gazâbı ve cehennem azâbı ile lânet ve beddua etmeyiniz!"*³⁶⁵

Allah Rasûlü (sav) sıkıntılar baş göstermeden önce iyi işler yapmayı tavsiye etmiştir: Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: *"Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz insana görevlerini unutturan fakirlikten, azdıran zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en fenası deccâlden, belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyametten başka bir şey mi gözlüyorsunuz?"*³⁶⁶

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre bir sahâbî Hz. Peygamber'e devemi bağlayıp mı yoksa bağlamadan mı bırakıp Allah'a tevekkül edeyim." diye sorduğunda Hz. Peygamber: *"Onu bağla sonra Allah'a emanet et..."* buyurmuştur Konu ile ilgili şu hadis dikkat çekicidir: *"³⁶⁷Evin damında korkulukla tedbir almadan uyuyandan Allah'ın koruması kalkmıştır."³⁶⁸* Bütün tedbirleri almak insanın sorumluluğundadır. Tevekkül tedbirden sonra gelmektedir.

Peygamberimiz (sav) her şeye olduğu hastalıklara karşı da önlem alınmasını şu şekilde tavsiye etmiştir: Hz. Câbir (ra) anlatıyor: Resûlullah (sav) buyurdular ki: *"Kaplarn ağızlarını örtün, dağarcık (ve tulukların) ağzını bağlayın."*³⁶⁹ Müslim'in bir rivâyetinde şu ziyade vardır: *"Zîra yılda bir gece vardır ki onda veba yağar. Şayet ağzı açık kaba veya bağırsız dağarcığa rastlarsa bu vebadan ona mutlaka iner."*³⁷⁰

Vebadan nasıl korunacağını soran kişiye Allah Rasûlü (sav) vebalı olan yere gitmemesini söylemiştir. *"Yahya b. Abdillâh b. Bahîr anlatıyor: "Bana, Ferve İbnu Müseyk el-Murâdî (ra)'ın şu sözünü dinleyen zât haber verdi: "Ey Allah'ın Resulü! dedim, yanımızda Ebyen denen bir yer var. Burası bizim ekim yerimiz ve geçim kaynağımızdır. Ancak vebalı bir yerdir. (Bize ne yapmamızı tavsiye edersiniz)?" Aleyhissalâtu vesselâm şu cevabı verdi: "Orayı tamamen bırak. Zira hastalığa yaklaşımda helak var!"*³⁷¹ Peygamberimiz bu emriyle karantina uygulamıştır.

³⁶⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb", 4/430 (No. 4906).

³⁶⁶ et-Tirmizî, "Züh'd", 1 (No. 2459).

³⁶⁷ et-Tirmizî, "Kıyâme", 60.

³⁶⁸ Ebû Dâvûd, "Edeb", 104.

³⁶⁹ Ebû Dâvûd, "Eş'ribe" 22, (No. 3731-3734).

³⁷⁰ Müslim, "Eş'ribe", 96-99.

³⁷¹ Ebû Dâvûd, "Tıbb" 24, (No. 3923).

³⁷³ Dr. Fadl b. Abdullah Murâd, *Mukaddime fî fikhi'l-asr*, 2 Cilt, San'a: el-Ceylû'l-cedid, 1437/2016, 1/ 489.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kur'an-ı Kerim'de geçen âfetler ile ilgili ayetleri incelediğimizde şöyle söylemek mümkündür: Bu âyetler, geçmiş kavimlerin uyarıları gözardı etmeleri sebebiyle başına gelen âfetleri dolayısıyla nasıl helâk olduklarını anlatmaktadır.

Geçmiş kavimlerin başına gelen musibetlerin doğru anlaşılması önem arz etmektedir. Âyetlerin siyâk ve sibâkı gözetilmeksizin yorumlandığı zaman anlatılmak istenenden uzak sonuçlar elde edilmektedir. Helâk edilen kavimlere tarihselci bir yaklaşımla bakmayıp bu anlatılan olaylara ibret nazarını çevirmek izlenecek en iyi yoldur. Bu âyetler insanın geçen felâketlerden ders çıkarması gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Âyetleri bağlamından kopararak toplumun bu cezayı hak ettiğini düşünmek isâbetli değildir. Her toplumda kötüler olduğu gibi iyiler de vardır. Bu ceza iyiler için günahların dökülmesine vesile olabilmektedir. Topyekûn suçlu görmek hatalı bir bakış açısıdır. Allah'ın (c.c.) bir beldeyi felâkete uğratması durumunda; iyi-kötü, yaşlı-geç ayrımı gözetmemesi; zulme ses çıkarmayanlar değerlendirilmiştir. Başa gelen her musibetin şer olarak değerlendirilmesi kanaati yanlıştır.

Âyetlerde Yüce Allah'ın (c.c.) zulmetmediği, bilakis insanın başına gelenlerin kendi davranışlarının bir sonucu olduğu aktarılmaktadır. İnsanın yapıp ettikleri sebebiyle cezayı hakettiği hatta Allah'ın (c.c.) birçok günahı affettiği âyetle sabittir.

Allah (c.c.) birçoğunu affettiği halde günahta ısrar eden ve haddi aşan kullarını cezalandırmaktadır. Yüce yaratıcının yapılan zulümlere karşı verdiği cezanın, adâleti gereği olduğu anlaşılmaktadır.

Hadis-i şeriflerde geçen âfet, bela, musibet gibi nebevî sözleri incelediğimizde şöyle söylemek mümkündür: Yüce Allah'ın (c.c.) merhametinin azabını geçtiğini belirtmiş olması insanlara tevbe kapısını açmaktadır. Hatasını farkedip bağışlanma dileyen kullarına Allah (c.c.) sonsuz merhamet göstermektedir. Hatasını farkedemeyen kullar için peygamberimiz (sav) uyarıda bulunmuştur. Allah'ın (c.c.) gazabını çekecek davranışlar yapmama konusunda îkazda bulunmuştur. Allah'ın (c.c.) azabından korunmak için dua etmiştir. Ve ümmetine de âfete mâruz kaldıklarında Allah'a (c.c.) sığınmalarını tavsiye etmiştir.

Bir kimsenin başına bir musibet geldiğinde nasıl davranması gerektiğini Peygamberimiz (sav) anlatmıştır. Öfke, kızgınlık anında insanın takınacağı tavrı söz konusu etmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere gerek âyet gerekse hadislerde ilâhî otoritenin, yarattığı kullarına geçmiş kavimlerden misaller getirerek uyarıda bulunduğu anlaşılmaktadır. İnsanların başlarına gelenlerden Yüce Allah'ı (c.c.) sorumlu tutmalarının anlamsız olduğu bilakis kendi davranışlarının neticesinde birtakım belalara mâruz kaldıkları aktarılmaktadır. Mâsum olan kulların başına gelenlerin ise onlara âhirette güzel bir karşılık olarak döneceği ifade edilmiştir.

Âfetlerin sonucunda nasıl davranış sergilememiz gerektiği hususu Hz. Peygamberin (sav) hadislerinde dile getirilmiş ve kutlu Nebî bu konuda îkazlarda bulunmuştur. Belâyı çeken davranışlardan meneden sözleriyle Peygamberimiz ümmetine rehberlik etmiştir. Özellikle dualarla Yüce Allah'a (c.c.) sığınmamız gerektiğini bizlere öğretmiştir. Peygamberimiz (sav) hasta olunduğunda tedâvi yollarına başvurulmasını emretmiştir.

Doğal âfetlerden semavî olanlara karşı her ne kadar karşı koymak güç olsa da zararlarını en aza indirmek için birtakım tedbirler almak insanların sorumluluğudur. Bunun haricinde insan eliyle oluşma ihtimali olan âfetlere karşı âfet bilinci kazanılması yaşanılabilir olayları aza indirebilecektir. Örneğin selden etkilenmemek için dere yatağına yapılar yapmamak, ağaçlık alanlarda ateş yakmamak, salgın olan yerde bulaşı yaymamak için karantina tedbirleri almak, depremde zarar görmemek için binaları sağlam yapmak ve inşaa sürecinde malzemenin çalmamak hususunda bilinç oluşturulması âfetlerden en az zararla çıkmak için önem arz etmektedir. Vatandaş olarak tedbirlerin alınması gerektiği gibi ilgili kurumların ve devletin de alması gereken tedbirler vardır. Bu tedbirlerin adım adım takip edilmesi yöneticilerin menfaat gözetmeksizin üzerlerine düşeni yapmaları elzemdir.

Bir doğal âfetle karşı karşıya kalındığında bu durumla baş edebilmenin yolları aranmalıdır. Tepkisel yaklaşımın vicdanları rahatlatmadığı bilakis ekstra yük olması iyileşme sürecini uzatmaktadır. Kişinin kayıplarında (mal, can vs.) davranışlarının normal olmaması olağan olarak görülmüş fakat bu durumun uzamasının seyri değiştirdiği dile getirilmiştir. Manevî tedbirler alınırken kişilerin psikolojik durumları göz önünde bulundurularak kendilerine yaklaşılmaları ve yeni neslin dine yaklaşımlarına hassasiyet gösterilerek din dilini değiştirmek gerekmektedir.

Âyet ve hadislere bütüncül yaklaşım, bu tür âfet, bela, sıkıntı gibi felâket durumlarında kişinin ilk tepkisini gözden geçirmesi ve nebevî çözümlerle çare araması beklenmektedir. Bu konuda toplumun psikolog ve manevi danışmanlarına büyük görevler düşmektedir. Bireyleri iyileştirme sürecine dahil edecekleri âyet ve hadisler yaraların sarılmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2024). İdrîs-i Bitlisî'nin veba salgını sebebiyle hac yolculuğundan vazgeçmesine dair te'lif ettiği risalesindeki fikhî delillerinin değerlendirilmesi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 44, 445–475.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. el-Müsned. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî, thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1405/1985.
- Akyürek, Ö. (2022). Volkan patlamalarının coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama yöntemleri ile izlenmesi: Cumbre Vieja Volkanı (İspanya) örneği. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 8(2), 280–291.
- Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn 'Alî b. Sultân Muhammed. Mirkâtu'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâtî'l-Meşâbih. 9 Cilt. Beyrut; Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1422/2002
- Arvasi, B. (2023). *Salgın hastalıkların teolojik açıdan değerlendirilmesi (Hamdan b. Osman el-Cezairi örneği)* (Yüksek lisans tezi). Ankara.
- Avcı, A. R. (2024). Câhiliye ve Hz. Peygamber dönemlerinde kıtlık (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydemir, A. B. (2022). *Yetişkinlerde iklim değişikliği endişesi, dini başa çıkma ve dindarlık ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydınlı, A. (1988). Âfet (Hadis). In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 399). İstanbul: TDV Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (1985). İslâm hukukunda ve modern hukukta beklenmeyen hal nazariyesi. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2),
- Başalma, D., & Demir, İ. ([t.y.]). Küresel iklim değişikliği (Derleme). *Bitkisel Araştırma Dergisi*, 2(1), 22–26. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/>
- Batuk, C. (2006). Nemrud. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 32, ss. 554–555). İstanbul: TDV Yayınları.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu 'fî el-. Sahîhu'l-Buhârî. thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1414.
- Bulak, R. (2022). *Doğal afetler ve trafik kazaları bağlamında kader ve tevekkül* (Yüksek lisans tezi, Malatya).
- Cengiz, E. (2020). Hz. Ömer döneminde meydana gelen Amvas tâunu ve etkileri. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(13)
- Cerrahoğlu, İ. (1971). *Tefsir usulü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Çağrı, M. (2006). Musibet. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 31, ss. 255–256). İstanbul: TDV Yayınları.
- Çakın, K. (2001). İtbân b. Mâlik. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 23, s. 454). İstanbul: TDV Yayınları.
- Çöpür, M. (2022). *İmam Mâturûdî'ye göre musibetler karşısında insanın konumu* (Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi). Balıkesir.
- Demirel, Y., & Türk, T. (2023). Türkiye’de 2015 ile 2022 yılları arasında meydana gelen orman yangınlarının coğrafi bilgi sistemleri ile zamansal ve mekânsal analizi. *Journal of Geodesy and Geoinformation*, 10(2), 136–150. [https://doi.org/Dölek, İskender. "Türkiye’de Doğal Âfetler", Muş Alparslan Üniversitesi, 2016.](https://doi.org/Dölek, İskender.)
- Ebû Abbâh, M. b. A. (2011). *et-Ta’vîd ani'd-darar fî fikhi'l-İslâmî ve alâkatuhu bi ta’vîzi edrâri'l-kevârisi't-tabîyye fî'n-nizâmi's-Suûdî* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nâyif el-Arabîyye Üniversitesi, Riyad.
- Ebû Dâvûd, S. b. el-E. es-Sicistânî. (t.y.). *Sünenü Ebî Dâvûd* (M. M. Abdulhamîd, thk.). Beyrut: el-Mektebetu'l-‘Aşriyye.
- Ebû Hilâl el-‘Askerî, E. H. b. ‘A. (1991/1412). *Mu‘cemu'l-Furûki'l-Luğaviyye*. Kum:
- Erul, B. (2021). Rivayetlerde Hendek ve Hendekteki rivayetler. *Siyer Araştırmaları Dergisi*, 9, 13–68.
- Esed, M. (2002). *Kur’an mesajı: Meal-tefsir* (C. Koytak & A. Ertürk, Çev.). Ankara: İşaret Yayınları.
- Feyyûmî, Ebû'l-‘Abbâs Ahmed b. Muhammed b. ‘Alî el-Hamevî el-. el-Mişbâhu'l-Munîr fî Ğarîbi’ş-Şerhi'l-Kebîr. 3 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-‘İlmiyye, ts.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-. İhyâ’u ‘Ulûmi’d-Dîn. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma‘rife, ts.
- Genç, İ. (2019). *Kur’an’da musibet* (Yüksek lisans tezi, Şırnak Üniversitesi). Şırnak.
- Harman, Ö. F. (1991). Arim. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 3, ss. 373–374). İstanbul: TDV Yayınları.
- Harman, Ö. F. (1998). Hicr. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 17, ss. 454–455). İstanbul: TDV Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2001). Kârûn. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 24, ss. 519–520). İstanbul: TDV Yayınları.
- Hökelekli, H. (2001). İstircâ. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 23, ss. 374–375). İstanbul: TDV Yayınları.
- İbn Hişâm, E. M. ‘A. b. H. el-Himyerî. (1955/1375). *es-Sîretu’n-Nebeviyye* (M. es-Sakka ve diğerleri, thk., 2 Cilt). Mısır: Mektebetu Muşafâ el-Bâbî'l-Halebî.

- İbn Kâyyim el-Cevziyye, Ebû ‘Abdillâh Şemsüddîn Muḥammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zür‘aî ed-Dımaşkî el-Ḥanbelî. *Zâdu’l-Me‘âd fî Hedyi Ḥayri’l-‘İbâd*. 5 Cilt. Beyrut: Mu’essesetu’r-Risâle, 1415/1994.
- İbn Mâce, Ebû ‘Abdullâh Muḥammed b. Yezîd el-Ḳazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. thk. Muḥammed Fuâd ‘Abdulbâkî. 2 Cilt. b.y.: Dâru ‘İhyâ’i’l-Kutubi’l-‘Arabiyye, ts.
- İbn Manzûr, Ebû’l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. ‘Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî‘î. *Lisân’l-‘Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Şâdır, 1414/1993.
- İbrahim Mustafa-Ahmed ez-Ziyat-Hamid Abdulkadir-Muhammed en-Neccâr, el-Mu ‘cemu’l-Vasît, Dâru’d-Da ‘ve ts.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvaṭṭa’*. nşr. Abdüvehhâb Abdüllatîf. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Lübnân: Dâru İhyâi’t-Türasi’l-Arabi, 1382/1962.
- Kapluhan, E. (2025). Türkiye’de kuraklık ve kuraklığın tarıma etkisi [Drought and drought in Turkey effect of agriculture]. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2025, <https://www.academia.edu/>
- Kaya, F. (2001). *Kur’an’a göre musibet ve sebepleri* (Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi). Trabzon.
- Kelpetin, M. (t.y.). İslâm öncesi Medine. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.15370/maruifd.333530>.
- Kalkan, E. (2024). *Afet durumları bağlamında Z kuşağında prososyal davranış ve dayanıklılık: Ankara örneği* (Yüksek lisans tezi, Ankara).
- Karakış, E. (2024). *Abbâsiler dönemi doğal afetler ve siyasete etkileri* (Yüksek lisans tezi,). Çorum.
- Kılınç, G. (2021). *Biyolojik afet (Covid-19) ve doğal afet (deprem) zamanında gruplararası tehdit algısı ve dini tutumun Suriyelilere ilişkin ön yargıdaki rolü* (Yüksek lisans tezi,). Elâzığ.
- Kıyık, M. H. (2016). Genel olarak âfet ve İslâm hukukunda âfet olgusunun kavramsal çerçevesi. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 61–90.
- Komisyon. (2014). *Hadislerle İslam* (7 Cilt, 1. basım). Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Komisyon. (2006). *İlmihal* (2 Cilt). Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Korkanç, S. Y., & Korkanç, M. (2006). Sel ve taşkınların insan hayatı üzerindeki etkileri. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8(9), 42–50.
- Kula, N. (2002). Deprem ve dini başa çıkma. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2018). *Kur’ân yolu*. <https://kuran.diyanet.gov.tr>

- Kurtubî, E. 'A. M. b. A. el-Hazrecî. (2004/1425). *et-Tezkiretu bi'ahvâli'l-mevtâ ve umûri'l-âhira* (eş-Ş. M. b. İbrâhîm, thk.). Riyad: Mektebetu Dâri'l-Minhâc.
- Muhammed b. 'İzzuddîn İbnu'l-Melek. (2012). *Şerhu Meşâbîhi's-sunne* (N. Tâlib ve diğerleri, thk.).
- Müslim, E. H. M. b. el-H. b. M. el-Kuşeyrî. (1916/1334). *Sahîhu'l-Müslim* (M. Zihni Efendi, thk.). Türkiye: Daru Tabaati'l Amirat.
- Nesâ'î, E. 'A. A. b. Ş. el-Horâsânî. (2001/1421). *es-Sunenu'l-kubrâ* (H. 'Abdulmun'im, thk., 10 Cilt). Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle.
- TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. (2025). *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası*. Erişim tarihi: 26 Mayıs 2025, <https://www.jmo.org.tr/>
- Öğüt, S. (1996). Hacerülesved. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 14, ss. 433–435). İstanbul: TDV Yayınları.
- Palalı, M. Z. (1993). Cüzzam. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 8, ss. 150–152). İstanbul: TDV Yayınları.
- Partigöç, N. S., & Soğancı, S. (2019). Küresel iklim değişikliğinin kaçınılmaz sonucu: Kuraklık. *Resilience*, 3(2), 287–299.
- Râfî'î, Ebû'l-Kâsım 'Abdulkerîm b. Muhammed b. 'Abdulkerîm el-Kazvînî er-. Fethu'l-'Azîz bi Şerhi'l-Vecîz = eş-Şerhu'l-Kebîr. b.y.: y.y., ts.
- Râğîb el-İşfehânî, E. K. el-H. b. M. er-. (1991/1412). *el-Mufredât fî Ğarîbi'l-Kur'an* (Ş. 'A. ed-Dâvûdî, thk.). Dimaşk; Beyrut: ed-Dâru's-Şâmiyye.
- Saylık, M. (2014). *Kur'an'da deprem* (Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi). Van.
- Soykök, M. (2010). *Hadislerde anlatılan helak olmuş toplumlar* (Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi). Balıkesir.
- Taberî, E. C. M. b. C. b. Y. el-Âmilî. (2001/1422). *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'an* ('A. b. 'Abdulmuhsin et-Turkî, thk., 26 Cilt): Dâru Hicr.
- Taştekin, S. (2023). Osmanlı Devleti'nin çekirge afeti ile mücadelesinde bir işgücü olarak ameile taburları. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1).
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. et-Tirmizî. (2010/1431). *Sünen-i Tirmizî* (B. A. Ma'rûf, thk.). Beyrut: Daru'l Ğarbi İslami.
- Türkeş, M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 26–37.
- Üçer, C., vd. (2023). Diyanet İşleri Başkanlığının doğal afetler hakkındaki yaklaşımı. *ULUM*, 6(2), 191–253.

- Yakar, H. (2020). Kur'an'da dağların oluşumu ve işlevine dair ayetlerin tefsir kaynakları ve bilimsel veriler üzerinden değerlendirilmesi. *Usul İslam Araştırmaları*, 33(33), 103–130.
- Zebîdî, M. b. M. b. 'A. ez-. (t.y.). *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Heyet, thk., 4 Cilt). Dâru'l-Hidâye.
- Zekeriyyâ el-Enşârî, E. Y. Z. b. M. (t.y.). *'Esne'l-meţâlib fî şerhi Ravđi'd-tâlib* (4 Cilt). Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî.

ÖZGEÇMİŞ

Eğitim hayatına Gümüşhane İmam-Hatip Lisesi ile başlamış, lisans eğitimini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Tamamlama programı üzerinden bitirmiştir.

Meslek hayatına 2003 yılında Trabzon İl Müftülüğünde başlamıştır. 2014-2020 yılları arasında Almanya/Nürnberg Din Hizmetleri Ataşeliği bölgesinde Din Görevlisi olarak görev yapmıştır. Halen Trabzon'un Akçaabat ilçesinde Kur'an Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktadır.

